

בס"ד

הגדה של פסח לזמן בית המקדש

על פי פסקי הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה פרק ח'

יו"ל ע"י

"באר החיים" - המרכז לבית המקדש והמשכן
אדר ה'תש"ע

וזאת למודעי כי לא באנו בזה לקבוע פסק
הלכה כלל וכלל,
ויש לעשות בכל דבר שאלת חכם.

התנצלות המו"ל: ידוע מאמר החכם כשי שאי אפשר לבר בלי תבן
כך אי אפשר לספר בלי טעויות, יתכן שנפלו שגיאות ונבקש שלא
יקפידו עלינו, ואפילו שהשתדלנו להגיה ככל שידינו משגת, אמנם
לא ניתנה תורה למלאכי השרת, וכו'.
וכן נבקש מכל אחד ואחד שיואיל בטובו לשלוח הארות והערות,
חידושים וציונים ומ"מ, וכל דבר המתחדש ומתברר, או תיקונים,
וכדומה, לפי הכתובת הרשומה מטה, ובעז"ה יכנסו למהדורות
הבאות, ויבורך מפי עליון, אמן.

כל הזכויות אינן שמורות,

כל אחד מוזמן בזאת להעתיק, להדפיס, לצלם, להפיץ, לשכפל, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר
מידע, להמחזי, לפרסם, וכו' וכו', בארץ הקודש ובכל הארצות, בכל אמצעי שהוא, בין לזיכוי
הרבים, ובין למטרות מסחר ורווח, להרבות כבוד שמים.

ניתן להשיג את ההגדה של פסח לזמן בית המקדש, אצל:
"באר החיים"-המרכז לבית המקדש והמשכן,

טל: 02-9924486

ת.ד. 8031 בית שמש

בס"ד

לה' הארץ ומלואה

הגדה של פסח לזמן בית המקדש

על פי פסקי הרמב"ם
בהלכות חמץ ומצה פרק ח'

נערך כפי נוסח ההגדה הנהוגה מדורי דורות בשינוי והוספת
פרטים לזמן בית המקדש ע"פ פסקי הרמב"ם

אין לסמוך על ההגדה הזאת להלכה כלל לפני שאלת חכם

נוסח ספרד

בְּאוֹתוֹת וּבְמוֹתוֹת מְאִירוֹת עֵינַיִם - כְּתַב אֲשׁוּרִית

עם ההלכות מהרמב"ם הנוגעים למעשה
ועם תמונות מדגמי כלי בית המקדש

יו"ל ע"י

"באר החיים" - המרכז לבית המקדש והמשכן
אדר ה' אלפים תש"ע לפ"ג

ההגדה בכתב אשורית
בשילוב שם הוי"ה אדנו"ת
בראש כל עמוד

זה לשונו של מורינו הרה"ג רבי ישראל יצחק רייזמאן זצוק"ל, בהסכמתו לסידור בכתב אשורית של הרה"ח רבי אשר אנשיל ברוין זצוק"ל: "סידור תפילה בכתב אשורית בשילובי הוי"ה אד"ני אשר תועלת רבה היא להעוסקים בעבודה שבלב זו תפילה שהשמות הקדושים שנכתבו בטהרה יהיו נגד עיניהם, כמבואר בכתבי האריז"ל ותלמידי אור שבעת הימים הבעש"ט זי"ע ועכ"ל".

בסייעתא דשמיא

מטרתנו בהוצאה הזו של הגדה של פסח לזמן שבית המקדש השלישי יהיה עומד על תילו בקרוב בימנו בעז"ה, היא כדי שלכל אחד ואחד יהיה בביתו חוץ מההגדה של פסח הישנה גם הגדה זו מוכנה בתקוה שבמהרה יבנה בית המקדש שהרי כתוב "ופתאם יבוא אל היכלו האדון וגו'" (מלאכי ג' א') ואיתא בגמרא "שלשה באין בהיסח הדעת אלו הן משיח וכו'" (סנהדרין דף צז.). ואז בודאי נהיה זקוקים להגדה כזאת ובלאו הכי איך נוכל להיות זהירים בסדר ובמנהגי ההגדה בדברים שלא היינו מורגלים בהם בעבר ולא מוכנים להם ובודאי^[א] הגדה זו תקל עלינו בהרבה בעת גאולתנו ופדות נפשנו. ועוד כדי שנוכל עכשיו לקיים בזה את מה שאמרו לנו חז"ל בגמרא "אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' צפית לישועה" (שבת ל"א.) וגם הא דאיתא בשלשה עשר עיקרים להרמב"ם שאומרים בכל יום לאחר תפילת שחרית "אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא". במהרה בימינו אמן.

יש לשים אל לב, כי ההגדה הינה בנוסח הרגיל בלא שינוי, ובחלק מהמקומות אשר יש שינוי לזמן בית המקדש הוקף במסגרת, כזה.

הטמא בטומאות שצריך להם הערב שמש, החפץ להשתתף מחר במעמד הקבת קרבן פסח צריך ליטהר מכל שאר הטומאות ולטבול כבר היום במקוה לפני השקיעה בכדי שיעריב עליו השמש ויהיה מחר ראוי ליכנס לעזרה.

בדיקת חמץ

בלילה שלפני ערב פסח בודקים את החמץ. וחייבים לבדוק מיד בתחלת הלילה, ואסור להתחיל לאכול או לעשות שום מלאכה חצי שעה קודם הלילה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל בִּיעוּר חֲמֵץ:

ומיד אחר הבדיקה יבטלנו ויאמר:

כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִיכָא בְּרִשׁוּתֵי דְלָא חֲמִתִּיה וְדְלָא בְּעִרְתִּיה
וְדְלָא יִדְעָנָא לִיה לְבַטֵּל וְלְהוֹי הֶפְקֵר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

ואם אינו מבין בלשון תרגום יאמר הביטול בכל לשון שמבין, בלשון הקודש או בשאר לשונות:

כָּל חֲמֵץ וְכָל שְׂאֹר שְׁנִמְצָא בְּרִשׁוּתֵי, שְׁלָא רְאִיתִיו, וְשְׁלָא בִיעִרְתִּיו,
וְשְׁלָא יִדְוֵע לִי, שְׂיִבְטֵל וְשִׂיְהִיה הֶפְקֵר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

^[ב]אֶלֶּע חֲמֵץ אִין אֶלֶּע גְּעִזְיִיעֶרְטֵע וְוֹאס גְּעַפִּינֵט זִיד אִין מִיין רִשׁוּת,
וְוֹאס אִידֵךְ הָאב נִישְׁט גְּעִזְעֶהן אִין נִישְׁט מְבַעַר גִּיּוּען, אִין אִידֵךְ וְוִיִּס
נִישְׁט פֿון דָּעם, זָאל מְבִיטֵל וְוִעֶרן, אִין זִיין הֶפְקֵר וְוִי דָּעם שְׁטוֹיב
פֿון עָרד:

שריפת חמץ

בערב פסח בסוף שעה חמישית שורף את החמץ, ולאחר מכן מבטלו ואומר:

כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִיכָא בְרִשׁוּתֵי דְחֻזְתִּיָּה וּדְלָא חֻזְתִּיָּה
דְחֻמְתִּיָּה וּדְלָא חֻמְתִּיָּה דְבַעֲרִתִּיָּה וּדְלָא בַעֲרִתִּיָּה לְבָטֵל וְלִהְיוּ הַפְּקָר
כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

ואם אינו מבין בלשון תרגום יאמר הביטול בכל לשון שמבין, בלשון הקודש או בשאר לשונות:

כָּל חֲמֵץ וְכָל שְׂאֹר שְׁנִמְצָא בְרִשׁוּתֵי, שְׂרָאִיתִיו, וְשָׁלָא רְאִיתִיו,
שְׂבִיעֲרִתִיו, וְשָׁלָא בִיעֲרִתִיו, שְׂיִבְטֵל וְשִׁיְהִיָּה הַפְּקָר כְּעַפְרָא הָאֲרֶץ:

אֲלֶע חֲמֵץ אֹן אֲלֶע גְּעִזְיִיעֲרֻטֶע וְוֹאס גְּעַפְיִנט זִיךְ אִין מִיין רִשׁוּת,
וְוֹאס אִיךְ הָאב גְּעִזְעָהן, אֹן וְוֹאס אִיךְ הָאב נִישְׁט גְּעִזְעָהן, וְוֹאס
אִיךְ הָאב מְבַעֲר גִּיוֹעֵן, אֹן וְוֹאס אִיךְ הָאב נִישְׁט מְבַעֲר גִּיוֹעֵן, זָאל
מְבוֹטֵל וְוֵעֵרן, אֹן זִיין הַפְּקָר וְוִי דַעס שְׂטוֹיב פֿון עֲרֵד:

סדר הקרבת קרבן פסח^[ד]

מי שטמא ממת צריך ליטהר מטומאת מת שבעה ימים לפני הפסח (ומזין עליו בשלישי ובשביעי):

וכן יש ליטהר מכל שאר הטומאות (כגון זב, שרץ, וכדומה):

מתקבצים קבוצת יהודים יחד (לכתחילה ממשפחת בית אבותיו), ונמנים על כבש או עז בן שנה, לקרבן פסח. ובודקים אותו ממום (רק בפסח מצרים הוצרכו לבדוק ארבעה ימים קודם הפסח, וכאן אין צריך), ומקריבים אותו בבית המקדש לאחר חצות, לאחר תמיד של בין הערבים, בשלשה כיתות, ואין כת פחותה משלושים אנשים:

ערב פסח בין בחול בין בשבת התמיד נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה, ואם חל ערב פסח להיות ערב שבת שוחטין אותו בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה והפסח אחריו:

אם הוא או אחד מבניו (ועבדיו, וטבילת אמהותיו) אינו נימול מעכב מלעשות הפסח, כל שיכול להגיע לירושלים בשעת שחיטת הפסח חייב בקרבן פסח: אין שוחטין הפסח ולא זורקין הדם ולא מקטירין החלב על החמץ אפילו היה כזית ברשותו של אחד מבני החבורה בשעת אחת מהעבודות של קרבן פסח, הוא לוקה והפסח כשר:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

בזריקת הדם מברכים :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ שֶׁל אֱהָרֹן
וְצִוָּנוּ עַל זְרִיקַת הַדָּם :

השומעים עונים :

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

בזמן הקרבת הפסח הלויים קוראים את ההלל :

על כל קריאה וקריאה תוקעין שלש תקיעות בחצוצרות, תקיעה תרועה ותקיעה :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְקַרְא אֶת הַהֵלֵל :

השומעים עונים :

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה : יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם : מִמְזֶרֶח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאֵו מְהֵלֵל שֵׁם יְהוָה : רַם עַל
כָּל גּוֹיִם יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ : מִי כִּיְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמְּגַבִּיחַ לְשֶׁבֶת
הַמִּשְׁפָּחָה לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ : מְקִימֵי מַעַפְרֵי דָל מְאַשְׁפֵּת יָרִים
אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ : מוֹשִׁיבֵי עֶקְרַת הַבַּיִת אִם
הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ :

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֵעָז, הִיְתָה יְהוּדָה לְקִדְּשׁוֹ,
יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו : הֵימָּה רָאָה וַיִּנָּס הִירְדֵן יֹסֵב לְאַחֹר : הֵהָרִים רָקְדוּ
כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֹאן : מָה לָּךְ הֵימָּה כִּי תִנוֹס הִירְדֵן תִּסָּב לְאַחֹר :
הֵהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֹאן : מִלְפָּנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ
מִלְפָּנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב : הַהֶפְכִי הַצּוֹר אַגְס מִיָּם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מִיָּם :

לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד עַל חֲסִדְךָ עַל אֲמִתְךָ : לָמָּה
יֹאמְרוּ לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךְ נָא אֱלֹהֵיהֶם : וְאֵלֵינוּ בְּשָׁמַיִם כָּל
אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה : עֲצִבְיָהֶם כָּסֵף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם : פֶּה לָהֶם וְלֹא
יִדְבְּרוּ עֵינֵיהֶם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ : אֲזַנֵּיהֶם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ. אֵף לָהֶם וְלֹא
יִרְיחוּן : יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְישּׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהַלְכוּ לֹא יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם :
כְּמוֹתָם יִהְיוּ עֹשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר בִּטַח בָּהֶם : יִשְׂרָאֵל בִּטַח בִּיהוָה עֲזָרָם

וּמִגָּנֶם הוּא : בֵּית אֶהְרֹן בְּטַחוּ בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגָּנֶם הוּא : יִרְאֵי יְהוָה
בְּטַחוּ בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגָּנֶם הוּא :

יְהוָה זָכְרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אֶהְרֹן : יְבָרֵךְ
יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטָנִים עִם הַגְּדֹלִים : יִסֹּף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל
בְּנֵיכֶם : בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֲשֵׂה שְׂמִים וְאַרְץ : הַשְּׂמִים שְׂמִים
לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם : לֹא הַמִּתִּים יִהְלֹו יְהִי וְלֹא כָּל יוֹרְדֵי
דוּמָה : וְאַנְחָנוּ נְבָרֵךְ יְהִי מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ :

אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנֵי : כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי
אֶקְרָא : אֶפְפוּנֵי חֲבֻלֵי מוֹת וּמִצָּרֵי שְׂאוּל מִצְּאוּנֵי צָרָה וְיִגוּן אֶמְצָא :
וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא אָנֹה יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי : חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק וְאַלְהֵינוּ
מֵרַחֵם : שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דְּלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ : שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחַיִכִי
כִּי יְהוָה גָּמַל עָלַיִכִי : כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמּוֹת אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה אֶת
רַגְלֵי מִדְּחִי : אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים : הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר
אֲנִי עֲנִיתִי מֵאֵד : אֲנִי אֶמְרַתִּי בַחֲפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב :

מָה אָשִׁיב לַיהוָה כָּל תַּגְּמוֹלוֹהִי עָלַי : כּוֹס יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה
אֶקְרָא : נְדַרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ : יִקָּר בְּעֵינַי יְהוָה
הַמּוֹתֵה לַחֲסִידָיו : אָנֹה יְהוָה כִּי אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי עֲבַדְךָ בֶן אֲמֹתֶךָ פִּתְחַת
לְמוֹסְרֵי : לָךְ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא : נְדַרֵי לַיהוָה
אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ : בַּחֲצֵרוֹת בֵּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַיִם
הַלְלוּיָהּ :

הִלְלוּ אֶת יְהוָה כָּל גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמִים : כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֵדוֹ
וְאַמֶּת יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ :

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ :
יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ :
יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֶהְרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ :
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ :

מִן הַמִּצָּר קָרָאתִי יְהִי עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יְהִי : יְהוָה לִי לֹא אֵירָא מַה יַעֲשֶׂה
לִי אָדָם : יְהוָה לִי בְּעוֹזְרֵי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאֵי : טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה
מִבִּטָּח בְּאָדָם : טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבִּטָּח בַּנְּדִיבִים : כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי
בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם : סְבוּנִי גַם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם :
סְבוּנִי כַּדְּבוּרִים דַּעְכוּ כְּאִשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם : דָּחָה
דְּחִיתַנִּי לְנֹפֵל וַיהוָה עֲזָרְנִי : עֲזֵי וְזִמְרַת יְהִי וַיהִי לִי לִישׁוּעָה : קוֹל רִנָּה
וּישׁוּעָה בְּאֶהְלִי צַדִּיקִים יִמִּין יְהוָה עֲשֵׂה חֵיל : יִמִּין יְהוָה רֹמְמָה יִמִּין

יְהוָה עֲשֵׂה חֵיל: לֹא אָמוֹת כִּי אַחֲיָה וְאַסְפָּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יִסּוֹר יִסְרָנִי
יָהּ וְלַמּוֹת לֹא נִתְנַנְנִי: פָּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָק אָבֹא בָם אֹדְדָה יָהּ: זֶה
הַשַּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ בוֹ: אֹדְדָה כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה.
אֹדְדָה: אָבֹן מֵאֲסוּ הַבּוֹנִים הִיתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה. אָבֹן: מֵאֵת יְהוָה הִיתָה
זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ. מֵאֵת: זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה
בוֹ. זֶה:

אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא:
אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא:
אָנָּה יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא:
אָנָּה יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא:

בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה. בְּרוּךְ: אֵל יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ
אֲסֵרוּ חַג בְּעִבּוֹתַיִם עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵל: אֵלֵי אֶתָּה וְאֹדְדָה אֱלֹהֵי
אֲרוֹמָמְךָ. אֵלֵי: הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ. הוֹדוּ:

יְהַלְלוּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֵׂיךָ וְחֲסִידֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ
וְכָל עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּלֶם בְּרִנָּה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיִּשְׁוֹרְרוּ
וַיִּרְוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדְּשׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מִלְּכֵנוּ תָמִיד. כִּי לָךְ טוֹב
לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ נָא לְזִמְרָה כִּי מְעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֶתָּה אֵל: בְּרוּךְ אֶתָּה
יְהוָה מְלֹךְ מְהֻלָּל בְּתִשְׁבָּחוֹת:

אם גמרו לקרוא את ההלל ועדיין לא סיימו להקריב קוראים פעם שניה ואם גמרו ועדיין לא סיימו להקריב קוראים פעם שלישית:

תולים את הקרבן פסח במסמרות הקבועים שם, ואם אין מסמר פנוי מניח על כתפו ועל כתף חברו מקל דק ותולהו:
מפשיט את כל עורו:

וקורעין בטנו ומוציאין אימורים, החלב שעל הכרס ויותרת הכבד ושתי הכליות וחלב שעליהן והאליה אם היה ממין הכבשים לעומת העצה, נותן בכלי שרת ומולחן ומקטירן הכהן על המערכה, חלבי כל זבח וזבח לבדו, בחול ביום ולא בלילה שהוא יום טוב, אבל אם חל ערב פסח בשבת מקטירין והולכין כל הלילה, ומוציא קרביו וממחה אותן עד שמסיר מהן הפרש (כדי שיהיו נקיים כשצולהו עמם):

שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלביו דוחין את השבת, ושאר עניניו אין דוחין:

גמרה כת אחת להקריב, פותחין העזרה יצאה כת ראשונה, נכנסה כת שניה נעלו דלתות העזרה, גמרה, יצאה שניה, נכנסה שלישית, כמעשה הראשונה, כך מעשה השניה והשלישית:

אחר שיצאו כלן רוחצין העזרה מלכלוכי הדם ואפילו בשבת, אמת המים היתה עוברת בעזרה, שכשרוצין להדיח הרצפה סותמין מקום יציאת המים והיא מתמלאה על כל גדותיה עד שהמים

עולין וצפין ומקבצין אליהם כל דם ולכלוך שבעזרה, אחר כך פותחין הסתימה ויוצאין המים עם הלכלוך, נמצאת הרצפה מנוקה, זהו כבוד הבית:

יצאו כל אחד עם פסחו (ועור שלו) וצלו אותם, כיצד צולין אותו מביאין שפוד של רמון תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו, ותולהו לתוך התנור והאש למטה, ותולה כרעיו ובני מעיו חוצה לו. ואין מנקרין את הפסח כשאר בשר. בשבת אין מוליכין את הפסח לביתם, אלא כת הראשונה יוצאין בפסחיהן ויושבין בהר הבית, השניה יוצאין עם פסחיהן ויושבין בחיל, השלישית במקומה עומדת, חשכה יצאו וצלו את פסחיהן:

[הערה, נראה שמברכים על כל הפעולות שעושים בקרבן הפסח, ויש לשאול חכם מהוא נוסח הברכה וכו'.
נכנסנו לשאול את מורנו הגר"ח קנייבסקי שליט"א האם מברכים על הפשט וניתוח, וענה, **יכול להיות**. (ובירכנו בברכת **ברכה והצלחה** לסדר הברכות האלו)]

כשמקריבין את הפסח בראשון מקריבין עמו ביום י"ד זבח שלמים מן הבקר או מן הצאן גדולים או קטנים זכרים או נקבות, והיא נקראת חגיגת ארבעה עשר, על זה נאמר בתורה וזבח פסח לה' אלהיך צאן ובקר ולא קבעה הכתוב חובה אלא רשות בלבד מכל מקום היא כחובה מדברי סופרים כדי שיהא הפסח נאכל על השובע. אימתי מביאין עמו חגיגה בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט ונאכלת לשני ימים ולילה אחד ודינה ככל תורת זבחי שלמים טעונה סמיכה ונסכים ומתן דמים שתיים שהן ארבע ושפיכת שירים ליסוד:

קִדְשׁ

מוזגין לו כוס ראשון ומקדש על היין :

חַנּוּחַ לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינְתֵיהָ בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוֹ וּרְחִימוֹ וּדְחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם יי"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: יי"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקִדְשׁ עַל הַיַּיִן לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וַיְהִי נֵעַם אֲדַנִּי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ :

לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינְתֵיהָ בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוֹ וּרְחִימוֹ וּדְחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם יי"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: יי"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִם מִצְוֹת כּוֹס רֵאשׁוֹן מְאַרְבַּע כּוֹסוֹת לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וַיְהִי נֵעַם אֲדַנִּי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ :

(כשחל בשבת מתחילין כאן :

בלחש : וַיְהִי עָרֵב וַיְהִי בֹקֵר

יוֹם הַשְּׁשִׁי. וַיִּכְלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם : וַיִּכְלּוּ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה : וַיְבָרַךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת :

כשחל בחול מתחילין כאן :

סְבָרֵי מְרַגְּוֹ וּרְבִגְוֹ וּרְבִוּוֹתֵי :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם

בוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עַם וְרוּמְמָנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וַתִּתֵּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (בשבת: שְׁבִתוֹת לְמִנוּחָה ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן, אֶת יוֹם (בשבת: הַשְּׁבִת הַזֶּה וְאֶת יוֹם) חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה, זְמַן חַרוּתֵנוּ (בשבת: בְּאַהֲבָה) מִקְרָא קִדְּשׁ, זְכוֹר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בָנוּ בְּחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדְּשַׁת מִכָּל הָעַמִּים, (בשבת: וְשִׁבַּת) וּמוֹעֲדֵי קִדְּשָׁךְ (בשבת: בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן) בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׁוֹן הִנְחַלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ (בשבת: הַשְּׁבִת ו) יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים :

(במוצאי שבת מוסיפין (וסימנך יקנה"ז):

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, בוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש לחל, בין אור לחשך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה. בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת. הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדשתך. ברוך אתה יהוה המבדיל בין קדש לקדש:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה:

ושותין כוס ראשון בהסיבה לצד שמאל:

ורחץ

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחילו ליחד שם י"ה בוי"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בוי"ק) ביחודא שלים בשם כל ישראל. הריני מוכן ומזומן לרחץ את הידיים לפני טבול ראשון כמו שתקנו לנו חכמינו זכרונם לברכה לעשות בזה נחת רוח ליוצרי ובוראי יתברך שמו ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

נוטלין את הידיים כמו בנטילת ידיים לסעודה, ואין מברכין על נטילת ידיים:

כרפס

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחילו ליחד שם י"ה בוי"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בוי"ק) ביחודא שלים בשם כל ישראל. הריני מוכן ומזומן לטבל ולאכל כרפס כמו שתקנו לנו חכמינו זכרונם לברכה לעשות בזה נחת רוח ליוצרי ובוראי יתברך שמו ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

טובלין כרפס פחות מכזית במי מלח, ומברכין בורא פרי האדמה, ויכוון לפטור את המרור:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, בורא פרי האדמה:

ואוכלין פחות מכזית:

יחַץ

לְשֵׁם יְחֻד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחַד שְׁמֵי יי"ה בְּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: יי"ק בְּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְפָרְס אֶת הַמִּצְוָה לְשָׁנִים לַעֲשׂוֹת בְּזֶה נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרִי וּבּוֹרְאִי יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיֵהִי נֶעֱם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

היושב בראש השולחן פורס את המצה האמצעית לשניים, את החלק הגדול מצניע לאפיקומן, ואת החלק הקטן משאיר בין שני המצות השלמות:

היושב בראש השולחן פורס את המצה האמצעית לשניים, ^[ט]בכדי שתהיה המצה פרוסה משום לחם עוני:

מְגִיד

אומרים את ההגדה:

מגלה את המצות ומגביה הקערה ואומר:

הָא לַחְמָא עֲנִיָּא דִּי אֲכָלוּ אַבְהֵתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. כָּל דְּכִפִּין יִיתֵי וְיֵיכַל, כָּל דְּצָרִיךְ יִיתֵי וְיִפְסַח ^[י]הַשְׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. הַשְׁתָּא עַבְדִּי, לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּנֵי חוּרִין:

מוזגין לו כוס שני וכאן הבן שואל:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות:

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמִצָּה, הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ מִצָּה:

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יְרַקוֹת, הַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹר:

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטַבֵּילִין אֶפְיָלוּ פַּעַם אַחַת, הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פַּעְמַיִם:

שְׁבַכְל הַלִּילוֹת, אָנוּ אוֹכְלִין בְּשָׂר צָלִי שְׁלֹק וּמְבוּשָׁל, הַלִּילָה הַזֶּה
כָּלוּ צָלִי :

שְׁבַכְל הַלִּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבִּין, הַלִּילָה הַזֶּה כָּלָנוּ
מְסַבִּין :

^{יא}לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתָּיה בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחַד
שֵׁם יי"ה בְּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בְּו"ק) בְּיַחְוָדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל
יִשְׂרָאֵל. הֲרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִים מְצוֹת עֲשֵׂה שְׁצוּנִי בּוֹרְאֵי יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לְסַפֵּר
בִּיצִיאַת מְצָרִים בְּיַחְוָד בְּלִילָה הַזֶּה, וְהִנְנִי מוֹכֵן לְסַפֵּר לְבַנְיֵי וְלְבַנֵי בְּתֵי הַנִּיּוֹסִים
וְהַגְּבוּרוֹת וְהַנְּפֻלְאוֹת שְׁעֲשֵׂה הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה זְכָרוֹ לְעַד עַמְּנוּ בְּעַת
יְצִיאַת מְצָרִים וְכוּוֹנְתֵי לְתַת בְּזֶה הַסִּיפּוֹר נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ
שְׁמוֹ. וַיְהִי נֶעַם אֲדַנִּי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ :

^{יב}עֲבָדִים הֵיינו לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד
חֲזָקָה וּבְזָרוּעַ נְטוּיָה. וְאֵלוֹ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ
מִמִּצְרַיִם, הֲרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מְשַׁעֲבָדִים הֵיינו לְפָרְעָה
בְּמִצְרַיִם. וְאֵפִילוּ כָּלָנוּ חֲכָמִים, כָּלָנוּ נְבוֹנִים, כָּלָנוּ זְקֵנִים, כָּלָנוּ
יּוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מְצוּהָ עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מְצָרִים. וְכָל הַמְרַבֶּה
לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מְצָרִים הֲרִי זֶה מְשַׁבַּח :

מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא
וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי בְּרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מְצָרִים
כָּל אוֹתוֹ הַלִּילָה עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם, רַבּוֹתֵינוּ הִגִּיעַ
זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שְׁחֵרִית :

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הֲרִי אָנִי כָּבוֹן שְׁבָעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי
שֶׁתֵּאֱמַר יְצִיאַת מְצָרִים בְּלִילוֹת עַד שֶׁדָּרְשָׁה בֶּן זוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר, לְמַעַן
תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ הַיָּמִים,
כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלִּילוֹת. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, יְמֵי חַיֶּיךָ הַעוֹלָם הַזֶּה, כָּל
יְמֵי חַיֶּיךָ לְהַבִּיא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ :

בְּרוּךְ הַמְּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ
הוּא. כְּנִגְדַּ אֲרַבְּעָה בָּנִים דְּבִרְהַ תּוֹרָה, אֶחָד חֲכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד
תָּם, וְאֶחָד שְׂאֵינוּ יוֹדְעַ לְשֵׁאוֹל :

חכם מה הוא אומר, מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אתכם, ואף אתה אומר לו כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן :

רשע מה הוא אומר, מה העבדה הזאת לכם, לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר, ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו, בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שם, לא היה נגאל :

תם מה הוא אומר, מה זאת, ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים, מבית עבדים :

ושאינו יודע לשאול את פתח לו, שנאמר, והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים :

יכול מראש חדש, תלמוד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש יג"ג מצה ומרור מנחים לפניה :

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבדתו, שנאמר, ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר יהוה אלהי ישראל בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים : ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולד אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק : ואתן ליצחק את יעקב ואת עשיו ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אתו ויעקב ובניו ירדו מצרים :

ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא. שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ לעשות, כמה שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שנאמר, ויאמר לאברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה : וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול :

מכסה את המצות ומגביהין את הכוס ואומרים :

והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם :

יניח את הכוס ויגלה את המצות :

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל, שנאמר, ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב :

וירד מצרימה אנוס על פי הדבור : ויגר שם, מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים אלא לגור שם, שנאמר, ויאמרו אל פרעה לגור בארץ פאנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי כבד הרעב בארץ כנען ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גשן :

במתי מעט, כמה שנאמר, בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמה יהוה אלהיך ככוכבי השמים לרב :

ויהי שם לגוי, מלמד שהיו ישראל מצינים שם :

גדול עצום, כמה שנאמר, ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אתם :

ורב, כמה שנאמר, רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים שדים נכנו ושערך צמח ואת ערם ועריה : ואעבר עלך ואראך מתבוססת בדמיך ואמר לך בדמיך חיי ואמר לך בדמיך חיי :

וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה :

וירעו אתנו המצרים, כמה שנאמר, הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ :

ויענונו, כמה שנאמר, וישימו עלינו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס :

ויתנו עלינו עבדה קשה, כמו שנאמר, ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך :

ונצעק אל יהוה אלהי אבותינו וישמע יהוה את קלנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו :

וּנְצַעַק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים
הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל
שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה :

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קִלְנוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקֹתָם
וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב :

וַיֵּרָא אֶת עֲנִינּוּ, זוֹ פְּרִישׁוֹת דָּרָךְ אַרְץ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּדַע אֱלֹהִים :

וְאֶת עֲמָלְנוּ, אֱלוֹ הַבְּנִים, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל הַבֶּן הַיְלֹוד הַיְאָרְה
תִּשְׁלִיכֵהוּ וְכָל הַבַּת תִּחְיוֹן :

וְאֶת לַחֲצֵנוּ, זוֹ הַדְּחַק, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר
מִצְרַיִם לַחֲצִים אֲתָם :

וַיִּזְצָאנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה וּבַמָּרָא גָדֹל
וּבְאֲתוֹת וּבַמִּפְתִּים :

וַיִּזְצָאנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם, לֹא עַל יְדֵי מִלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שַׁרְף וְלֹא עַל
יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכֹבֹדוֹ וּבַעֲצָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְעַבְרַתִּי
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד
בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, אֲנִי וְלֹא מִלְאָךְ. וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם,
אֲנִי וְלֹא שַׁרְף. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה, אֲנִי הוּא
וְלֹא הַשְּׁלִיחַ, אֲנִי יְהוָה, אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר :

בְּיַד חֲזָקָה, זוֹ הַדְּבָר, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, הִנֵּה יַד יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה בְּסוּסִים בְּחֲמֹרִים בְּגַמְלִים בְּבָקָר וּבְצֹאן דָּבָר כֶּבֶד מְאֹד :

וּבְזֹרַע נְטוּיָה, זוֹ הַחֲרָב, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַחֲרָבוּ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ, נְטוּיָה עַל
יְרוּשָׁלַיִם :

וּבַמָּרָא גָדֹל, זוֹ גְלוּי שְׁכִינָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, אוֹ הִנֵּסָה אֱלֹהִים לְבֹא
לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקְרֹב גּוֹי בְּמַסַּת בְּאֲתוֹת וּבַמּוֹפְתִים וּבַמִּלְחָמָה וּבְיַד
חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה וּבַמּוֹרָאִים גְּדֹלִים כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ :

ובאתות, זֶה הַמָּטָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְאֵת הַמָּטָה הַזֶּה תִּקַּח בְּיַדְךָ אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֹתוֹת :

ובמִפְתִּים, זֶה הַדָּם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ :

^{יד}מטיפין מהכוס ג' פעמים :

דָּם. וְאֵשׁ. וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן :

דָּבָר אַחֵר, בְּיַד חֲזָקָה שְׁתִּים, וּבְזֶרַע נְטוּיָה שְׁתִּים, וּבְמָרָא גָדֹל שְׁתִּים,
ובאתות שְׁתִּים, וּבְמִפְתִּים שְׁתִּים :

אֵלוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְוֹת בְּמִצְרַיִם,
וְאֵלוּ הֵן :

מטיפין מהכוס י' פעמים :

דָּם. צְפָרְדַּע. כְּנִים. עָרוֹב. דָּבָר. שְׁחִין. בָּרָד. אֲרֵבָה. חֲשָׂד. מִכַּת
בְּכוֹרוֹת :

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים :

מטיפין מהכוס ג' פעמים :

דָּצ"ד. עַד"ש. בְּאֲחִיב :

רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִנִּין אֶתָּה אוֹמֵר שֶׁלְקוֹ הַמִּצְוֹת בְּמִצְרַיִם
עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת, בְּמִצְרַיִם מֵהוּא אוֹמֵר,
וַיֹּאמְרוּ הַחֲרֻטָּמִים אֶל פְּרַעֲהוֹ אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא, וְעַל הַיָּם מֵהוּא
אוֹמֵר, וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֵת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיֵּירָאוּ
הָעָם אֵת יְהוָה וַיֹּאמְרוּ בִּיהוָה וּבִמְשֶׁה עֲבָדוּ : כְּמָה לָקוּ בְּאֲצַבֵּעַ עֶשֶׂר
מִכּוֹת, אָמור מֵעַתָּה בְּמִצְרַיִם לָקוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים
מִכּוֹת :

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנִּין שְׁכָל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
עַל הַמִּצְוֹת בְּמִצְרַיִם הִיָּתָה שֶׁל אֲרֵבָה מִכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, יִשְׁלַח בָּם
חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה מְשֻׁלַּחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים. עֲבָרָה אַחַת, וְזַעַם
שְׁתֵּים, וְצָרָה שְׁלֹשׁ, מְשֻׁלַּחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים אֲרֵבָה. אָמור מֵעַתָּה,
בְּמִצְרַיִם לָקוּ אֲרֵבָעִים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאַתֵּים מִכּוֹת :

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִנִּין שְׁכָל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
עַל הַמִּצְוֹת בְּמִצְרַיִם הִיָּתָה שֶׁל חֲמֵשׁ מִכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן

אִפּוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מִלְאֲכֵי רָעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ אַחַת, עֲבָרָה שְׁתֵּי, וְזַעַם שְׁלוֹשׁ, וְצָרָה אַרְבַּע, מִשְׁלַחַת מִלְאֲכֵי רָעִים חֲמִשׁ, אָמוֹר מַעֲתָה, בְּמִצְרִים לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתַיִם מִכּוֹת :

כִּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עָלִינוּ :

אֱלוֹ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחַרְבָּה
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחַרְבָּה וְלֹא שָׁקַע צָרְנוֹ בְּתוֹכוֹ
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ שָׁקַע צָרְנוֹ בְּתוֹכוֹ וְלֹא סָפַק צָרְכָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבַּעַיִם שָׁנָה
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ סָפַק צָרְכָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבַּעַיִם שָׁנָה וְלֹא הֶאָכִילָנוּ אֶת הַמָּן
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ הֶאָכִילָנוּ אֶת הַמָּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא קָרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ קָרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
דַּיִינוּ :

אֱלוֹ הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָּנָה לָנוּ אֶת בַּיִת הַבְּחִירָה
דַּיִינוּ :

עַל אַחַת כִּמָּה וְכִמָּה טוֹבָה כְּפוּלָה וּמְכַפֶּלֶת לְמָקוֹם עָלִינוּ שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְעָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְעָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, וְהָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, וְנָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחַרְבָּה,

וְשָׁקַע צָרְנוּ בְּתוֹכוֹ, וְסָפַק צָרְפָּנוּ בְּמִדְבַּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת
הַמֶּן, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְקָרְבָנוּ לְפָנֵי ה' סִינִי, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה,
וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבָנָה לָנוּ אֶת בַּיִת הַבְּחִירָה לְכַפֵּר עַל כָּל
עֲוֹנוֹתֵינוּ.

רַבּוֹן גְּמֻלְיָאֵל הָיָה אוֹמֵר, כָּל שְׁלֵא אָמַר שְׁלֵשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח,
לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְאֵלּוּ הֵן:

פֶּסַח. מִצָּה. וּמְרוֹר:

אֵין להַגְבִּיחַ אוֹ לְהוֹרוֹת עַל הַזְרוּעַ:

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזֶמַן שְׁבִיַת הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם עַל שׁוּם
מָה. עַל שׁוּם שְׁפֶסַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם.
שְׁנֵאמַר, וְאִמְרַתֶּם זִבַּח פֶּסַח הוּא לִיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקְדֵּי הָעַם
וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

טו[ט]פֶּסַח זֶה שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מָה, עַל שׁוּם שְׁפֶסַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׁנֵאמַר, וְאִמְרַתֶּם זִבַּח פֶּסַח הוּא
לִיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת
בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקְדֵּי הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

מַגְבִּיחַ אֶת הַמִּצּוֹת וּמְרַאֵה לְמַסּוּבִים, וְאוֹמְרִים:

מִצָּה זֹאת שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מָה, עַל שׁוּם שְׁלֵא הַסְּפִיק בְּצִקִּים שֶׁל
אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שְׁנִגְלָה עֲלֵיהֶם מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא וּגְאֻלָּם, שְׁנֵאמַר, וַיֹּאפֵנוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיָּאוּ מִמִּצְרַיִם
עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי גֵרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהַתְמַהֵמֶה וְגַם
צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:

מַגְבִּיחַ אֶת הַמְרוֹר וּמְרַאֵה לְמַסּוּבִים, וְאוֹמְרִים:

מְרוֹר זֶה שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מָה, עַל שׁוּם שְׁמִרְרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת
חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׁנֵאמַר, וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה
בַּחֲמֹר וּבַלְבָּנִים וּבְכָל עַבְדָּה בְּשָׂדֵה אֶת כָּל עַבְדָּתֶם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם
בְּפָרֶךְ:

בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חָיָב אָדָם לְרַאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאֵלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם,
שְׁנֵאמַר, וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלָבֶד גָּאֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,

אֵלָא אָף אוֹתָנוּ גָאָל עִמָּהֶם, שְׁנֵאמַר, וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן
הָבִיא אֶתְנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם:

יכסה המצות, ומגביהין את הכוס ואומרין:

לְפִיכָּךְ אֲנַחְנוּ חִיבִים לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאָר לְרוֹמֵם לְהַדָּר לְבָרַךְ
לְעֵלָה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלּוּ.
הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוֹת לְחֵרוֹת, מִיַּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה
לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֻלָּה. וְנֵאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה, הַלְלוּיָהּ:

מניחין הכוס:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עִבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה: יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמְזָרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֵלֵל שֵׁם יְהוָה: רָם עַל
כָּל גּוֹיִם יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כִּיְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמְּגַבִּיחֵי לְשִׁבְתָּ
הַמְּשִׁפִּילֵי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימֵי מַעֲפָר דָּל מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים
אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבֵי עֶקְרֵת הַבַּיִת אִם
הַבְּנִים שִׁמְחָה הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֵעָז, הִיְתָה יְהוּדָה לְקַדְשׁוֹ,
יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו: הֵיךְ רָאָה וַיִּנָּס הִירְדָן יֹסֵב לְאַחֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ
כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבַנֵּי צֶאֱן: מָה לָּךְ הֵיךְ כִּי תִנּוּס הִירְדָן תִּסָּב לְאַחֹר:
הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבַנֵּי צֶאֱן: מְלַפְנֵי אָדוֹן חוֹלֵי אָרֶץ
מְלַפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: הַהֶפְכִי הַצּוֹר אַגָּם מִיָּם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מִיָּם:

מגביהין הכוס, ואומרין:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אַבוֹתֵינוּ
מִמִּצְרַיִם וְהִגִּיעָנוּ הַלְלִיָּהּ הַזֶּה לְאַכְל בּוֹ טוֹ^[טז] מִצָּה וּמְרוֹר.
יְיָ^[יז] כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אַבוֹתֵינוּ יִגִּיעָנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים
אַחֵרִים הַבָּאִים לְקִרְאֵתְנוּ לְשָׁלוֹם, שְׁמֵחִים בְּבִנְיָן עֵירָךְ, וְשָׂשִׁים
בְּעַבְדוֹתֶךָ, וְנֵאכֹל שֵׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים (בְּמוֹצַיִם אוֹמְרִים: מִן
הַפְּסָחִים וּמִן הַזְּבָחִים) אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ לְרִצּוֹן וְנוֹדָה לָּךְ
שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלְתָּנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשָׁנוּ.

יח' אַתָּה יְהוָה גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:

לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתִיָּה בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם
י"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל.
הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִים מְצוֹת כּוֹס שְׁנֵי מֵאֲרַבַּע כּוֹסוֹת לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רִוַח
לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלָּה. וְיִהִי נֵעַם אֲדַנְי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ
כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן :

ושותין כוס שני בהסיבה לצד שמאל :

לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחַד שֵׁם יי"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: יי"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִים מְצוֹת נְטִילַת יָדַיִם לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרִי וּבּוֹרְאִי יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיִהְיֶה נֶעֱם אֲדַנְי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ :

לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחַד שֵׁם יי"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: יי"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִים מְצוֹת אֲכִילַת מִצָּה לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרִי וּבּוֹרְאִי יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיִהְיֶה נֶעֱם אֲדַנְי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ :

רְחֻצָּה

נוטלים שנית את הידים ומברכים על נטילת ידים :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם :

יט[ט]מוציא

מגביה את שני המצות השלמות ואת הפרוסה שביניהם ומברך :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם הַמוֹצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ :

מִצָּה

מניח את המצה התחתונה ומחזיק בעליונה ובפרוסה ומברך :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצָּה :

^[כ]ואוכלין כל אחד כזית מהמצה העליונה, וכזית מהפרוסה, בהסיבה.

מְרוֹר

לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ בְּדַחֲלוֹ וְרַחֲמֵמוֹ וְרַחֲמֵמוֹ וְדַחֲלוֹ לְיַחַד שְׁמֵי י"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הָרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִים מְצוֹת אֲכִילַת מְרוֹר לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיִהִי נֶעֱמַ אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה:

נוטלין כזית מרור ומטבילין בחרוסת ואח"כ מנערין את החרוסת ומברכין:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל אֲכִילַת מְרוֹר:

ואוכלין בלא הסיבה:

אֲכִילַת קֶרֶבַן חֲגִיגָה

לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ בְּדַחֲלוֹ וְרַחֲמֵמוֹ וְרַחֲמֵמוֹ וְדַחֲלוֹ לְיַחַד שְׁמֵי י"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הָרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִים מְצוֹת אֲכִילַת קֶרֶבַן חֲגִיגָה לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיִהִי נֶעֱמַ אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה:

נוטלין תחילה מבשר קרבן החגיגה שהקריבו ביום י"ד (ערב פסח), ומברכין:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל אֲכִילַת הַזֶּבַח:

אֲכִילַת קֶרֶבַן פֶּסַח

לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ בְּדַחֲלוֹ וְרַחֲמֵמוֹ וְרַחֲמֵמוֹ וְדַחֲלוֹ לְיַחַד שְׁמֵי י"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הָרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִים מְצוֹת אֲכִילַת קֶרֶבַן פֶּסַח לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיִהִי נֶעֱמַ אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה:

נוטלין מבשר הפסח, ומברכין:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל אֲכִילַת הַפֶּסַח:

ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח ולא של זבח פוטרת של פסח:

כב[כב] כּוּרֵךְ

לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחַד שֵׁם
י"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל.
הָרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְכַרְךְ פֶּסַח מִצָּה וּמְרוֹר וּלְאֶכְלָם יַחַד לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רוּחַ
לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיִהִי נֶעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ
כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה:

כל אחד מהמסובים לוקח כזית מן המצה השלישית עם כזית מרור וכורכן יחד,
ואומרים:

זְכֹר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלֵּל. כֵּן עָשָׂה הַלֵּל בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם
הָיָה כּוּרֵךְ פֶּסַח מִצָּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד לְקַיָּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר עַל
מִצּוֹת וּמְרוֹרִים יֵאָכְלֶהוּ:

ואוכלים יחד בהסבה בלי ברכה:

כג[כג] כל אחד מהמסובים לוקח כזית מן המצה השלישית עם כזית מרור
וכזית מקרבן פסח וכורכן יחד, ואוכלים יחד בהסבה בלי ברכה:

שְׁלַחַן עוֹרֵךְ

לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחַד שֵׁם
י"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל.
הָרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְאֶכּוֹל סְעוּדַת (בשבת: שְׁבִית וְ) יוֹם טוֹב וְשִׂיחָהּ הָאֲפִיקוּמָן
נְאֻכָל עַל הַשׁוֹבֵעַ לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיִהִי
נֶעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה:

אוכלין ושותין כברכת ה':

צָפוֹן

אחר גמר הסעודה אוכל כל אחד מהמסובין שני כזיתים מהמצה השמורה שטמנה
לאפיקומן:

לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחַד שֵׁם
י"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל.

הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות אכילת אפיקומן לעשות בזה נחת רוח ליוצרי
ובוראי ותברך שמו ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה
עלינו ומעשה ידינו כוננהו :

אחר גמר הסעודה אוכל כל אחד מהמסובין כזית מבשר הפסח :

אסור לשבור עצם מהפסח, ושלא ישאר נותר מבשר הפסח לאחר זמן אכילתו :

אין לאכול שום דבר לאחר זה, כדי שישאר טעם בשר הפסח בפיו :

בָּרַךְ

מוזגין כוס שלישי ומברכין ברכת המזון :

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוֹב יְהוָה אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הֵינּוּ כְּחֻלְמִים : אֲזַי יִמְלֹא
שְׁחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אֲזַי יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְּדִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם
אֱלֹהֵי : הַגְּדִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הֵינּוּ שְׂמֵחִים : שׁוֹבָה יְהוָה אֶת
שְׁבִיתֵנוּ כְּאַפִּיקוּסִים בְּנֶגֶב : הַזְרְעִים בְּדַמְעָה, בְּרִנָּה יִקְצְרוּ : הַלֹּחֵץ יִלְךְ
וּבִכָּה נִשְׂא מִשָּׁךְ הַזֶּרַע בָּא יָבֵא בְרִנָּה נִשְׂא אֶלְמֵתוֹ :

לשם יחוד קודש שא ברך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחד שם
י"ה ברו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר : י"ק ברו"ק) ביחודא שלים בשם כל ישראל.
הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה של ברפת המזון שנאמר ואכלת ושבעת
וברכת את יהוה אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. לעשות בזה נחת רוח
ליוצרי ובוראי ותברך שמו ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו
כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו :

המברך אומר : הַב לָן וּנְבָרֶךְ :

המברך אומר : רַבּוֹתֵי מִיר וְוַעֲלֹן בְּעֵנֶטְשׁוֹן : (רבותי נברך) :

המסובים עונים : יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרֵךְ מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם :

המברך חוזר : יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרֵךְ מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם :

המברך : בְּרִשׁוֹת מָרְנָן וְרַבּוֹתֵי נְבָרֶךְ (בעשרה : אלהינו) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ :

המסובים : בָּרוּךְ (בעשרה : אלהינו) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבִטּוּבוֹ חֵינּוּ :

המברך חוזר : בָּרוּךְ (בעשרה : אלהינו) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבִטּוּבוֹ חֵינּוּ :

ביחיד אינו אומר : בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם הֵן אֵת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוֹבוֹ בְּחֵן
בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לָחֶם לְכֹל בֶּשֶׂר כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ וּבְטוֹבוֹ
הַגָּדוֹל תִּמְיֵד לֹא חֶסֶר לָנוּ וְאֵל יַחְסֹר לָנוּ מִזֹּון לְעוֹלָם וְעַד בְּעִבּוֹר שְׁמוֹ
הַגָּדוֹל כִּי הוּא אֵל זָן וּמְפָרֵס לְכֹל וּמְטִיב לְכֹל וּמְכִין מִזֹּון לְכֹל
בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא כְּאִמּוֹר פּוֹתַח אֵת יָדָךְ וּמִשְׁבִּיעַ לְכֹל חַי רָצוֹן. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה הֵן אֵת הַכֹּל:

נוֹדָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה
וּרְחֵבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית
עַבָדִים וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׁרֵנוּ וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּנוּ וְעַל חֻקֶּיךָ
שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים חֵן וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ וְעַל אֲכִילַת מִזֹּון שֶׁאַתָּה זָן
וּמְפָרֵס אוֹתָנוּ תִּמְיֵד בְּכֹל יוֹם וּבְכֹל עֵת וּבְכֹל שָׁעָה:

וְעַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ יְתִבְרַךְ שְׁמֶךָ
בְּפִי כָל חַי תִּמְיֵד לְעוֹלָם וְעַד. כִּכְתוּב וְאֲכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכַתָּ אֵת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאֶרֶץ וְעַל
הַמִּזֹּון:

רַחֵם נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן
מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו. אֱלֹהֵינוּ אֲבִינוּ רַעֲנוּ זִוְנֵנוּ פְּרִנְסֵנוּ וְכֻלְּפָלְנוּ
וְהַרְוִיחֵנוּ וְהַרְוַח לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ וְנָא אֵל
תִּצְרִיכֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֹא לִיְדֵי מִתְנַת בֶּשֶׂר וְדָם וְלֹא לִיְדֵי הַלְוָאתֶם
כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְּלָאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהַרְחֵבָה שְׁלֵא נִבּוֹשׁ וְלֹא
נִכָּלֵם לְעוֹלָם וְעַד:

בשבת מוסיפים:

רַצָּה וְהַחְלִיצֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל
וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לְשַׁבָּת בּוֹ וְלַנִּיחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה
כְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ וּבְרָצוֹנָךְ הִנִּיחַ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שְׁלֵא תִהְיֶה צָרָה וְגוֹן וְאַנְחָה
בְּיוֹם מְנוּחָתָנוּ וְהִרְאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּנִחְמַת צִיּוֹן עִירְךָ וּבְבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם עִיר
קְדֻשָּׁךְ כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל הַנְּחֻמוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֵא וְיַגִּיעַ וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע וְיִפְקֹד
וְיִזְכֹּר זְכוֹרֵנוּ וּפְקֻדוֹתֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדְּךָ
וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָּׁךְ וְזִכְרוֹן כָּל עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ
לְפִלִיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם
חַג הַמִּצְוֹת הַזֶּה. זְכָרְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה וּפְקֻדָּנוּ בּוֹ לְבָרָכָה

וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים. וּבְדָבָר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחַנּוּן וְרַחֵם
עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֱלֹהֵי עֵינֵינוּ כִּי אֵל מְלֹךְ חַנוּן וְרַחוּם אַתָּה :

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה
בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם : אָמֵן :

(אם שכח יעלה ויבוא ונזכר לפני שיתחיל את ברכת הטוב והמטיב מברך :

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
לְשֵׁשׁוֹן וּלְשִׁמְחָה אֶת יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל
וְהַזְמָנִים :

ואם חל בשבת מברך :

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן שְׁבֻתוֹת לְמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
בְּאַהֲבָה לְאוֹת וּלְבָרִית וְיָמִים טוֹבִים לְשֵׁשׁוֹן וּלְשִׁמְחָה אֶת יוֹם חַג הַמִּצּוֹת
הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבֻת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים :

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם הָאֵל אָבִינוּ מְלַכְנוּ אֲדִירָנוּ
בוֹרְאָנוּ גּוֹאֲלָנוּ יוֹצְרָנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמְּלֹךְ
הַטוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל שְׂבָכָל יוֹם וַיּוֹם הוּא הַטִּיב הוּא מְטִיב הוּא יִיטִיב
לָנוּ הוּא גִמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד לְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים
וּלְרוּחַ הַצְּלָה וְהַצְּלָחָה בְּרַכָּה וְיִשׁוּעָה נְחֻמָּה פְּרִנְסָה וְכִלְכֻלָּה וְרַחֲמִים
וְחַיִּים וְשְׁלוֹם וְכָל טוֹב וּמְכָל טוֹב לְעוֹלָם אֵל יַחֲסִירָנוּ :

הַרְחַמְנוּ הוּא יְמַלֵּךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד : הַרְחַמְנוּ הוּא יַתְּבַרֵךְ בְּשִׂמְיָם
וּבְאַרְצָךְ : הַרְחַמְנוּ הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים וַיִּתְפָּאֵר בָּנוּ לְעַד וּלְנֶצַח
נְצָחִים וַיִּתְהַדָּר בָּנוּ לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים : הַרְחַמְנוּ הוּא יַפְרִינְסָנוּ
בְּכַבּוֹד : הַרְחַמְנוּ הוּא יִשְׁבֵּר עָלֵנוּ מַעַל צְוָאֲרָנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת
לְאַרְצָנוּ : הַרְחַמְנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרַכָּה מְרַבָּה בְּבֵית הַזֶּה וְעַל שְׁלַחַן
זֶה שְׂאֵכְלָנוּ עָלֵינוּ : הַרְחַמְנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא זְכוֹר
לְטוֹב וַיְבַשֵּׁר לָנוּ בְּשׁוֹרֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת :

הַרְחַמְנוּ הוּא יְבָרֵךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶת (אִמִּי מוֹרְתִי)
בְּעַלַת הַבַּיִת הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זְרַעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם.
אוֹתִי וְאֶת אִשְׁתִּי וְזַרְעִי אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַכְנוּ
אֲבוֹתֵינוּ אֲבִרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל מְכַל כָּל כֹּן יְבָרַךְ אוֹתָנוּ כְּלָנוּ יַחַד
בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה וְנֹאמַר אָמֵן :

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעֲלֵינוּ זְכוֹת שֶׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם. וְנִשָּׂא
בְּרָכָה מֵאֵת יְהוָה וְצַדִּיקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְנִמְצָא חוֹן וְשִׁכְלָ טוֹב בְּעֵינֵי
אֱלֹהִים וְאָדָם :

האורחים מברכים למארח :

יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא יִבּוֹשׂ בְּעַל הַבֵּית בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִכָּלֵם לְעוֹלָם הַבָּא וְיִצְלַח
מֵאֵד בְּכָל נְכֻסָיו וְיִהְיֶה נְכֻסָיו וְיִנְכְּסֵינוּ מוֹצְלָחִים וְקָרוֹבִים לְעִיר וְאֶל יִשְׁלוֹט
שֶׁטֶן לֹא בִּמְעֻשָׁה יָדָיו וְלֹא בִּמְעֻשָׁה יָדֵינוּ וְאֶל יִצְדִּיק לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵינוּ שׁוֹם
דְּבַר הַרְהוּר חֲטָא וְעֵבִירָה וְעוֹן מִעֲתָה וְעַד עוֹלָם :

בשבת אומרים :

הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ לְיוֹם שֶׁכֵּלּוּ שֶׁבֶת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים :

הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ לְיוֹם שֶׁכֵּלּוּ טוֹב, לְיוֹם שֶׁכֵּלּוּ אָרוּךְ לְיוֹם
שֶׁצַּדִּיקִים יוֹשְׁבֵין וְעֵטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם וְנִהְיִין מְזִיזֵי הַשְּׂכִינָה וְיִהִי
חִלְקֵנוּ עִמָּהֶם :

הַרְחֵמֵן הוּא יִזְכֵּנוּ לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא : מְגִדּוֹל יִשׁוּעוֹת
מִלְכּוֹ וְעֵשָׂה חֶסֶד לְמִשְׁיחוֹ לְדוֹד וְלִזְרָעוֹ עַד עוֹלָם : עֵשָׂה שְׁלוֹם
בְּמָרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן :

יִרְאוּ אֶת יְהוָה קְדוֹשֵׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו : כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעֲבוּ
וְדוֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב : הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֶסֶדוֹ : פּוֹתַח אֶת יָדָיו וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן : בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח
בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מְבֹטָחוֹ : נַעַר הֵייתִי גַם זְקֵנִתִי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק
נֶעְזֵב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לָחֵם : יְהוָה עֵז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ
בְּשְׁלוֹם :

לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנֵיתִיה בְּדַחֲלֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ וְדַחֲלֵנוּ לִיחֻד שֵׁם
י"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר : י"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל.
הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִים מְצוֹת פֹּסֵ שְׁלִישֵׁי מְאַרְבַּע פֹּסוֹת לְעֵשׂוֹת בְּזָה נַחַת רוּחַ
לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיִהִי נַעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמְעֻשָׁה יָדֵינוּ
כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמְעֻשָׁה יָדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן :

ושותין כוס ראשון בהסיבה לצד שמאל :

מוזגים כוס רביעי, כדכד^[1] וכוסו של אליהו הנביא, ופוחים הדלת, ואומרים :

שִׁפְךָ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר
בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ. כִּי אֲכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נוֹהוּ הַשָּׁמוּ. שִׁפְךָ
עֲלֵיהֶם זַעֲמֶךָ וַחֲרוֹן אַפֶּיךָ יִשְׁלַח. תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידִם מִתַּחַת
שָׁמַי יִהְיֶה :

לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֶשְׁךָ בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתִיךָ בְּדַחֲלֵנוּ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחַד שֵׁם
י"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל.
הַרְיֵנִי מִזְמַן אֶת פִּי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל וּלְשַׁבַּח אֶת בּוֹרְאֵי בְּקִרְיַאת הַהִלָּל לְעֲשׂוֹת בְּזֶה
נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וַיְהִי נֶעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ :

הִלָּל

קוראים את ההלל:

לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תָּנוּ כְּבוֹד עַל חֲסִדְךָ עַל אֲמַתְךָ : לָמָּה
יֹאמְרוּ לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךָ נָא אֱלֹהֵיהֶם : וְאֵלֵהֵינוּ בְּשִׁמְיִם כָּל
אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה : עֲצִבֵיהֶם כָּסֹף וְזָהַב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם : פֶּה לָהֶם וְלֹא
יִדְבְּרוּ עֵינֵיהֶם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ : אֲזַנֵּיהֶם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֵף לָהֶם וְלֹא
יִרְיֹחוּן : יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ לֹא יִהְיוּ בְּגִרוֹנִים :
כְּמוֹתֵם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר בְּטַח בָּהֶם : יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּיְהוָה עֲזָרָם
וּמִגָּנֶם הוּא : בֵּית אֲהֶרֶן בְּטַחוּ בְּיְהוָה עֲזָרָם וּמִגָּנֶם הוּא : יִרְאֵי יְהוָה
בְּטַחוּ בְּיְהוָה עֲזָרָם וּמִגָּנֶם הוּא :

יְהוָה זָכְרָנוּ יְבָרַךְ יְבָרַךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרַךְ אֶת בֵּית אֲהֶרֶן : יְבָרַךְ
יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטָנִים עִם הַגְּדֹלִים : יִסֹּף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל
בְּנֵיכֶם : בְּרוּכִים אַתֶּם לְיְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצֵךְ : הַשְּׁמִים שְׁמִים
לְיְהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם : לֹא הַמֵּתִים יִהְלְלוּ יְהוָה וְלֹא כָּל יוֹרְדֵי
דוּמָה : וְאַנְחָנוּ נְבָרַךְ יְהוָה מַעֲשֵׂה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ :

אֲהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלֵי תַחֲנוּנָי : כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי
אֲקָרָא : אֲפַפּוּנֵי חֲבָלֵי מוֹת וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מִצְּאוּנֵי צָרָה וַיִּגּוֹן אֲמַצָּא :
וּבְשֵׁם יְהוָה אֲקָרָא אָנָּה יְהוָה מַלְטָה נַפְשִׁי : חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק וְאֵלֵהֵינוּ
מִרַחֵם : שִׁמְר פִּתְאִים יְהוָה דְּלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ : שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי
כִּי יְהוָה גָּמַל עָלַיְכִי : כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמּוֹת אֶת עֵינַי מִן דְּמַעָה אֶת
רַגְלֵי מִדְּחִי : אֲתַהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים : הֲאֵמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר
אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד : אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפָזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב :

מָה אָשִׁיב לַיהוָה כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי : כּוֹס יִשׁוּעוֹת אֲשָׁא וּבִשָּׁם יְהוָה
אֶקְרָא : נְדָרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ : יִקָּר בְּעֵינַי יְהוָה
הַמּוֹתֵת לַחֲסִידָיו : אָנֹה יְהוָה כִּי אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי עֲבַדְךָ בֶּן אֲמֹתֶךָ פִּתְחֹת
לְמוֹסְרֵי : לָךְ אֲזַבַּח זָבַח תּוֹדָה וּבִשָּׁם יְהוָה אֶקְרָא : נְדָרֵי לַיהוָה
אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ : בְּחִצְרוֹת בַּיִת יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוֹשְׁלָיִם
הַלְלוּיָהּ :

הִלְלוּ אֶת יְהוָה כָּל גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמִיּוֹת : כִּי גִבֹּר עָלֵינוּ חֲסִדּוֹ
וְאִמַּת יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ :

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ :
יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ :
יֹאמְרוּ נָא בַּיִת אֶהְרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ :
יֹאמְרוּ נָא יִרְאִי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ :

מִן הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה עָנְנִי בַּמֶּרְחֵב יְהוָה : יְהוָה לִי לֹא אִירָא מֶה יַעֲשֶׂה
לִי אֲדָם : יְהוָה לִי בְּעוֹזְרֵי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאֵי : טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבֶּטֶח בָּאָדָם : טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבֶּטֶח בְּנְדִיבִים : כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי
בִּשְׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם : סְבוּנִי גַם סָבְבוּנִי בִּשְׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם :
סְבוּנִי כְּדַבּוּרִים דַּעְכוּ כְּאִשׁ קוֹצִים בִּשְׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם : דָּחָה
דָּחִיתַנִּי לְנֹפֵל וַיְהִי עֲזָרְנִי : עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה : קוֹל רִנָּה
וּישׁוּעָה בְּאֵהְלִי צְדִיקִים יִמִּין יְהוָה עֲשֶׂה חֵיל : יִמִּין יְהוָה רוֹמְמָה יִמִּין
יְהוָה עֲשֶׂה חֵיל : לֹא אֲמוֹת כִּי אֶחְיֶה וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה : יִסּוֹר יִסְרֵנִי
יְהוָה וְלַמּוֹת לֹא נִתְּנִי : פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָק אָבֹא בָם אוֹדָה יְהוָה : זֶה
הַשַּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ : אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתַנִּי וַתִּהְיֶה לִי לִישׁוּעָה .
אוֹדְךָ : אָבוֹן מֵאֲסוֹ הַבּוֹנִים הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה . אֲבוֹן : מֵאֵת יְהוָה הִיְתָה
זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ . מֵאֵת : זֶה הַיּוֹם עֲשֶׂה יְהוָה נִגְלָה וְנִשְׁמַחָה
בּוֹ . זֶה :

אָנֹה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא :
אָנֹה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא :
אָנֹה יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא :
אָנֹה יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא :

בְּרוּךְ הַבּוֹא בִּשְׁם יְהוָה בִּרְכָנוּכֶם מִבַּיִת יְהוָה . בְּרוּךְ : אֵל יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ
אֶסְרוּ חַג בְּעִבּוֹתַיִם עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ . אֵל : אֵלֵי אֶתָּה וְאוֹדְךָ . אֶלְהִי
אֶרוֹמְמֶךָ . אֵלֵי : הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב . כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ . הוֹדוּ :

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 הוֹדוּ לַאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 הוֹדוּ לְאֲדֹנָי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדֹלוֹת לְבָדוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 לַעֲשֵׂה הַשְּׁמַיִם בְּתַבּוּנָה כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 אֵת הַשֶּׁמֶשׁ לְמַמְשַׁלֵּת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 אֵת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמַמְשַׁלוֹת בַּלַּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 לְמַכֶּה מִצְרַיִם בְּבַכּוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 לְגַזֵּר יַם סוּף לְגִזְרִים כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 וַיַּעַר פְּרָעָה וַחִילוֹ בַיָּם סוּף כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 לְמוֹלִיד עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 לְמַכֶּה מַלְכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 וַיַּהַרְג מַלְכִים אֲדִירִים כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 וַלְעוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 וַנִּתֵּן אֶרֶץ לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 שֶׁבַשְׁפִּילְנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 וַיַּפְרֶקְנוּ מִצְרַיִנוּ כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 נוֹתַן לָחֶם לְכֹל בֶּשֶׂר כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :
 הוֹדוּ לַאֵל הַשְּׁמַיִם כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ :

נְשַׁמַּת כָּל חַי תִּבְרַךְ אֵת שְׁמֶךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ כָּל בֶּשֶׂר תִּפְאֵר
 וּתְרוֹמֶם זְכָרְךָ מִלְּכָנוּ תִּמְיֵד מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲתָה אֵל.
 וּמַבְלַעְדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמַפְרִיֵס וְעוֹנֶה
 וּמַרְחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה אֵין לָנוּ מֶלֶךְ עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ אֵלָּא אַתָּה.
 אֱלֹהֵי הָרְאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים. אֱלוֹהַ כָּל בְּרִיּוֹת אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת
 הַמְהַלְל בְּכָל (בְּרוֹב) הַתְּשַׁבְּחוֹת הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו
 בְּרַחֲמִים. וַיְהוֶה עַר הֵנָּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן הַמְעוֹרָר יִשְׁנִים וְהַמְקִיץ
 נִרְדָּמִים. וְהַמְשִׁיחַ אֱלֹמִים וְהַמְתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף
 כְּפוּפִים, וְהַמְפַּעֵנֵחַ נַעֲלָמִים. וְלֵךְ לְבַדְדָּךְ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאֵלֹהֵינוּ מְלֵא
 שִׁירָה פִּיָּם וּלְשׁוֹנֵינוּ רִנָּה כְּהַמוֹן גְּלִיו וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שֹׁבַח כְּמַרְחֲבֵי רִקִיעַ

וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִיָּרַח וְיָדֵינוּ פְּרוֹשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם וְרַגְלֵינוּ
קְלוֹת כְּאַיִלוֹת. אִין אֲנַחְנוּ מִסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי
אֲבוֹתֵינוּ וְלִבְרַךְ אֶת שְׁמֶךָ מִלְכֵנוּ עַל אַחַת מֵאֵלֶּךָ אֵלֶּךָ אֵלֶּיךָ אֲלֵפִים
וְרַבֵּי רַבּוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נְסִים וְנִפְלְאוֹת שְׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ
וְעִמָּנוּ. מִלְפָּנֶיךָ מִמְצָרִים גְּאֻלְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וּמִבֵּית עֲבָדֶיךָ
פְּדִיתָנוּ. בְּרָעַב זָנַתָּנוּ. וּבְשִׁבְעַת כֹּלְכָלְתָּנוּ. מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ. וּמִדְּבַר
מִלְטָתָנוּ. וּמִחֲלָיִם רָעִים וְרַבִּים וְנֶאֱמָנִים דָּלִיתָנוּ. עַד הִנֵּה עֲזָרוֹנוּ
רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֲסָדֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְאֵל תִּטְשֵׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
לְנֶצַח: עַל כֵּן אֲבָרִים שְׁפִלְגַת בְּנוֹ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שְׁנִפְחַת בְּאֵפֵינוּ וְלִשׁוֹן
אֲשֶׁר שָׁמַת בְּפִינוּ. הֵן הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיִּשׁוּרְרוּ
וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדִּישׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מִלְכֵנוּ תָמִיד. כִּי כָל פֶּה
לָךְ יוֹדֶה. וְכָל לִשׁוֹן לָךְ תִּשָּׁבַע. וְכָל עֵין לָךְ תִּצְפֶּה. וְכָל בֶּרֶךְ לָךְ תִּכְרַע.
וְכָל קוֹמָה לִפְנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ. וְכָל קָרֵב וְכָלִיּוֹת
יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ. כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב כָּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה יְהוָה מִי כָמוֹךָ.
מִצִּיל עֵינֵי מִחֶזֶק מִמָּנוּ וְעֵינֵי וְאֲבִיוֹן מִגּוֹזְלוֹ. שְׁוַעַת עֲנִיִּים אֶתָּה תִּשְׁמַע.
צַעֲקַת הַדָּל תִּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ: מִי יִדְמָה לָךְ וּמִי יִשׁוּה לָךְ וּמִי יַעֲרֶךְ לָךְ.
הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וְאָרֶץ. נְהַלְלֶךָ
וְנִשְׁבַּחֶךָ וְנִפְאָרֶךָ וְנִבְרַךְ אֶת שֵׁם קִדְשֶׁךָ כְּאִמּוֹר לְדוֹד בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת
יְהוָה וְכָל קָרְבֵי אֶת שֵׁם קִדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֲזָךְ. הַגָּדוֹל בְּכְבוֹד שְׁמֶךָ. הַגִּבּוֹר לְנֶצַח וְהַנּוֹרָא
בְּנוֹרָאוֹתֶיךָ:

הַמְּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רִם וְנִשְׂא:

שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב רַנְנוּ צְדִיקִים בְּיְהוָה לַיִּשְׂרָאֵל
נְאֻוָה תִּהְיֶה. בְּפִי יִשְׂרָאֵל תִּתְרוֹמֵם. וּבִשְׁפִיתִי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ.

וּבְלִשׁוֹן חֲסִידֶיךָ תִּתְקַדֵּשׁ. וּבִקְרֵב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלֵּל:

וּבְמִקְהֵלוֹת רַבּוֹת עִמָּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאֵר שְׁמֶךָ מִלְכֵנוּ בְּכָל
דוֹר וְדוֹר. שְׁכֵן חוֹבֵת כָּל הַיְצִוִּיִּים לִפְנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי
אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדָּר וּלְנֶצַח לְבְרַךְ
לְעֵלֶה וּלְקַלֵּס עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי עֲבָדֶךָ
מְשִׁיחֶךָ:

וּבְכֵן יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מִלְכֵנוּ הָאֵל הַמְּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם
וּבְאָרֶץ. כִּי לָךְ נֶאֱדָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבַחָה הַלֵּל
וְזִמְרָה עוֹז וּמְמִשְׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תִּהְיֶה וְתִפְאָרֶת קִדְשָׁה
וּמְלֻכוֹת. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ. וּמַעוֹלָם וְעַד עוֹלָם
אֶתָּה אֵל:

יְהַלְלוּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ וְחֲסִידֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ
וְכָל עִמָּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּלָם בְּרִנָּה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיִּשׁוּרְרוּ
וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדִּישׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מִלְכֵנוּ תָמִיד. כִּי לָךְ טוֹב

לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ נֶאֱמָה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל : בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה מֶלֶךְ מְהֻלָּל בְּתַשְׁבָּחוֹת :

לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתִיה בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחַד שֵׁם
י"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל.
הָרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִים מְצוֹת כּוֹס רְבִיעֵי מְאַרְבַּע כּוֹסוֹת לַעֲשׂוֹת בְּזֶה נַחַת רוּחַ
לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי תְּבַרְךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וַיְהִי נֶעַם אֲדַנִּי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ
כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן :

ושותין כוס רביעי בהסיבה לצד שמאל:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן וְעַל
תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וּרְחֻבָּה שְׂרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ
לְאֲבוֹתֵינוּ לֶאֱכֹל מִפְּרִיָּהּ וּלְשִׁבּוֹעַ מִטּוֹבָהּ, רַחֵם נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל
יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכָּן כְּבוֹדְךָ וְעַל מְזַבְּחֶךָ
וְעַל הַיְכָלְךָ, וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ
וְשִׁמְחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ וְנֹאכַל מִפְּרִיָּהּ וְנִשְׂבַּע מִטּוֹבָהּ וְנִבְרַכְךָ עָלֶיךָ בְּקִדְשָׁהּ
וּבְטַהֲרָהּ : (בשבת: וּרְצָה וְהִחְלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה). וְשִׁמְחֵנוּ בְּיוֹם חַג
הַמַּצּוֹת הַזֶּה. כִּי אַתָּה יְהוָה טוֹב וּמְטִיב לְכָל וְנוֹדֵה לְךָ עַל הָאֶרֶץ וְעַל
פְּרֵי הַגֶּפֶן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאֶרֶץ וְעַל פְּרֵי גִפְנָה :

נְרָצָה

כאשר עשה כסדר הזה מרוצה הוא לפני ה' :

חֲסֵל סְדוּר פְּסַח כְּהַלְכָתוֹ, כְּכֹל מְשַׁפְּטוֹ וְחֻקָּתוֹ, כַּאֲשֶׁר זָכִינוּ
לְסִדֵּר אוֹתוֹ, כֵּן נִזְכָּה לַעֲשׂוֹתוֹ : זֶךְ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה קוֹמֵם קָהַל עֲדַת
מִי מְנָה, בְּקִרְוֹב נֵהַל נְטֵיעֵי כִנָּה, פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרָנָה :

ג"פ לְשִׁנָּה הַבְּאָה בִּירוּשָׁלַיִם :

וּבְכֵן וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה :

אז רוב נסים הפלאת בלילה,
בראש אשמורת זה הלילה,
גר צדק נצחתו כנחלק לו לילה,
ויהי בחצי הלילה:

דנת מלך גרר בחלום הלילה,
הפחדת ארמי באמש לילה,
וישר ישראל למלאך ויוכל לו לילה,
ויהי בחצי הלילה:

זרע בכורי פתרוס מחצת בחצי הלילה,
חילם לא מצאו בקומם בלילה,
טיסת נגיד חרשת סלית בכוכבי לילה,
ויהי בחצי הלילה:

יעץ מחרף לנופף אווי, הובשת פגרו בלילה,
כרע בל ומצבו באישון לילה,
לאיש חמודות נגלה רז חזות לילה,
ויהי בחצי הלילה:

משתכר בכלי קדש נהרג בו בלילה,
נושע מבור אריות פותר בעתותי לילה,
שנאה נטר אגגי וכתב ספרים בלילה,
ויהי בחצי הלילה:

עוררת נצחך עליו בנדד שנת לילה.
פורה תדרוך לשומר מה מלילה,
צרח פשומר ושא אתא בקר וגם לילה,
ויהי בחצי הלילה:

קרוב יום אשר הוא לא יום ולא לילה,
רם הודע כי לך היום אף לך הלילה,
שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה,
תאיר כאור יום חשפת לילה,
ויהי בחצי הלילה:

וּבְכֵן וְאִמְרַתֶּם זָבַח פָּסַח:
אִמְצָ גְבוּרוֹתַיִךְ הַפְּלֵאתָ בַּפָּסַח,
בְּרֵאשׁ כָּל מוֹעֲדוֹת נְשֵׂאתָ פָּסַח,
גְּלִיתָ לְאֲזַרְחֵי חֲצוֹת לַיִל פָּסַח,
וְאִמְרַתֶּם זָבַח פָּסַח:

דָּלַתְיוּ דְּפִקְתָּ כָּחֶם הַיּוֹם בַּפָּסַח,
הִסְעִיד נּוֹצְצִים עֲגוֹת מִצּוֹת בַּפָּסַח,
וְאֵל הַבְּקָר רָץ זָכָר לְשׁוֹר עֲרָף פָּסַח,
וְאִמְרַתֶּם זָבַח פָּסַח:

זוֹעְמוּ סְדוּמִים וְלוֹהֲטוּ בְּאֵשׁ בַּפָּסַח,
חֲלָץ לוֹט מֵהֶם וּמִצּוֹת אָפָה בְּקֶץ פָּסַח,
טֹאטֹאת אֲדַמַּת מִן וְנֹף בְּעִבְרָךְ בַּפָּסַח,
וְאִמְרַתֶּם זָבַח פָּסַח:

יְהִי רֵאשׁ כָּל אוֹן מְחַצֶּת בְּלֵיל שְׁמֹר פָּסַח,
כְּבִיר, עַל בֶּן בְּכוֹר פְּסַחְתָּ בְּדָם פָּסַח,
לְבַלְתִּי תֵת מִשְׁחִית לְבֹא בַּפֶּתַח בַּפָּסַח,
וְאִמְרַתֶּם זָבַח פָּסַח:

מְסַגֶּרֶת סִגְרָה בְּעֵתוֹתַי פָּסַח,
נִשְׁמָדָה מְדִין בְּצִלְלֵי שְׁעוֹרֵי עֶמֶר פָּסַח,
שָׂרְפוּ מִשְׁמַנֵּי פוֹל וְלוֹד בִּיקָד יְקוֹד פָּסַח,
וְאִמְרַתֶּם זָבַח פָּסַח:

עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לְעֲמוֹד עַד גְּעָה עוֹנֵת פָּסַח,
פֶּסֶד כְּתֻבָּה לְקַעֲקַע צוֹל בַּפָּסַח,
צָפָה הַצְּפִית עֲרוֹף הַשְּׁלַחַן בַּפָּסַח,
וְאִמְרַתֶּם זָבַח פָּסַח:

קָהַל כְּנִסֵּה הַדְּסָה לְשֵׁלֶשׁ צוּם בַּפָּסַח,
רֵאשׁ מִבֵּית רִשָּׁע מְחַצֶּת בְּעֶץ חֲמֹשִׁים בַּפָּסַח,
שְׁתֵּי אֱלֹהִים רָגַע תְּבִיא לְעוֹצִית בַּפָּסַח,
תַּעֲזוּ יָדְךָ וְתֵרוּם יְמִינְךָ כְּלֵיל הַתְּקַדֵּשׁ חַג פָּסַח,
וְאִמְרַתֶּם זָבַח פָּסַח:

כִּי לֹא נֶאֱמַר, כִּי לֹא יֵאָדָר:

אֲדִיר בְּמְלוּכָה, בְּחֹר פְּהֻלָּה, גְּדוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ,
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אֶף לֵךְ, לֵךְ יְהוָה הַמְּמַלְכָה,
כִּי לֹא נֶאֱמַר, כִּי לֹא יֵאָדָר:

דְּגוּל בְּמְלוּכָה, הַדוּר פְּהֻלָּה, וְתִיקָיו יֹאמְרוּ לוֹ,
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אֶף לֵךְ, לֵךְ יְהוָה הַמְּמַלְכָה,
כִּי לֹא נֶאֱמַר, כִּי לֹא יֵאָדָר:

זַכָּאי בְּמְלוּכָה, חֶסֶד פְּהֻלָּה טַפְסָרָיו יֹאמְרוּ לוֹ,
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אֶף לֵךְ, לֵךְ יְהוָה הַמְּמַלְכָה,
כִּי לֹא נֶאֱמַר, כִּי לֹא יֵאָדָר:

יְחִיד בְּמְלוּכָה, כְּבִיר פְּהֻלָּה לְמוֹדָיו יֹאמְרוּ לוֹ,
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אֶף לֵךְ, לֵךְ יְהוָה הַמְּמַלְכָה,
כִּי לֹא נֶאֱמַר, כִּי לֹא יֵאָדָר:

מוֹשֵׁל בְּמְלוּכָה, נוֹרָא פְּהֻלָּה סְבִיבָיו יֹאמְרוּ לוֹ,
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אֶף לֵךְ, לֵךְ יְהוָה הַמְּמַלְכָה,
כִּי לֹא נֶאֱמַר, כִּי לֹא יֵאָדָר:

עָנִיו בְּמְלוּכָה, פּוֹדֵה פְּהֻלָּה, צְדִיקָיו יֹאמְרוּ לוֹ,
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אֶף לֵךְ, לֵךְ יְהוָה הַמְּמַלְכָה,
כִּי לֹא נֶאֱמַר, כִּי לֹא יֵאָדָר:

קְדוּשׁ בְּמְלוּכָה, רַחוּם פְּהֻלָּה שְׂנֵאָנָיו יֹאמְרוּ לוֹ,
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אֶף לֵךְ, לֵךְ יְהוָה הַמְּמַלְכָה,
כִּי לֹא נֶאֱמַר, כִּי לֹא יֵאָדָר:

תִּקְיָה בְּמְלוּכָה, תּוֹמֵךְ פְּהֻלָּה תְּמִימָיו יֹאמְרוּ לוֹ,
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אֶף לֵךְ, לֵךְ יְהוָה הַמְּמַלְכָה,
כִּי לֹא נֶאֱמַר, כִּי לֹא יֵאָדָר:

אָחַד מִי יוֹדֵעַ.

אָחַד אֲנִי יוֹדֵעַ. אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ.

שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ.

שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ.

אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ. אַרְבַּע אִמָּהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ.

חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אִמָּהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

שֵׁשׁ מִי יוֹדֵעַ.

שֵׁשׁ אֲנִי יוֹדֵעַ. שֵׁשׁ סְדְרֵי מְשָׁנָה חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אִמָּהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ.

שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ. שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִתָּא שֵׁשׁ סְדְרֵי מְשָׁנָה חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אִמָּהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ.

שְׁמוֹנָה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִתָּא שֵׁשׁ סְדְרֵי מְשָׁנָה חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אִמָּהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

תְּשַׁעָה מִי יוֹדֵעַ.

תְּשַׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ. תְּשַׁעָה יָרְחֵי לְדָה שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִתָּא שֵׁשׁ סְדְרֵי מְשָׁנָה חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אִמָּהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

עֲשֶׂה מִי יוֹדֵעַ.
עֲשֶׂה אֲנִי יוֹדֵעַ. עֲשֶׂה דְבָרָא תִשְׁעָה יְרַחֵי לְדָה שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה
שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא שְׁשָׁה סְדָרֵי מְשָׁנָה חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע
אֲמָהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים
וּבְאֶרֶץ :

אֶחָד עֲשֶׂר מִי יוֹדֵעַ.
אֶחָד עֲשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. אֶחָד עֲשֶׂר כּוֹכְבֵיָא עֲשֶׂה דְבָרָא תִשְׁעָה יְרַחֵי
לְדָה שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא שְׁשָׁה סְדָרֵי מְשָׁנָה חֲמִשָּׁה
חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

שְׁנַיִם עֲשֶׂר מִי יוֹדֵעַ.
שְׁנַיִם עֲשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם עֲשֶׂר שְׁבַטֵיָא אֶחָד עֲשֶׂר כּוֹכְבֵיָא עֲשֶׂה
דְבָרָא תִשְׁעָה יְרַחֵי לְדָה שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא שְׁשָׁה
סְדָרֵי מְשָׁנָה חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי
לַחֹת הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

שְׁלֹשָׁה עֲשֶׂר מִי יוֹדֵעַ.
שְׁלֹשָׁה עֲשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עֲשֶׂר מִדְּיָא שְׁנַיִם עֲשֶׂר שְׁבַטֵיָא אֶחָד
עֲשֶׂר כּוֹכְבֵיָא עֲשֶׂה דְבָרָא תִשְׁעָה יְרַחֵי לְדָה שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה שְׁבַע יָמֵי
שְׁבַתָּא שְׁשָׁה סְדָרֵי מְשָׁנָה חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָהוֹת
שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ :

חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא
דְּזַבִּין אַבָּא בְּתָרֵי זוּזִי, חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא שׁוּנְרָא וְאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתָרֵי זוּזִי.
חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא כְּלָבָא וְנִשְׁדָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתָרֵי זוּזִי.
חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא חוּטְרָא וְהִפָּה לְכְלָבָא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין
אַבָּא בְּתָרֵי זוּזִי.

חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא נֹרָא וְשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה
לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זִוְיָ.
חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא מִיָּא וְכֶבֶה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ
לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זִוְיָ.
חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא תוֹרָא וְשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכֶבֶה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה
לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זִוְיָ.
חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא הַשׁוּחַט וְשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכֶבֶה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף
לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא
בְּתַרִּי זִוְיָ.
חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא מְלָאָדָּ הַמְּוֹת וְשַׁחַט לְשׁוּחַט, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא,
דְּכֶבֶה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה
לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִּי זִוְיָ.
חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשַׁחַט לְמְלָאָדָּ הַמְּוֹת,
דְּשַׁחַט לְשׁוּחַט, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכֶבֶה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף
לְחוּטְרָא, דְּהֶכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁדָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא
בְּתַרִּי זִוְיָ.
חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחַד שְׁמֵי יי"ה בּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: יי"ק בּו"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לִזְמַר שִׁיר הַשִּׁירִים לַעֲשׂוֹת בְּזֶה נַחַת רֹחַ לְיוֹצְרִי וּבּוֹרְאֵי יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיֵהִי נֶעֱמַ אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

שִׁיר הַשִּׁירִים

פרק א'

(א) שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמָה: (ב) יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דְּדִידֶיךָ מֵיָיִן: (ג) לָרִיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שְׁמֹן תּוֹרֵךְ שְׁמֶךָ עַל כֶּן עֲלָמוֹת אֶהְבּוּךָ: (ד) מְשַׁכְּנֵי אַחֲרֶיךָ גְרוּצָה הִבִּיאֵנִי הַמְּלֶךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ נִזְכֶּיךָ דְּדִידֶיךָ מֵיָיִן מִיִּשְׁרָיִם אֶהְבּוּךָ: (ה) שְׁחֹרָה אָנִי וְנֶאֱוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם כְּאֶהְלִי קָדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמָה: (ו) אֵל תִּרְאוּנִי שְׂאֵנִי שְׁחַרְחַרְתָּ שֶׁשָׁזַפְתָּנִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִי אָמִי נִחְרוּ בִּי שְׁמֵנִי נִטְרָה אֶת הַכְּרָמִים כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי: (ז) הִגִּידָה לִּי שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי אֵיכָה תִרְעָה אֵיכָה תִרְבִּיץ בַּצְּהָרִים שְׁלֹמָה אֶהְיָה כְּעֵטִיָה עַל עֲדָרֵי חֲבָרִיךָ: (ח) אִם לֹא תִדְעֵי לָךְ הִיפָה בְּנָשִׁים צְאִי לָךְ בְּעַקְבֵי הַצֹּאן וְרַעֲי אֶת גְּדִיתֶיךָ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרָעִים: (ט) לְסִסְתֵי בָרְכָבִי פָרְעָה דְּמִיתֶיךָ רַעֲיָתִי: (י) נֶאֱוָו לְחִינֶיךָ בַּתָּרִים צְוֹאֲרֶךָ בַּחֲרוּזִים: (יא) תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נִקְדוֹת הַכֶּסֶף: (יב) עַד שֶׁהַמְּלֶךְ בְּמַסְבוֹ נִרְדֵּי נִתַּן רִיחוֹ: (יג) צְרוֹר הַמֶּר דּוֹדִי לִי בֵּין שְׂדֵי יָלִין: (יד) אֲשַׁכַּל הַכֶּפֶר דּוֹדִי לִי בְּכָרְמֵי עֵין גְּדִי: (טו) הִנֵּךְ יָפָה רַעֲיָתִי הִנֵּךְ יָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים: (טז) הִנֵּךְ יָפָה דּוֹדִי אֶף נָעִים אֶף עֲרִשְׁנוּ רַעֲנָנָה: (יז) קְרוֹת בְּתֵינוּ אֶרְזִים (רְחִיטְנוּ) רְהִיטְנוּ בְּרוֹתִים:

פרק ב'

(א) אָנִי חֲבָצְלֵת הַשָּׂרוֹן שׁוֹשְׁנַת הָעֵמְקִים: (ב) כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים כֶּן רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת: (ג) כְּתַפּוּחַ בְּעֲצֵי הַיַּעַר כֶּן דּוֹדִי בֵּין הַבְּנִים בְּצִלוֹ חַמְדָּתִי וְיִשְׁבְּתִי וּפְרִיּוֹ מִתּוֹךְ לְחֻפִּי: (ד) הִבִּיאֵנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן וְדָגְלוּ עָלַי אֶהָבָה: (ה) סְמִכוֹנֵי בְּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתְּפוּחִים כִּי חוֹלַת אֶהָבָה

אָנִי : (ו) שְׁמָאלוּ תַחַת לְרַאשֵׁי וַיִּמְיֵנוּ תַחֲבִקְנִי : (ז) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוֹ בְּאֵילוֹת הַשָּׁדָה אִם תַּעֲרֹרוּ וְאִם תַּעֲזֹרוּ אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֹץ : (ח) קוֹל דְּוִדִי הִנֵּה זֶה בָּא מִדְּלָג עַל הַהָרִים מִקַּפֵּץ עַל הַגְּבְעוֹת : (ט) דוֹמָה דְּוִדִי לְצַבִּי אוֹ לְעֹפֶר הָאֵילִים הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחֵר כְּתִלְנוּ מִשְׁגִּיחַ מִן הַחֲלָנוֹת מְצִיץ מִן הַחֲרָכִים : (י) עָנָה דְּוִדִי וְאָמַר לִי קוֹמִי לָךְ רַעֲיָתִי יָפְתִי וְלִכִּי לָךְ : (יא) כִּי הִנֵּה (הַסְתוּ) הַסְתִּיו עֶבֶר הַגֶּשֶׁם חֲלָף הַלָּךְ לוֹ : (יב) הַנְּצַנִּים נִרְאוּ בְּאֶרֶץ עֵת הַזְּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאֶרְצֵנוּ : (יג) הַתְּאֵנָה חֲנֻטָה פָּגִיָה וְהַגְּפָנִים סָמְדָר נִתְּנוּ רֵיחַ קוֹמִי (לכִּי) לָךְ רַעֲיָתִי יָפְתִי וְלִכִּי לָךְ : (יד) יוֹנְתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסִתֵּר הַמְּדַרְגָּה הִרְאִינִי אֶת מְרֹאֲיֶךָ הַשְּׁמִיעֵינִי אֶת קוֹלֶךָ כִּי קוֹלֶךָ עָרַב וּמְרֹאֲיֶךָ נֶאֱוָה : (טו) אֶחָזוּ לָנוּ שׁוֹעָלִים שׁוֹעָלִים קִטְנִים מִחֲבָלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סָמְדָר : (טז) דְּוִדִי לִי וְאָנִי לוֹ הִרְעָה בְּשׁוֹשָׁנִים : (יז) עַד שְׁיִפּוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצִּלְלִים סַב דְּמָה לָךְ דְּוִדִי לְצַבִּי אוֹ לְעֹפֶר הָאֵילִים עַל הָרֵי בְּתָר :

פרק ג'

(א) עַל מִשְׁכְּבִי בַלִּילוֹת בִּקְשָׁתִי אֶת שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי בִקְשָׁתִי וְלֹא מִצָּאֲתִיו : (ב) אֶקוֹמָה נָא וְאֶסוּבָּה בְּעִיר בְּשׁוֹקִים וּבְרַחֲבוֹת אֲבִקְשָׁה אֶת שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי בִקְשָׁתִי וְלֹא מִצָּאֲתִיו : (ג) מִצָּאוֹנֵי הַשְּׁמָרִים הַסְּבָבִים בְּעִיר אֶת שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי רְאִיתֶם : (ד) כִּמְעַט שְׁעַבְרָתִי מֵהֶם עַד שְׁמִצָּאֲתִי אֶת שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי אֶחֱזַתִּיו וְלֹא אֶרְפְּנוּ עַד שְׁהִבִּיאֲתִיו אֶל בֵּית אִמִּי וְאֶל חֶדֶר הוֹרְתִי : (ה) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוֹ בְּאֵילוֹת הַשָּׁדָה אִם תַּעֲרֹרוּ וְאִם תַּעֲזֹרוּ אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֹץ : (ו) מִי זֹאת עָלָה מִן הַמְּדַבֵּר כְּתִימְרוֹת עֵשׂוֹן מִקְּטָרֶת מוֹר וּלְבוֹנָה מִכָּל אֲבִקַּת רוּכַל : (ז) הִנֵּה מִטָּתוֹ שְׁלֹשְׁלֹמָה שְׁשִׁים גְּבָרִים סָבִיב לָהּ מִגְּבָרֵי יִשְׂרָאֵל : (ח) כָּלֶם אֶחָזִי חָרַב מְלַמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חָרְבוֹ עַל יָרְכוֹ מִפֶּחַד בַּלִּילוֹת : (ט) אֶפְרָיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמְּלֶךְ שְׁלֹמָה מַעְצֵי הַלְּבָנוֹן : (י) עֲמוּדָיו עָשָׂה כְּסֹף רְפִידָתוֹ זָהָב מְרַכְּבוֹ אֶרְגָּמָן תּוֹכוֹ רְצוּף אֱהָבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלַם : (יא) צָאִינָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמְּלֶךְ שְׁלֹמָה בְּעֵטְרָה שְׁעֵטְרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שְׁמֵחַת לְבוֹ :

פרק ד'

(א) הִנֵּךְ יָפָה רַעֲיָתִי הִנֵּךְ יָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמְתֶּךָ שְׁעָרֶךָ כְּעֶדֶר
הַעֲזִים שְׁגָלְשׁוּ מִהֵרָ גִלְעָד: (ב) שִׁנִּיךָ כְּעֶדֶר הַקְּצוּבוֹת שְׁעָלוּ מִן
הַרְחֵצָה שְׁכֵלְסֵם מִתְאַיְמוֹת וְשִׁכְלָה אֵין בָּהֶם: (ג) כְּחוּט הַשָּׁנִי
שִׁפְתֵיךָ וּמִדְבָרֶיךָ נְאוּהָ כְּפִלַח הַרְמוֹן רִקְתֶּךָ מִבַּעַד לְצַמְתֶּךָ:
(ד) כְּמַגְדֵל דָּוִד צִוְאַרְךָ בְּנוֹי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלְף הַמָּגֵן תִּלְוִי עָלָיו כֹּל שְׁלֹטֵי
הַגְּבוּרִים: (ה) שְׁנֵי שְׁדֵיךָ כְּשְׁנֵי עֶפְרַיִם תְּאוּמֵי צְבִיָּה הַרוֹעִים
בְּשׁוֹשָׁנִים: (ו) עַד שְׁיַפּוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלְךָ לִי אֵל הַר הַמּוֹר
וְאֵל גְּבַעַת הַלְּבוֹנָה: (ז) כְּלֶךְ יָפָה רַעֲיָתִי וַיְמוּס אֵין בְּךָ: (ח) אֲתִי
מִלְבָּנוֹן כְּלָה אֲתִי מִלְבָּנוֹן תְּבוֹאִי תְשׁוּרִי מִרְאֵשׁ אֶמְנָה מִרְאֵשׁ שְׁנִיר
וְחַרְמוֹן מִמַּעֲנוֹת אֶרְיוֹת מִהַרְרֵי נְמָרִים: (ט) לִבְבֹתֵי אֲחֹתִי כְלָה
לִבְבֹתֵי (בֶּאֱחָד) בְּאֲחַת מֵעֵינֶיךָ בְּאֲחָד עֲנֵק מִצִּוְרֵיךָ: (י) מָה יָפוּ
דִדֶּיךָ אֲחֹתִי כְלָה מָה טָבוּ דִדֶּיךָ מִיַּיִן וְרִיחַ שְׁמָנֶיךָ מִכָּל בְּשָׂמִים:
(יא) נִפְתַּת תִּטְפְּנָה שִׁפְתוֹתֶיךָ כְּלָה דְבַשׁ וְחֶלֶב תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ וְרִיחַ
שְׁלֹמֹתֶיךָ כְּרִיחַ לְבָנוֹן: (יב) גֵּן נָעוּל אֲחֹתִי כְלָה גֵל נָעוּל מַעֲיָן חֲתוּם:
(יג) שְׁלַחֶיךָ פְּרָדִס רְמוֹנִים עִם פְּרִי מְגִדִים כְּפָרִים עִם נְרָדִים: (יד) נִרְדֶּךָ
וְכַרְכֵּם קָנָה וְקַנְמוֹן עִם כָּל עֵצֵי לְבוֹנָה מִרְ וְאַהֲלוֹת עִם כָּל רְאֲשֵׁי
בְּשָׂמִים: (טו) מַעֲיָן גְּנִים בְּאֵר מִיָּם חַיִּים וְנֹזְלִים מִן לְבָנוֹן: (טז) עוֹרֵי
צִפּוֹן וּבּוֹאֵי תִימָן הִפְיַחִי גִנִּי יִזְלוּ בְּשָׂמִיו יָבֵא דוֹדִי לְגַנוֹ וַיֹּאכַל פְּרִי
מִגְדֵּיו:

פרק ה'

(א) בָּאתִי לְגִנִּי אֲחֹתִי כְלָה אֶרְיָתִי מוֹרֵי עִם בְּשָׂמֵי אֲכַלְתִּי יַעֲרִי עִם
דְּבַשֵּׁי שְׁתִּיתִי יֵינִי עִם חֶלְבֵי אֲכָלוּ רַעִים שְׁתוּ וְשָׁכְרוּ דוֹדִים: (ב) אֲנִי
יִשְׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל דוֹדִי דוֹפֵק פֶּתַח לִי אֲחֹתִי רַעֲיָתִי יוֹנָתִי תַמְתִּי
שְׂרָאֲשֵׁי נִמְלָא טָל קִנְצוֹתֵי רְסִיסֵי לִילָה: (ג) פֶּשֶׁטֶתִי אֶת כְּתָנֹתִי
אֵיכָכָה אֶלְבָּשְׁנָה רַחֲצֵתִי אֶת רַגְלֵי אֵיכָכָה אֶטְנַפֵּם: (ד) דוֹדִי שְׁלַח יָדוֹ
מִן הַחַר וַיַּעֲמֵי הָמוּ עָלָיו: (ה) קִמְתִּי אֲנִי לְפֶתַח לְדוֹדִי וַיַּנְדִּי נָטְפוּ מוֹר
וְאַצְבָּעֵתִי מוֹר עֶבֶר עַל כַּפּוֹת הַמִּנְעוּל: (ו) פֶּתַחֲתִי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי
חִמַּק עֶבֶר נִפְשִׁי יִצְאָה בְּדַבְּרוֹ בְּקִשְׁתִּיהוּ וְלֹא מִצְּאֵתִיהוּ קִרְאֵתִיו וְלֹא
עָנָנִי: (ז) מִצְּאֵנִי הַשְּׂמֵרִים הַסְּבָבִים בְּעִיר הַכּוֹנֵי פְצַעוֹנֵי נְשָׂאוֹ אֶת
רְדִידִי מַעְלֵי שְׂמֵרֵי הַחֲמוֹת: (ח) הַשְּׁבַעֲתִי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם אִם
תִּמְצָאוּ אֶת דוֹדִי מָה תִּגִּידוּ לוֹ שְׁחֹלֶת אֶהְבֶּה אֲנִי: (ט) מָה דוֹדֶךָ
מִדוֹד הַיָּפָה בְּנָשִׁים מָה דוֹדֶךָ מִדוֹד שְׁכָכָה הַשְּׁבַעֲתָנוּ: (י) דוֹדִי צַח

וְאָדוּם דָּגוּל מְרַבֵּה : (יא) רָאֵשׁוּ כְּתָם פֹּז קוּצוֹתָיו תִּלְתְּלִים שְׁחָרוֹת
כְּעוֹרֵב : (יב) עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל אַפְיָקִי מִים רַחְצוֹת בְּחֶלֶב יִשְׁבוֹת עַל
מְלֵאת : (יג) לְחָזוּ כְּעָרוּגַת הַבֶּשֶׂם מְגַדְלוֹת מְרַקְחִים שְׁפָתוֹתָיו
שׁוֹשְׁנִים נְטָפוֹת מוֹר עֵבֶר : (יד) יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מִמְּלֵאִים בְּתִרְשִׁישׁ
מַעֲיו עֶשֶׂת שָׁן מְעַלְפֵת סְפִירִים : (טו) שׁוֹקִיו עֲמוּדֵי שֵׁשׁ מִיִּסְדִּים עַל
אֲדָנֵי פֹז מְרָאֵהוּ כְּלִבְנוֹן בְּחוֹר כְּאֶרְזִים : (טז) חִכּוֹ מִמְתַּקִּים וְכֹלוֹ
מִחֲמָדִים זֶה דוֹדֵי וְזֶה רְעֵי בְנוֹת יְרוּשָׁלַם :

פרק ו'

(א) אָנָה הִלְךְ דוֹדְךָ הִיָּפָה בְּנָשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדְךָ וּנְבִקְשָׁנוּ עִמָּךְ :
(ב) דוֹדֵי יָרֵד לְגַנוֹ לְעָרוֹגוֹת הַבֶּשֶׂם לְרַעוֹת בְּגַנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשְׁנִים :
(ג) אָנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי הִרְעָה בְּשׁוֹשְׁנִים : (ד) יָפָה אֶת רַעֲיָתִי כְּתִרְצָה
נְאוּהָ כִירוּשָׁלַם אֲיִמָּה כְּנִדְגָלוֹת : (ה) הִסְבִּי עֵינַיִךְ מִנְּגִדֵי שָׁהִם
הִרְהִיבֵנִי שְׁעָרְךָ כְּעֵדֶר הָעֵזִים שְׁגָלְשׁוּ מִן הַגְּלֵעַד : (ו) שְׁנִיךָ כְּעֵדֶר
הַרְחִלִים שְׁעָלוּ מִן הַרְחֻצָּה שְׁכָלְסָם מִתְּאִימוֹת וְשִׁכְלָה אִין בְּהֵם :
(ז) כְּפָלַח הָרִמּוֹן רִקְתֶּךָ מִבְּעַד לְצַמְתֶּךָ : (ח) שְׁשִׁים הֵמָּה מְלָכוֹת
וּשְׁמֹנִים פִּילְגָשִׁים וְעֵלְמוֹת אִין מִסְפָּר : (ט) אַחַת הִיא יוֹנְתִי תִמְתִּי
אַחַת הִיא לְאִמָּה בָּרָה הִיא לְיוֹלְדֶתָהּ רְאוּהָ בְנוֹת וַיִּאֲשְׁרוּהָ מְלָכוֹת
וּפִילְגָשִׁים וַיְהַלְלוּהָ : (י) מִי זֹאת הַנְּשִׁקָּה כְּמוֹ שְׁחַר יָפָה כְּלִבְנָה בָּרָה
כְּחִמָּה אֲיִמָּה כְּנִדְגָלוֹת : (יא) אֶל גִּנַּת אֲגוֹז יָרֵדְתִי לְרֵאוֹת בְּאֵבִי הַנְּחַל
לְרֵאוֹת הַפְּרָחָה הַגֶּפֶן הַנְּצוֹ הַרְמָנִים : (יב) לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שְׁמִתְנִי
מִרְכָבוֹת עַמִּי נָדִיב :

פרק ז'

(א) שׁוֹבֵי שׁוֹבֵי הַשׁוּלְמִית שׁוֹבֵי שׁוֹבֵי וְנִחַזָּה בָּךְ מָה תִּחַזּוּ בְּשׁוּלְמִית
כְּמַחֲלַת הַמְּחַנִּים : (ב) מָה יָפוּ פְעַמֶּיךָ בְּנַעְלִים בַּת נָדִיב חֲמוּקֵי יָרֵכֶיךָ
כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יָדֵי אָמֹן : (ג) שְׁרָרְךָ אֲנִי הַסְהַר אֶל יַחְסֵר הַמְּזֹג
בְּטִנְךָ עֲרַמַת חֲטִים סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים : (ד) שְׁנֵי שְׁדִיךָ כְּשֵׁנֵי עֶפְרַיִם
תִּתְּאִמֵי צְבִיָּה : (ה) צִוְאָרְךָ כְּמַגְדֵל הַשֵּׁן עֵינַיִךְ בְּרַכּוֹת בְּחֻשְׁבוֹן עַל שְׁעַר
בַּת רַבִּים אֲפָךָ כְּמַגְדֵל הַלְּבָנוֹן צוּפָה פָּנֵי דַמְשֶׁק : (ו) רֵאשֶׁךָ עָלֶיךָ
כְּכַרְמֵל וְדַלֵּת רֵאשֶׁךָ כְּאֶרְגָּמֹן מְלֹךְ אֲסוּר בְּרֵהֲטִים : (ז) מָה יָפִית וּמָה
נַעֲמֹת אֶהְבָּה בְּתַעֲנוּגִים : (ח) זֹאת קוֹמְתֶךָ דְּמִתָּה לְתַמָּר וְשְׁדִיךָ

לְאַשְׁכְּלוֹת : (ט) אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְּתִמְרֵי אַחְזָה בְּסִנְסִנּוֹ וַיְהִי נָא שְׂדֵיךָ
כְּאַשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וְרִיחַ אַפְּךָ כְּתַפּוּחִים : (י) וְחֶפְדְּךָ כְּיִין הַטּוֹב הוֹלֵךְ
לְדוֹדֵי לְמִישָׁרִים דּוֹבֵב שְׂפָתַי יִשְׁנִים : (יא) אָנִי לְדוֹדֵי וְעָלִי תִשׁוּקֶתוֹ :
(יב) לָכֵן דוֹדֵי נִצָּא הַשְּׂדֵה נְלִינָה בְּכַפְרִים : (יג) נִשְׁכַּיְמָה לְכַרְמִים
נִרְאָה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַח הַסַּמָּדָר הַנִּצּוֹ הַרְמוֹנִים שָׁם אָתָּן אֶת דְּדֵי
לְךָ : (יד) הַדּוֹדָאִים נִתְּנוּ רִיחַ וְעַל פְּתַחֲנוּ כָּל מְגִדִים חֲדָשִׁים גַּם
יִשְׁנִים דוֹדֵי צָפְנָתִי לְךָ :

פרק ח'

(א) מִי יִתְנַדֵּךְ כְּאֵחַ לִי יוֹנֵק שְׂדֵי אִמִּי אֶמְצָאָךְ בַּחוּץ אֶשְׁקָךְ גַּם לֹא יְבוּזוּ
לִי : (ב) אֶנְהַגְדֶּךָ אֲבִיאָךְ אֶל בַּיִת אִמִּי תִלְמַדְנִי אֶשְׁקָךְ מִיַּיִן הַרְקַח
מֵעֶסֶס רַמְנִי : (ג) שְׂמְאֵלוֹ תַּחַת רֵאשִׁי וַיִּמְיֵנוּ תַּחֲבִקְנִי : (ד) הַשְּׂבַעְתִּי
אֶתְכֶם בָּנוֹת יְרוּשָׁלַם מִהַ תְּעִירוּ וּמִהַ תְּעַרְרוּ אֶת הָאֵהָבָה עַד שֶׁתְּחַפֵּץ :
(ה) מִי זֹאת עָלָה מִן הַמַּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל דוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ
עוֹרְרֵתִיךָ שְׂמָה חֲבַלְתֶּךָ אִמָּךְ שְׂמָה חֲבַלָה יִלְדֶתְךָ : (ו) שְׂיִמְנִי כַחוֹתֶם
עַל לִבֶּךָ כַחוֹתֶם עַל זְרוּעֶךָ כִּי עֲזָה כְּמוֹת אֵהָבָה קָשָׁה כְּשֶׂאוֹל קִנְיָה
רְשָׁפִיךָ רֵשְׁפֵי אֵשׁ שְׁלֵהֲבַתְיָה : (ז) מִיִּם רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת
הָאֵהָבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטַפוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאֵהָבָה
בוֹז יְבוּזוּ לוֹ : (ח) אַחוֹת לָנוּ קִטְנָה וְשָׂדִים אֵין לָהּ מַה נַּעֲשֶׂה לְאַחֲתָנוּ
בַּיּוֹם שֶׁיִּדְבַר בָּהּ : (ט) אִם חוֹמָה הִיא נִבְנָה עָלֶיךָ טִירַת כֶּסֶף וְאִם דָּלַת
הִיא נִצּוֹר עָלֶיךָ לֹיחַ אָרֶז : (י) אָנִי חוֹמָה וְשָׂדֵי כְּמַגְדָּלוֹת אֲזוּ הֵייתִי
בְּעֵינָיו כְּמוֹצֵאת שָׁלוֹם : (יא) כָּרֶם הָיָה לְשִׁלְמָה בְּבַעַל הַמּוֹן נָתַן אֶת
הַכָּרֶם לְנֹטְרִים אִישׁ יָבֵא בְּפָרְיוֹ אֶלְף כֶּסֶף : (יב) כְּרָמִי שְׁלִי לְפָנַי הָאֶלְף
לְךָ שְׁלֵמָה וּמְאֵתִים לְנֹטְרִים אֶת פְּרִיו : (יג) הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגִנִּים חֲבָרִים
מִקְשִׁיבִים לְקוֹלֶךָ הַשְּׂמִיעֵינִי : (יד) בָּרַח דוֹדֵי וּדְמָה לְךָ לְצַבִּי אוֹ לְעַפְרָה
הָאֵילִים עַל הָרִי בְּשָׂמִים :

דבר בעתו לקרוא את מגילת אסתר, דמפלת המן ארע בפסח. וידוע מעשה נורא ונפלא
מגודל מעלת קריאת מגילת אסתר לאחר הסדר.

כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא (פסחים פ"ה):

והלילא פקע איגרא. לקול המולת ההמון מההלל דומין כאילו הגגין מתבקעים שהיו אומרים ההלל על הפסח (רש"י שם)

השיר יהיה לכם. ביום שתגאלו מן הגלות: כליל התקדש חג. כמו שאתם נוהגים לשורר בליל התקדש חג ואין לך לילי חג להטעין שירה חוץ מלילי פסחים על אכילתו (רש"י פסחים צ"ה):

התשועות העתידות קורין שיריהן בלשון זכר, לפי שאין אחריהן שעבוד, שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג (ישעי' ל כט), ואומר מזמור שירו לה' שיר חדש (תהלים צח א), ואומר ישראל נושע בה' תשועת עולמים (ישעי' מה יז): (מדרש שכל טוב שמות פרק טו)

ר' יהודה בר' סימון אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע, מזכרת אני נסים שעשית עמי בלילה במצרים, והייתי מנגנת לך על אותם הנסים ואומרת שירים וזמרים בלילה, שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, ואימתי כשהרגת בכורי מצרים ויהי בחצי הלילה, שבאותו לילה נגאלנו והוצאתנו מעבדות לחירות, שהיינו עבדים לפרעה וגאלתנו ונעשינו לך עבדים, שנאמר הללויה הללו עבדי ה'. אתה מוצא כ"ו דורות משנברא העולם עד שיצאו ישראל ממצרים ולא אמרו הלל, ובשעה שבאה מכת בכורות, עמד לו פרעה והלך אצל משה ואהרן, שנאמר ויקרא פרעה למשה ולאהרן לילה, היה דופק פרעה על פתחיהן, א"ל שוטה בלילה, אנו יוצאין וכי גנבים אנו, בבקר אנו יוצאין שכך אמר לנו הקב"ה, ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, אמר הרי מתו כל מצרים, שנאמר ותחזק מצרים על העם, אמרו לו ומבקש אתה לכלות את המכה הזאת ממך, אמור הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדים של הקב"ה. התחיל פרעה צווח לשעבר הייתם עבדי ועכשו הרי אתם בני חורין, אין אתם אלא עבדים של הקב"ה, צריכים אתם להלל להקב"ה שאתם עבדיו, שנאמר הללויה הללו עבדי ה', שנאמר כי לי בני ישראל עבדים. (ילקוט שמעוני תהלים רמז תתע"ב)

א"ה, מכיוון שצריך ליטהר מכל הטומאות לפני הקרבת הפסח (לבד כאשר טומאה הותרה בציבור) ראינו לנכון ללקט פה מהרמב"ם את סדרי הטהרה מהטומאות. ולאחריהם סידרנו את הלכות קרבן פסח וליל הסדר.

נוסח לשם יחוד קודם הלימוד מבעל יסוד ושורש העבודה.

הריני רוצה ללמוד תורה הקדושה להשיגה בכדי לקשר נפשי אל שרשה וכדי לידע מצותיה הקדושים על בורם ולקיימם כתקונם וכל הדבורים שאוציא מפי בזה הלימוד אני מכין לעשות בהם תקונים גדולים בעולמות העליונים הקדושים וכל כוונתי לעשות בזה נחת רוח ליוצרי ובוראי ותברך שמו ואני מאמין באמונה שלימה ואמתית שכל דין ומצוה הפשוט שאלמד רמוזים בה סודות גדולים ונוראים בעולמות העליונים הקדושים לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחד שם י"ה ב"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: "ק ב"ק) ביחודא שלים בשם כל ישראל. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

רמב"ם הלכות פרה אדומה

הלכות פרה אדומה. יש בכללן שתי מצות עשה. וזהו פרטן:

א) דין פרה אדומה.

ב) דין טומאת מי נדה וטהרתן.

וביאור מצות אלו בפרקים אלו.

פרק א

א מצות פרה אדומה שתהיה בת שלש שנים או בת ארבע, ואם היתה זקנה כשירה אלא שאין ממתניין לה שמא תשחיר ותפסל, ואין לוקחין עגלה ומגדלין אותה שנאמר ויקחו אליך פרה ולא עגלה, לא מצאו אלא עגלה פוסקין עליה דמים ותהיה אצל בעליה עד שתגדיל ותעשה פרה ולוקחין אותה מתרומת הלשכה. השגת הראב"ד. א"א לא מן השם הוא זה אלא שאין מקדישין מחוסר זמן למזבח וזו קרויה חטאת וכשם שאין מקדישין בעלת מום כך אין מקדישין אותה מחוסרת זמן ואמור רבנן לילה לקדושה יום להרצאה ליל שמיני מקדישין אבל לא יום שביעי.

ב זה שנאמר בתורה תמימה תמימת אדמימות לא תמימת קומה אלא אם היתה ננסה כשירה כשאר הקדשים, היו בה שתי שערות לבנות או שחורות בתוך גומא אחת או בתוך שני כוסות והן מונחות זו על זו פסולה.

ג היו בה שתי שערות עיקרון מאדים וראשן משחיר עיקרון משחיר וראשן מאדים הכל הולך אחר העיקר, וגו' במספרים את ראשן המשחיר ואינו חושש משום גיזה בקדשים שאין כוונתו לגז.

ד וצריך שישאר מן המאדים כדי שינטל בזוג שכל שיערה שאינה ניטלת בזוג הרי היא כאילו אינה, לפיכך אם היו בה שתי שערות לבנות או שחורות שאינן נלקטין בזוג הרי זו כשירה. השגת הראב"ד. וצריך שישאר. א"א זה אינו מחוור שהרי אני רואה במשנה ר"ע אומר אפילו ד' וה' והן מפוזרות יתלוש אלמא לא בעי שיורא ואי איתא למילתא כשהן בגומא אחת איתא.

ה היו קרניה או טלפיה שחורים יגוד, גלגל העין והשיניים והלשון אין מראיהן פוסלים בפרה.

ו היתה בה יבלת וחתכה, אע"פ שצמח במקומה שיער אדום פסולה. השגת הראב"ד. שיער אדום פסולה. א"א נ"ל הטעם לפי שאינו עולה בו אדמימות גמורה אבל הוא שיער לקוי.

ז כל המומין הפוסלין בקדשים פוסלין בפרה שנאמר אשר אין בה מום, היתה יוצא דופן או מחיר או אתנן או טרפה או שנרבעה פסולה, שכל הפוסלין את הקדשים למזבח פוסלין את הפרה ואף ע"פ שהיא כקדשי בדק הבית הואיל וקראה הכתוב חטאת, ומותר ליקח אותה מן העכו"ם ואין חוששין שמא רבעה העכו"ם שאינו מפסיד בהמתו, יתירה פרה על הקדשים שהעבודה פוסלת בה שנאמר אשר לא עלה עליה עול ובעגלה ערופה אומר אשר לא עובד בה אשר לא משכה בעול מה עול האמור בעגלה עשה שאר עבודות כעול אף עול האמור בפרה יפסול בה שאר עבודות כעול, אלא שהעול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה ושאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה, כיצד קשר עליה העול אע"פ שלא חרש בה פסולה, הכניסה לדוש אינה נפסלת עד שידוש בה וכן כל כיוצא בזה, רכב עליה, נשען עליה, נתלה בזנבה, ועבר בה את הנהר, קפל עליה את המוסירה, נתן טליתו עליה, נתן עליה כסות של שקים פסולה, קשרה במוסרה אם היתה מורדת וצריכה שמירה כשירה ואם לאו פסולה שכל שמירה שאינה צריכה משוי הוא, עשה בה סנדל שלא תחלק, פירש טליתו עליה מפני הזבובין כשירה, זה הכלל כל שהוא לצרכה כשירה לצורך אחר פסולה, נעשית בה מלאכה מאליה או שעלה עליה עול מאליו, אם לרצונו פסולה שנאמר אשר לא עובד בה שאם עובד בה לרצונו ה"ז כמי שעבד בה, לפיכך אם שכן עליה העוף כשירה, עלה עליה זכר פסולה, ואצ"ל שהמעוברת פסולה, הכניסה לרבקה ודשה מאליה כשירה, הכניסה כדי שתינק ותדוש פסולה שהרי עשה לרצונו וכן כל כיוצא בזה. השגת הראב"ד. ואצ"ל שהמעוברת פסולה. א"א אומר אני שר"א שמכשיר במעוברת מודה שאם עלה עליה זכר שהיא פסולה שהמעוברת תובעת זכר היא וצריכה היא אבל עלה עליה זכר שלא בשעת תביעתה צער הוא לה ומשא וחכמים שהם פוסלים במעוברת משום חשש דשלא לרצונה הם פוסלים.

ח פרה שנוול בה פיסול תפדה, וכן אם מתה תפדה מפני עורה, אבל לא להאכיל בשרה לכלבים.

ט נשחטה לשם חולין תפדה ואינה מכפרת, נשחטה על גב מערכתה אין לה פדיון עולמית.

י לקחו פרה ומצאו אחרת נאה ממנה ה"ז תפדה שלא במום.

יא אף כהן הדיוט כשר לשרפת הפרה שנאמר ונתתם אותה אל אלעזר הכהן ועדיין אהרן היה קיים, ומפי השמועה למדו זו נעשית באלעזר ושאר כל הפרות בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט.

יב והעושה אותה לובש ארבעה כלים של כהן הדיוט, בין שעשאה כהן הדיוט בין שעשאה כ"ג.

יג כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף שהיו טבולי יום כשירים למעשה הפרה ולקדש ולהזות מאפרה ואף ע"פ שעדיין לא העריב שמשן, שזה שנאמר בכל הפרשה איש טהור הוא הטהור למעשר שני אע"פ שאינו טהור לתרומה עד שיעריב שמשו הרי זה טהור לפרה.

יד הצדוקין היו אומרים שאין מעשה הפרה כשר אלא במעורבי שמש, לפיכך היו ב"ד בבית שני מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו וטובל ואח"כ עוסק בה כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם לא מן הקבלה, וכן כל הכלים שמכניסין לתוכם אפר הפרה כולם טבולי יום.

טו החותך שפופרת של קנה להניח בה אפר חטאת יטמא אותה ויטבלנה ואחר כך יניח בה, והחותכה והמטבילה טעון טבילה מפני שעשאוה כטמא מת בז' שלו ולפיכך אינה צריכה הזאה שלישי ושביעי אלא מטמאה כדי להראות לצדוקין ומטבילה ונותן בה.

פרק ב

א מעלות יתירות עשו בטהרת פרה אדומה והרחקות גדולות הרחיקו מטומאת המת בכל מעשיה, מפני שהיא כשירה בטבולי יום חשו שמא יבאו לזלזל בה, ומפני זה כשמפרישין הכהן השורף אותה מפרישין אותו ללשכה מוכנת בעזרה, ובית אבן היתה נקראת מפני שכל כליה כלי אבנים שאין מקבלין טומאה, ובכלי האבן היה משתמש כל שבעת ימי ההפרשה, ולא היו נוגעין בו אחיו הכהנים כדי להרבות בטהרתו.

ב שבעת ימים קודם שריפת הפרה מפרישין כהן השורף אותה מביתו, כשם שמפרישין כ"ג לעבודת יוה"כ, ודבר זה

קבלה ממשנה רבינו, וכן מפרישין אותו מאשתו שמא תמצא נדה ויהיה טמא שבעת ימים.

ג הלשכה שהיה יושב בה כל ז' צפונית מזרחית היתה, כדי להזכירו שהיא כחטאת הנשחטת בצפון אע"פ שהיא נשחטת בחוץ.

ד כל יום ויום משבעת ימי ההפרשה מזין עליו מי חטאת, שמא נטמא למת והוא לא ידע, חוץ מיום רביעי להפרשה שא"צ הזאה לפי שא"א שלא יהיה לא שלישי לטומאתו ולא שביעי, שאין הזאה בשביעי עולה משום הזאת שביעי עד שיזה בשלישי מלפניה, ומן הדין היה שא"צ הזאה אלא בשלישי ושביעי להפרשה בלבד וזה שמזין יום אחר יום מעלה יתירה עשו בפרה.

ה ברביעי בשבת היו מפרישין אותו כדי שיחול רביעי שלו להיות בשבת, שההזייה אינה דוחה שבת והרביעי א"צ הזייה. **ו** בכל יום ויום מימי ההפרשה שמזין עליו בהם, מזין מאפר פרה מן הפרות שנשרפו כבר, ואם לא היה שם אלא אפר פרה אחת בלבד מזין ממנו עליו כל הששה.

ז כשמזין עליו בימי ההפרשה אין מזה עליו אלא אדם שלא נטמא במת מעולם שהמזה צריך שיהיה טהור, וא"ת יזה עליו איש שנטמא והוזה עליו, שמא זה שהזה עליו לא היה טהור מטומאת מת, וכן הכלים שממלאין בהן ומקדשין להזות על הכהן השורף כולם כלי אבנים היו שאין מקבלין טומאה, וכל אלו הדברים מעלות יתירות הן שעשו בה, וכיצד ימצא איש שלא נטמא במת מעולם, חצירות היו בירושלים בנויות על גבי הסלע ותחתיהן חלול מפני קבר התהום, ומביאין היו נשים עוברות ויולדות שם ומגדלות שם את בניהם, וכשירצו להזות על הכהן השורף מביאין שוורים מפני שכרסיהן נפוחות ומניחים על גביהן דלתות ויושבין התינוקות על גבי הדלתות כדי שיהיה האהל מבדיל בינם לבין הארץ מפני קבר התהום, וכוסות של אבן בידם והולכין לשילוח, הגיעו לשילוח יורדין שם וממלאין שאין לחוש שם מפני קבר התהום שאין דרך בני אדם לקבור בנהרות, ועולין ויושבין על גבי הדלתות והולכין עד שמגיעין להר הבית, הגיעו להר הבית יורדין ומהלכין על רגליהן מפני שכל הר הבית והעזרות תחתיהן היה חלול מפני קבר התהום, ומהלכין עד פתח העזרה, ובפתח העזרה היה קלל של אפר נוטלין האפר ונותנין במים שבכוסות ומזין על הכהן השורף, ומטבילין היו התינוקות שממלאין ומקדשין ומזין על השורף אע"פ שהן טהורין מטומאת המת שמא נטמאו בטומאה אחרת.

ח תינוק שטבל למלאות ולהזות לא ימלא בכליו תינוק אחר אע"פ שטבל, ותינוק שטבל להזות על כהן זה אינו מזה על כהן אחר עד שיטבול לשם מעשה זה הכהן, וכן כלים שטהרום לחטאת זו ובני אדם שטהרום לחטאת זו לא יתעסק בהם בפרה אחרת עד שיטבול לשמה, וכל הדברים האלו מעלות יתירות בפרה.

פרק ג

א אין שורפין את הפרה אלא חוץ להר הבית שנאמר והוציא אותה אלא מחוץ למחנה, ובהר המשחה היו שורפין אותה, וכבש היו עושין מהר הבית להר המשחה ותחתיו בנוי כפין וכיפה על כל ב' כיפין כדי שיהיו ב' רגלי הכיפה על גג ב' כיפין שתחתיה, כדי שתהיה תחת הכל חלול מפני קבר התהום, אף מקום שריפתה ומקום הטבילה שהיו בהר המשחה תחתיהן חלול מפני קבר התהום, והפרה והשורף וכל המסעדין בשריפתה יוצאין מהר הבית להר המשחה ע"ג כבש זה.

ב כיצד שורפין אותה, זקני ישראל היו מקדימין ברגליהן להר המשחה ובית טבילה היה שם, וכהן והמסעדין בשריפתה והפרה יוצאין על הכבש ובאין להר המשחה, ומטמאין את הכהן וסומכין הזקנים את ידיהם על הכהן ואומרים לו טבול אחת, ואם היה כ"ג אומרים לו אישי כ"ג טבול אחת, ירד וטבל ועלה ונסתפג, ועצים מסודרים היו שם ארזים אלונים וברושים ועצי תאנה חלקה, ועושין מערכה כמין מגדל ומפתחין בה חלונות כדי שתהיה האור מלבבת בהן, ומראה המערכה במערב, וכופתין את הפרה בחבל של מגג ונותנין אותה על גבי המערכה ראשה לדרום ופניה למערב, הכהן עומד במזרח ופניו למערב, שוחט בימינו ומקבל הדם בשמאלו, ומזה באצבעו הימנית מן הדם שבכפו השמאלית שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים, על כל הזאה טבילת אצבע בדם, ושירי הדם שבאצבע פסולים להזייה לפיכך על כל הזאה מקנח אצבעו בגופה של פרה גמר מלהזות מקנח את ידיו בגופה של פרה ויורד מן המערכה והצית את האש בעצים קטנים

והכניסן תחת עצי המערכה והתחיל האש בה והכהן עומד ברחוק ומשמר לה עד שיצת את האור ברובה ותקרע בטנה, ואח"כ נוטל עץ ארז ואזוב אין פחות מטפח וצמר צבוע בתולעת משקל חמשה סלעים ואומר לעומדים שם, עץ ארז זה עץ ארז זה עץ ארז זה, אזוב זה אזוב זה אזוב זה, שני תולעת זה שני תולעת זה שלש פעמים על כל אחד ואחד, והן אומרין לו הין הין הין שלש פעמים על כל אחד ואחד. וכל כך למה לפי שמיני ארזים שבעה הן ומיני אזוב ארבעה והצבוע אדום יש שצובעין אותו בפואה ויש שצובעין אותו בלכא ויש שצובעין אותו בתולעת והתולעת היא הגרגרים האדומים ביותר הדומים לגרעיני החרובים והן כמו האוג ותולעת כמו יתוש יש בכל גרגיר מהן ולפיכך מודיע לכל ומגלה להן שאלו הן המינים האמורים בתורה, והאזוב האמור בתורה הוא האזוב שאוכלין אותו בעלי בתים ומתבלין בו הקדירות, האזוב והארז והתולעת שלשתן מעכבין זה את זה, וכורך האזוב עם הארז בלשון של שני ומשליך אל תוך בטנה שנאמר והשליך אל תוך שריפת הפרה, ואינו משליך קודם שיצת האור ברובה ולא אחר שתעשה אפר ואם השליך פסולה שניא' אל תוך שריפת לא קודם שיצת האור ברובה ולא אחר שתעשה אפר, בין שהשליך שלשתן כאחת בין שהשליך זה אחר זה בין שהשליך לתוך גופה או לתוך שריפתה בין שנקרעה מאליה ואחר כך השליך בין שקרעה בידו או בכלי כשירה. השגת הראב"ד. ומקבל הדם בשמאלו וכו'. א"א אמת הוא זה שהיה מקבל ביד שהרי אמרו גמר מלהזות מקנח ידו בגופה של פרה לא גמר מקנח אצבעו בשפת מזרק אלמא בידו מקבל אבל לא שמענו שפסל בכלי וכשמנה הפסולין של פרה פ"ד לא מנה את זה לא במשנה ולא בתוספתא ובספרי אמרו מדמה באצבעו מצותה מצות יד ולא מצות כלי ואני תמה על זה המדרש שהרי בפר כהן משוח כתיב ולקח הכהן המשיח מדם הפר באצבעו ודרשינן נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן לקיחה מה להלן בכלי וכו' וכן בכל חטאות כתיב מדמה באצבעו ובעינין כלי אבל מצותה מצות יד אמרו ולא עכוב תדע שהרי אמרו לא גמר מקנח אצבעו בשפת מזרק ולדבריו מזרק מאי בעי התם ונראה לי שאי אפשר שלא יקבל במזרק ולא להזות ממנו אלא להביאו לשריפתה שצריך לשרוף את כולה דם ובשר ועור ופרש מ"מ המדרש לא ידעתי מאין הוציאו.

ג נגמרה שריפתה חובטין אותה במקלות היא וכל עצי המערכה שנשרפה בהן וכוברין את הכל בכברות וכל שחור שאפשר שיכתש ויהיה אפר בין מבשרה בין מן העצים כותשין אותו עד שיעשה אפר ושאיין בו אפר מניחין אותו וכל עצם שנשאר מעצמיה בלא שריפה בין כך ובין כך היה נכתש.

ד אין מכניסין כלום מאפרה להניחו בעזרה שנאמר והניח מחוץ למחנה, ושלושה חלקים היו חולקין את כל אפרה אחד ניתן בחיל ואחד בהר המשחה ואחד מתחלק לכל המשמרות, זה שמתחלק לכל המשמרות היו הכהנים מקדשין ממנו, וזה שניתן בהר המשחה היו ישראל מזין ממנו, וזה שניתן בחיל היה מוכן ומוצנע שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת מלמד שמצניעין ממנו, וכן היו מצניעין מאפר כל פרה ופרה ששורפין בחיל, ותשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשנייה, ראשונה עשה משה רבינו, שנייה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חורבן הבית, והעשירית יעשה המלך המשיח מהרה יגלה אכ"ר.

פרק ד

א אין שוחטין שתי פרות אדומות כאחת שנאמר ושחט אותה.

ב לא רצתה פרה לצאת אין מוציאין עמה שחורה שלא יאמרו שחורה שחטו ולא אדומה שלא יאמרו שתיים שחטו.

ג פרה שנשחטה שלא לשמה או שקיבל או שהזה שלא לשמה או לשמה ושלא לשמה או שלא לשמה ולשמה או שנעשית שלא בכהן או במחוסר בגדים או שעשאה בבגדי זהב או בבגדי חול פסולה, שחטה על מנת לאכול מבשרה או לשתות מדמה כשירה לפי שלא נאמר בה ריח ניחוח.

ד קיבל דמה בכלי פסולה שנאמר ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו מצוותה מצות יד ולא מצות כלי.

ה הזה בכלי אפילו אחת מהן הזאתו פסולה, הזה אחת מהן בשמאלו פסולה, הזו שבעה כהנים הזייתן כאחד הזייתן פסולה זה אחר זה כשירה, הזה ולא כיון כנגד ההיכל פסולה שנאמר אל נכח פני אהל מועד עד שיכוין כנגד ההיכל ויהיה

רואהו, וכן אם שחטה או שרפה שלא כנגד ההיכל פסולה שנאמר ושחט אותה לפניו.

ו בד"א שהזה או שרף או שחט כנגד הדרום או כנגד צפון או שהיה אחריו למקדש, אבל אם עמד בין מזרח ומערב לפניו כנגד ההיכל אע"פ שלא כיון כנגד [ההיכל] בדקדוק כשירה. השגת הראב"ד. אע"פ שלא כיון כנגד הפתח. א"א לא נראה בהזאה שהרי אמרו במשנה הזה ולא כיון כנגד הפתח פסולה ובמדות אמרו שהיה מכוין רואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם אלמא בעינן כיוון וראיה.

ז חיסר אחת מן המתנות פסולה, טבל שתיים והזה אחת הזאתו פסולה, טבל אחת והזה שתיים אע"פ שלא חשב הזאה שניה אלא טבל והזה אחרת הזייתו פסולה, כיצד טבל אצבעו טבילה ששית והזה ו' וז' אף ע"פ שחזר וטבל אצבעו והזה שבע הזייתו פסולה, הזה מטבילה שביעית [שביעית] ושמינית אפילו חזר וטבל טבילה שמינית והזה שמינית כשירה שכל שמוסיף על השבע אינו כלום, והוא שיהיה זה שהוסיף כהן אחר אבל הכהן השורף אותה אם הוסיף פסולה מפני שנתעסק בדבר שאינו צריך בשעת שריפתה. השגת הראב"ד. פסולה. א"א נ"ל הזייתו פסולה אבל אין הפרה נפסלה ואם יש מן הדם בידו יחזור ויזה במערכתה או בגתה והם דברי ראב"י בתוספתא ומסיים בה שאם הוציא מדם שבידו והחזירו כשר פירוש החזירו עד שלא הזה כשר, ונ"ל אפילו חוץ לגתה קאמר אע"פ שמחמירים בה יותר [מבמערכתה].

ח הוציא את הדם חוץ ממערכתה והזה פסולה.

ט הזה מדמה בלילה אפילו הזה שש הזיות ביום ואחת בלילה פסולה.

י שחטה חוץ ממקום שריפתה אפילו שחטה לפניו מן החומה פסולה.

יא שרפה חוץ ממערכתה שנשחטה עליה, או שחלקה לשנים ושרפה בשתי מערכות, או ששרף שתיים במערכת אחת פסולה, ואם אחר שנעשית אפר מביא אחרת שורף על גבה ואינו חושש. השגת הראב"ד. שרפה חוץ ממערכתה. א"א כמדומה לי זה האיש העלה בדעתו דברים שאינן כי הוא סבור גתה ומערכתה שני מקומות הן ואם תעיין במשנה אינן כן אלא שמרחיבין לה מקום לשריפה כדי להרבות לה עצים ואם שרפה חוץ לאותו מקום פסולה ואותו מקום היה מכוון כנגד הפתח שהוא מקורה שהוא מקום הזאה אבל אין קפידא שתפסל בחוץ למקום שחיתתה.

יב הפשיטה ונתחה ואח"כ שרף כולה כשירה, ואם חיסר ממנה כלום אפילו מפירשה פסולה, פקע מעורה או מבשרה אפילו משערה כזית יחזיר ואם לא החזיר פסולה, פקע חוץ למערכתה מרבה עליו ושוורפו במקומו, פקע מקרניה מטלפיה או מפירשה אינו צריך להחזיר.

יג הפרה אינה נפסלת בלינה לפיכך אם נשחטה היום והזה דמה כהלכתו ונשרפה למחר כשירה.

יד שרפה אונן או מחוסר כפרה כשירה.

טו שרפה שלא בקידוש ידים ורגלים פסולה מפני שמעשיה כעין עבודה, והיכן מקדש ידיו ורגליו בכלי שרת בפנים ואם קידש בחוץ ומכלי חול אפילו במקידה של חרס כשר הואיל וכל מעשיה בחוץ, וכן כשמטבילין את הכהן השורף אחר שמטמאין אותו כמו שביארנו אינו צריך לחזור ולקדש הואיל וכל מעשיה בטבולי יום.

טז שרפה שלא בעצים או בכל עצים אפילו בקש או בגבבא כשירה, ומצוותה שלא ימעט לה עצים מן הראוי לה אבל מרבה הוא לה חבילי אזור ואזור יון בזמן שרפה כדי להרבות את האפר, ויש לו להרבות עצים בשריפתה עד שתעשה אפר אבל משתעשה אפר אם הוסיף בה אפילו עץ אחד הרי זה כמערב אפר מקלה באפר הפרה.

יז כל מעשה הפרה מתחלה ועד סוף אינו אלא ביום, ובזכרי כהונה, והמלאכה פוסלת בה עד שתעשה אפר, אבל משתעשה אפר אם כנס אפרה בלילה או שכנסתו אשה או שעשה מלאכה אחרת בשעת כניסתו ה"ז כשירה, ומנין שאסיפת האפר בכל אדם מישאל חוץ מחרש שוטה וקטן שנאמר ואסף איש טהור מכלל שאינה צריכה כהן וכאילו אמר אדם טהור בין איש בין אשה, ומנין שהמלאכה פוסלת בה שנאמר ושחט אותה מפי השמועה למדו שלא בא הכתוב אלא ללמד שאם נתעסק בדבר אחר בשעת שחיתתה פסלה ונאמר ושרף את הפרה לעיניו שיהיו עיניו בה ללמד שהמלאכה פוסלת בה משעת שחיתה עד שתעשה אפר, וכל העוסק בשריפתה ועשה מלאכה אחרת פסלה עד שתעשה אפר.

יח שחט את הפרה ונשחטה בהמה אחרת עמה או נחתכה דלעת עמה כשירה שהרי לא נתכוון למלאכה, אף ע"פ

שהבהמה שנשחטה עמה כשירה לאכילה שאין שחיטת החולין צריכה כוונה, אבל אם נתכוון לחתוך הדלעת ונחתכה בשעת שחיטה פסולה שהרי עשה עמה מלאכה.

פרק ה

א כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים כל זמן עשייתן שנאמר בשוחט ומשליך עץ ארז וכבס בגדיו ורחץ בשרו ונאמר בשורף והשורף אותה יכבס בגדיו ונאמר וכבס האוסף את אפר הפרה מלמד שכל העוסקין בה מתחלה ועד סוף מטמאים בגדים וטעונון טבילה והערב שמש דין תורה, אבל המשמרה בשעת עשייתה מטמא בגדים מדבריהם גזירה שמה יזיז בה אבר.

ב כ"מ שנאמר בתורה בטומאות יכבס בגדיו לא בא ללמדנו שהבגדים שעליו בלבד הם טמאים, אלא ללמד שכל בגד או כלי שיגע בו הטמא הזה בשעת חיבורו במטמאיו הרי הן טמאים, אבל אחר שיפרוש ממטמאיו אינו מטמא בגדים, כיצד הנושא את הנבילה אחד בגד שעליו או כלי שיגע בו כל זמן שהוא נושאה הרי הן טמאין והרי הן ראשון לטומאה, וכן זה הנושא הרי הוא ראשון, פירש ממטמאיו והשליך את הנבילה הרי הוא ראשון כמות שהיה, ואם יגע בכלי או בגד אינו מטמא אותו שאין וּלד טומאה מטמא כלים כמו שביארנו בתחלת ספר זה, וכן כל כיוצא בנבילה, וכן כל העוסקין בפרה אם נגע בבגד או בכלי בשעת שחיטה או בשעת שריפה הרי הן טמאין, אבל אחר שיפרוש ממעשיה אעפ"י שעדיין לא טבל אם נגע בכלי אינו מטמאו מפני שהוא וּלד הטומאה, והפרה עצמה אינה מטמאה לא אדם ולא כלים שנגעו בו, אלא המתעסק בה בלבד הוא הטמא וטעון טבילה ומטמא בגדים כל זמן שעוסק בה.

ג בד"א בזמן שנשרפת כמצוותה, אבל אם נפסלה המתעסק בה טהור, אירע פיסול בשחיטתה אינה מטמאה בגדים, אירע פיסול בהזייתה כל העוסק בה לפני פיסולה מטמא בגדים, לאחר פיסולה אינו מטמא בגדים.

ד השלים לכנוס את אפרה המתעסק בה אחר כן בחילוק העפר או בהצנעתו וכן הנוגע בו טהור, ולא הפרה בלבד אלא כל החטאות הנשרפות מן הפרים ומן השעירים השורפים מטמא בגדים בשעת שריפתו עד שיעשו אפר, שהרי הוא אומר בפר ושעיר של יוה"כ והשורף אותם יכבס מפי השמועה למדו שזה בנין אב לכל הנשרפים שיהו מטמאין בגדים עד שיעשו אפר, בד"א בשלא אירע להן פיסול ונשרפו כמצוותן בבית הדשן, אכל אם נפסלו בעזרה נשרפין שם כפסולי המוקדשין ושורפן טהור, וכן המתעסק בהן משיעשו אפר אינו מטמא בגדים, ואי זהו שורף זה המסייע בשריפה כגון המהפך בבשר והמשליך עצים והמהפך באש והחותה גחלים כדי שתבער האש וכיוצא בהן, אבל המצית האור והמסדר את המערכה טהור, כך למדו מפי השמועה שהנושא פרים ושעירים הנשרפין להוציאן לבית הדשן לשורפן טמא ומטמא בגדים דין תורה כל זמן שהוא עוסק בהולכתו וטעון טבילה והערב שמש, כמו המשלח את השעיר לעזאזל שהוא מטמא כל בגד וכל כלי שיגע בו בכלים שעליו כל זמן שמתעסק בשלוחו שנאמר והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו.

ה מאימתי מטמאין בגדים הנושאים פרים ושעירים הנשרפים משיצאו בהן חוץ לחומת העזרה, נשואם במוטות ויצאו מקצת הנושאים חוץ לחומת העזרה והאחרונים לא יצאו, אלו שיצאו מטמאין בגדים ואלו שעדיין לא יצאו אינן מטמאין בגדים עד שיצאו, יצאו וחזרו לעזרה הנושאים בעזרה טהור עד שיצא בהן, היה עומד חוץ לעזרה ומושך אותם משם מאחר שחזרו הואיל וכבר יצאו לחוץ וה"ז המושכם בחוץ הרי הוא ספק טמא. השגת הראב"ד. יצאו וחזרו לעזרה. א"א הסוגיא שלהם פרק טבול יום כך היא בעי ר"א יצאו וחזרו מהו כיון דנפקו איטמו להו או דילמא כיון דהדור הדור ת"ש היו סובלין אותם במוטות וכו' האחרונים אין מטמו בגדים עד שיצאו ואי ס"ד כיון דנפקו איטמו הנך דגואי נמי ליטמו אמר רבינא הא כתיב ואחר יבא אל המחנה וליכא אלא ר"א היכי בעי לה כגון דנקיטי להו בקולרי [כך היא הסוגיא ולפי פירושה צריך להיות כיון דנפקי מיטמו כי הוא מפרש הסוגיא על פרים הנשרפים אם הם מטמאים את נושאייהם בעזרה אחר שיצאו בתחלה אבל לפי הסוגיא שלנו אינו שואל אלא על אותם האנשים עצמם שהוציאום והחזירום אם הועיל להם החזרה שלא יטמאו ומה שאמר ונפקי להו בקולרי] לפי זה העניין צריך פירוש אחר אבל באמת הסוגיא שלו והפירוש שכתב הוא נוח לי משלנו.

ו ומאימתי מטמא בגדים המשלח את השעיר, משיצא חוץ לחומת ירושלים עד שעת דחייתו לעזאזל, אבל אחר שדחהו

אם נגע בכלים ובבגדים טהורים. השגת הראב"ד. אבל אחר שדחהו. א"א דבריו סתומין לא נודע אם יאמר שהמתעסק בו אחר דחייתו אינו מטמא כלים ובגדים מפני שנגמר שילוחו ואם נתכוון לכך למה ליה למימר כלים ובגדים אפילו אוכלין ומשקין נמי לא מטמא שהרי לא נתעסק בשילוח כלל ואולי יאמר על הדוחה עצמו שדחהו אחר דחייתו אינו מטמא כלים ובגדים שאינו מטמא אלא בשעה שמתעסק בו אבל כשפירש ולד הטומאה הוא ואינו מטמא כלים ודבר זה יש לו פנים במשנת זבים ולא תימא לאחר דחייתו אלא אפילו קודם דחייתו אם פירש הוא ועשהו אחר פרישתו אינו מטמא כלים כל זה צריך לפנים.

ז הנוגע בפנים ובשעירין הנשרפין עצמן אפילו אחר שיצאו בין אדם בין כלים בין אוכלין בין משקין הכל טהור, וכן אם נגעו בשעיר המשתלח עצמו בזמן הולכתו טהורין, שאין אלו מטמאין אלא למתעסק בהן בלבד שנאמר והשורף אותה יכבס בגדיו אבל הנוגע טהור.

פרק ו

א המים שנותנין עליו אפר הפרה אין ממלאין אותן אלא בכלי, ומן המעיינות או מן הנהרות המושכין שנאמר ונתן עליו מים חיים אל כלי, ונתנית אפר הפרה על המים שנתמלאו הוא הנקרא קידוש והמים האלו שניתן עליהן האפר הן הנקראין מי חטאת ומים מקודשין והם שקראן הכתוב מי נדה.

ב הכל כשרים למלאות המים חוץ מחרש שוטה וקטן, והכל כשרין לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן, ואין ממלאין ואין מקדשין אלא בכלי ואין מזין אלא מכלי, והמילוי והקידוש כשרין בלילה אבל אין מזין ואין טובלין אלא ביום, וכל היום כשר להזאה ולטבילה. השגת הראב"ד. אבל אין מזין ולא טובלין. א"א במשנה מפרש על טבילת האזוב במים.

ג בכל הכלים ממלאין ומזין ומקדשין אפילו בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה ובספינה ואחד כלי חרס ואחד כל הכלים, אבל אין ממלאין ואין מקדשין ולא מזין בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא במגופת החבית ולא בחפניו ולא בביצת התרנגולת ולא בשוקת שבסלע, אבל ביצת היוצרים כשירה מפני שהיא כלי אדמה.

ד שולי כלי עץ וכלי זכוכית וכלי עצם אין מקדשין בהן עד שישוף אותן ויתקנם ויעשם כלים בפני עצמן, וכן מגופה שהתקינה להיות כלי מקדשין בה, וביצת הנעמית כשירה לקדש בה ואין צ"ל שכשירה למלאות בה ולהזות ממנה.

ה כלי שחיברו בארץ או בסלע אפילו חיברו בסיד מקדשין בו ומזין ממנו, עשה עטרה של טיט סביב לכלי והמים שבכלי צפין עד שהלכו לעטרה אם ניטלת העטרה עם הכלי הרי המים שבתוכה כשרים שהרי הן בכלי אדמה ואם לאו הרי הן כמי שהקיף עטרה של טיט בסלע או על הארץ ומילא אותה מים שהן פסולין מפני שאינן בכלי.

ו כלי חרס שניקב בכונס משקה אין ממלאין ומקדשין בו אבל אם ניקב במוציא משקה מקדשין בו.

ז כלי שניקב מלמטה וסתמו בסמרטוטין פסול שהמים שבו אינן על עיגול הכלי אלא על הפקק, היה נקוב מן הצד ופקקו הרי זה כשר למלאות ולקדש ולהזות ממנו.

ח הזולף מים מן המעיין בידי וברגליו ובחרסים ונתן לתוך החבית פסולין מפני שלא נתמלאו בכלי, נתן את החבית במים ודחק המים בידי או ברגליו או בעלי ירקות כדי שיעברו לחבית הרי אלו פסולין, וכן אם שקעו במים כדי שיגברו המים ויעלו וישפכו לחבית פסולין, ואם עשה כן בעלי קנים או בעלי אגוז הרי המים כשירים, זה הכלל דבר שהוא מקבל טומאה אם סייע בו המים כדי שימלאו הכלי המים פסולין ואם סייע בדבר שאינו מקבל טומאה כשרים.

ט המפנה המעיין לתוך הגת או לתוך הגבא וחזר ומילא בכלי מאותו הגבא או הגת פסולים שהרי צריך שתהיה לקיחת המים מן המעיין בכלי בתחלה.

י הים הגדול כמקוה ואינו כמעין לפיכך אין ממלאין ממנו לקידוש וכל הנהרות פסולין לקדש מהן מי חטאת ושאר הימים כמעין. השגת הראב"ד. וכל הנהרות פסולין. א"א תמה אני על זה האיש שהניח המשנה בעבור התוספתא כי במשנה לא פסל אלא מי קרמיון ופיגה מפני שהן מי ביצים ומי הירדן והירמוך מפני שהן מי תערובות אבל שאר הנהרות לא פסל שאין מתערבין בהן מי גשמים מחצה ואולי מפני שראה אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי והוא

סבור שעל הנהרות שבעולם אמרו וכי ראו הם כל הנהרות שבעולם אלא לא אמרו כי אם על נהרות ארץ ישראל והם פרת וארבעה נהרות הללו שהוזכרו במשנה שמקיפין אותה.

יא והמים הנגררין משאר הימים והן הנקראין זוחלין פסולין, והזוחלין מן המעיין הרי הם כמעין וכשרים.

יב מים המוכין והמכזבין פסולין, ואלו הן המוכין המלוחים או הפושרים והמכזבים הם המעיין שפעמים מקירין ופעמים חרבין ויבשין אפילו היו חרבין פעם אחת לשבע שנים פסולין, אבל אם היו חרבין בשני בצורת או לשנים רבות יתר משבע או שהיו מימיהן פעמים מרובין ופעמים מועטין ואינן חרבין הרי אלו כשרים, ומעיין היוצא בתחלה כשר ואינו צריך לבדוק שמא יכזב.

יג מי ביצים ומי הירדן ומי הירמוך פסולין מפני שהן מי התערובות, ואלו הן מי התערובות, מים כשרים לקידוש שנתערבו במים פסולין אין ממלאין מתערובת שניהם, אבל מים כשרים שנתערבו במים כשרים כגון מימי שתי המעינות שנתערבו ונמשכו ממלאין מהן.

יד המים שנשתנו שינויין מחמת עצמן כשרין.

טו באר שנפל לתוכה חרסית או אדמה ונעשו מימיה עכורין ממלא ממנה וא"צ להמתין, נפל לתוכה שטף של מימי גשמים ימתין עד שתיצל.

טז אמת המים הבאה מרחוק הואיל ותחילתה מן המעיין כשירה למלאות ממנה, ובלבד שישמרה שלא יפסקנה אדם ונמצא ממלא מן המים שפסקו תחילתן מן המעיין שהן פסולין.

פרק ז

א המלאכה פוסלת במים קודם שיתקדשו ואינה פוסלת בהזאה, ודברים אלו הן דברי קבלה, כיצד הממלא מים לקידוש ונתעסק במלאכה אחרת בשעת המילוי או בשעת הולכת המים שממלא או בעת שמערה אותן מכלי אל כלי פסול, לעולם המלאכה פוסלת במים עד שיטיל להן את האפר, הטיל את האפר ונתקדשו ונעשו מי נדה אין המלאכה פוסלת בהן אלא המוליך המים המוקדשין או מערה אותן מכלי לכלי והוא עוסק במלאכה אחרת אין בכך כלום, וכן מזה מהן בידו אחת והוא עושה מלאכה בידו האחרת.

ב השכר פסול בקידוש ובהזייה ואינו פוסל במילוי, כיצד הנוטל שכרו לקדש מי חטאת או להזות מהן הרי אותן המים כמי המערה והאפר כאפר מקלה שאינו כלום, אבל נוטל הוא שכר למלאות המים או להוליכן, ומקדשין אותן בחנם ומזה מהן המזה בחנם, היה המקדש או המזה זקן שאינו יכול להלך על רגליו ובא הטמא וביקש ממנו להלוך עמו במקום רחוק לקדש או להזות ה"ז מרכיבו על החמור ונותן שכרו כפועל בטל שבטל מאותה מלאכה שביטלו ממנה, וכן אם היה כהן והיה טמא בטומאה המונעתו מלאכול תרומתו בעת שילך עמו להזות או לקדש ה"ז מאכילו ומשקהו וסכו ואם ביטלו ממלאכה נותן לו שכרו כפועל בטל של אותה מלאכה, שכל אלו הדברים אינן שכר שנשתכר בקידוש או בהזאה שהרי לא הרויח כלום ולא נטל אלא כנגד מה שהפסיד.

ג הממלא באחת ידו ועושה מלאכה בידו האחרת או הממלא לו ולאחר או שמילא לשנים כאחת שניהן פסולין שהמילוי מלאכה ונמצא כל מילוי משניהם כאילו עשה עמו מלאכה אחרת וכבר הודענו שהמלאכה פוסלת במילוי בין שמילא לעצמו בין שמילא לאחרים. השגת הראב"ד. שמילוי מלאכה היא. א"א דעתי בכל אלו לא משום מלאכה הוא נפסל אלא מפני היסח הדעת שהוא שורש פיסול המלאכה והוא נקרא על שמה וכ"מ שתמצא פיסול על שם מלאכה לא תתלה אותו אלא על היסח הדעת חוץ מן העושה מלאכה בגוף המים ובגוף האפר שנפסלין אפילו לא הסיח דעתו מהם מ"ט כתחילתה של פרה שהמלאכה פוסלת בה ויש לזה שורש במסכת גיטין וכללו של דבר אין אדם יכול לכוין דעתו לב' דברים כאחד או לשני בני אדם כא' נפרדים במעשיהם וא"א בלא היסח הדעת והטעם שהמילוי פוסל בו היסח הדעת בין לו בין לאחר ומקדיש אינו פוסל בו לאחר מפני שנוטלין שכר על המילוי ואפי' בחנם יש בו טובת הנאה וכממלא לעצמו דמי אבל הקידוש כיון שאין בו לא שכר ולא טובת הנאה והמים של אחר הם אינן נפסלין בהיסח הדעת.

ד הממלא לאחרים אפילו מילא אלף חביות זו אחר זו לאלף בני אדם כולן כשרים וכל אחד מהן נוטל המים שלו

ומקדשן, מילא לעצמו חבית אחר חבית אם נתכוון לקבץ כל החביות לכלי אחד ולהשליך עליהן את האפר ומקדשן קידוש אחד כולן כשרים שהכל מילוי אחד הוא, אבל אם נתכוון לקדש כל חבית וחבית בפני עצמה כולן פסולין חוץ מן האחרונה שהראשונה נפסלת במלאכה שעשה קודם שיקדש והוא מילוי השנייה, וכן השנייה נפסלת במילוי השלישית ואין כשירה אלא אחרונה. השגת הראב"ד. וחבית בפני עצמה. א"א לשון המשנה ונמלך לקדשן קידוש אחר. השגת הראב"ד. שהראשונה נפסלת. א"א לא יספיק זה הטעם אלא מאחר ששינה מחשבתו במילוי האחרונה דומה שהיה עליו למשא.

ה חמשה שמלאו חמש חביות לקדשם חמשה קידושים כגון שישליך האפר על כל אחת ואחת בפני עצמו ונמלכו לערבן ולקדשן כולן קידוש אחד או שמלאום לקדשן קידוש אחד ונמלכו לקדשן חמשה קידושים כולן כשרין שהרי לא נתעסק הממלא במילוי אחר, אבל היחיד שמילא חמש חביות לקדשם חמשה קידושים אף ע"פ שחזר ונמלך לקדשן קידוש אחד אין כשר אלא אחרון, מלאן לקדשן קידוש אחד ונמלך לקדשן חמשה קידושים אין כשר אלא זה שקידש בתחלה, וכן אם אמר לאחר קדש לך את אלו אין כשר אלא זו שנתקדשה מהן בתחלה, אבל אם אמר לו קדש לי את אלו הרי כולן כשרין שהרי לקידוש אחד מלאן ואע"פ שנמלך עליה לקדשה חמשה קידושים הרי לא קידש הוא אלא אחר קידש לו. השגת הראב"ד. חמשה קידושים. א"א משום היסח הדעת ואם מילא בתחילה לקדשם קידוש אחד ונמלך לקדשם בחמשה קידושים אין כשר אלא אותה שיקדש ראשונה שהשאר כיון שיש בהן טורח אינו דבר מקוים בדעתו אם יעשה או לא יעשה והיסח הדעת נכנס באחרונות. השגת הראב"ד. שהרי לקידוש אחד מלאם. א"א יש בכאן ערבוב דברים ודרך אחרת שלא מדרך המשנה ואין כאן המלכה כלל אבל הטעם כשמילא לעצמו חביות ונתנם לחבירו שיקדשם לעצמו אין דעתו סומכת שיתנם לו וזה מסיח דעתו מהם וזה מסיח דעתו מהם לפיכך אין כשר אלא ראשון אבל כשיאמר לו קדשם לי כולם כולם כשרים.

ו הרוצה למלאות מים לקדשן ומים אחרים לצרכיו ממלא את של צרכיו תחלה וקושרן וטוענן לאחוריו ואחר כך ממלא את של חטאת כדי שלא יתעסק במלאכה אחר המילוי ונותנם לפניו והולך.

ז שנים שהיו ממלאין כל אחד ואחד לעצמו והגביהו זה על זה ונטל זה לזה קוף מידו או מגופו בשעת מילואו אם מלאו שניהם לקידוש אחד המים כשרים ואם מלאו לקדש כל אחד לעצמו זה שהגביה או הוציא את הקוף פסל מימיו. השגת הראב"ד. אם מלאו שניהם לקידוש אחד המים כשרים. א"א נראה לי מפני שהוא צורך הקידוש ההגבהה ונטילת הקוף שלא יוכל למלאות אלא לאחר נטילת הקוף ולא יוכל זה להוציאו עד שיגביה לו חבירו.

ח השואל חבל למלאות בו ומילא ונטל החבל בידיו ומימיו על כתפו ופגע בבעלים בדרכו ונתן להן את החבל כשהוא מהלך כשרין, ואם יצא מן הדרך כדי להוליך החבל לבעלים פסל את המים.

ט מי שהיה ממלא ומשליך החבל שמילא בו על הארץ ואחר שמילא חזר וקבץ על ידו פסלן, ואם היה דולה ומקבץ לתוך ידו המים כשרים.

י הממלא ונותן לחבית עד שימלאנה מים והצניע את החבית שלא תשבר בשעה שהיה ממלא או שכפאה על פיה על מנת לנגבה למלאות בה כשר שזה מצורך המילוי הוא, אבל אם הצניעה או נגבה כדי להוליך בה את הקידוש פסל שהרי עשה מלאכה שאינה לצורך המילוי, וכן הממלא ונותן לשוקת ופינה חרסית מן השוקת בשעת מילוי אם בשביל שתחזיק מים רבים כשרים שהרי זו צורך המילוי ואם בשביל שלא יהיו החרסין מעכבין אותו בשעה שהוא זולף את המים שמילא בשוקת הרי אלו פסולין.

יא הממלא דלי לשתות ונמלך וחישב עליו למי חטאת אם עד שלא הגיע הדלי למים חישב מערה וא"צ לנגב ואם משהגיע הדלי למים חישב מערה וצריך לנגב ואח"כ ימלא בו לחטאת, שלשל הדלי ונפסק החבל מידו אם עד שלא הגיע הדלי למים חישב עליו מערה וא"צ לנגב, נמלך והוא עודהו בתוך המים וחישב עליו למי חטאת מערה ואינו צריך לנגב, מים שמלאן למי חטאת ואחר שנתמלא חישב עליהן לשתותן כשיטה את הכלי לשתות פסל המים אע"פ שלא שתה מהן כלום. השגת הראב"ד. הממלא דלי לשתות. א"א זו התוספתא מצאנו אותה בשני ספרים בהיפך עד שלא הגיע למים חישב מערה וצריך לנגב ואם משהגיע למים חישב מערה ואינו צריך לנגב ותחילת התוספתא מילא מים לשתות וחישב עליו עד שלא

יגיע למים וכו' וכך פירושה מילא חבית אחת לשתות וכשחזר למלאות אחרת חישוב למלאותה לחטאת אם עד שלא הגיע האיש למים חישוב כיון שזאת המחשבה רחוקה מן הממלא וכבר מילא תחילה לשתות חוששין שמא נכנס היסח הדעת במלואה ולפיכך מערה וצריך לנגב אבל משהגיע איש למים חישוב הואיל וקרובה מחשבתו אינו צריך לנגב אבל מערה מיהת דילמא אתי לאיחלופי בראשונה אבל אם לא מילא מתחילה אלא ששילשל הדלי לשתות ונפסק החבל וכו'. השגת הראב"ד. אם עד שלא הגיע החבל והדלי למים חישוב למי חטאת מערה ואין צריך לנגב. א"א על הדרך הראשון הוא הולך לדעת ת"ק אבל לדעת רשב"ג יש חילוק כדאיתא בתוספתא.

פרק ח

א מי שהיו מימיו על כתפו ועמד והורה הוראה לאחרים או שדן דין או שחלצה בפניו או מיאנה או שהראה לאחרים את הדרך או שהרג את נחש או עקרב או נטל אוכלין מן השוק להצניעם הרי המים פסולין שהרי נתעסק בדבר אחר קודם שיתן האפר על המים, אבל אם נטל האוכלין לאכלן ואכלן כשהוא מהלך או שהרג נחש או עקרב המעכבין אותו הרי המים כשרים שזה מצורך הולכת המים, זה הכלל כל דבר שהוא משום מלאכה שעשהו קודם מתן האפר בין עמד בין לא עמד פסל ודבר שאינו משום מלאכה אם לא עמד כשרים ואם עמד פסל, היה מהלך במים ופרץ בשעת הילוכו מקום שילך בו אף ע"פ שפרץ ע"מ לגדור כשרים ואם גדר קודם שיתן האפר פסולין, וכן אם קצה פירות לאכול אע"פ שכוונתו להקצות את השאר כשרין ואם הקצה קודם מתן האפר פסול.

ב היה אוכל בשעת הולכת המים והותיר וזרק מה שהותיר לתחת התאנה או לתחת המוקצה אם נתכוון שלא יאבדו הפירות הרי המים פסולין שהרי עשה מלאכה ואם זרקן לפי שאין לו צורך בהן הרי המים כשרין, הממלא מים לקדשן ומסרן לאחר לשמרן ועשו הבעלים מלאכה לא נפסלו המים שהרי מסרן לשומר ואם עשה השומר מלאכה פסלן שהרי הן ברשותו והוא נכנס תחת הבעלים, היו שנים שומרין את המים ועשה אחד מהן מלאכה המים כשרים שהרי השני משמר, חזר הראשון לשומר ועמד השני ועשה מלאכה המים כשרים עד שיעשו כל השומרין מלאכה כאחת.

ג המקדש באחת ידו ועשה מלאכה בשניה, אם לעצמו קידש פסל שהרי עשה מלאכה קודם מתן אפר במים, ואם לחבירו קידש המים כשרים שאין זה פוסל מימיו של חבירו במלאכה שעשה, שאין המלאכה פוסלת בקידוש אלא במים, והוא שיהיה העושה השומר או הבעלים.

ד המקדש לעצמו ולאחר כאחת, שלו פסול שהרי נפסלו המים של עצמו בעסק שנתעסק בקידוש חבירו, אבל אם קידש לשנים כאחת שניהם כשרין שאין מלאכתו פוסלת מי אחרים.

ה הממלא לעצמו בשתי ידיו כאחת בקידוש אחד פסול בשני קידושים כשר, קידש לעצמו בשתי ידיו כאחת בקידוש אחד כשרים בשני קידושין פסולין, מילא וקידש בשתי ידיו כאחת לעצמו שניהן פסולין, מילא לאחר בשתי ידיו כאחת בקידוש אחד כשר בשני קידושין שניהן כשרים, מילא וקידש בשתי ידיו כאחת לאחר המילוי פסול והקידוש כשר, זה הכלל כל מילוי שעשה עמו מלאכה בין שמילא לעצמו בין שמילא לאחר פסול, וכל מים שנתמלאו כהלכתן ועשה מלאכה קודם שיתן את האפר אם היו המים שלו הרי הן פסולין, ואם היו של אחר כשרין, וכל דבר שבידו ועשה מלאכה בין שיש שם שומר שאינו עושה מלאכה בין שאין [שם] שומר פסול, ודבר שאינו בידו ועשה מלאכה אם יש [שם] שומר לא פסל, אם אין שם שומר פסל. השגת הראב"ד. הממלא לעצמו. א"א הדרך הנ"ל בכל אלה כל דבר שיש בו טורח מרובה א"א שלא יכנס בו היסח הדעת והקרוב להיותו שמור הוא הכשר.

ו האומר לחבירו קדש לי ואקדש לך וקידשו זה לזה הראשון כשר והשני פסול שהרי קידש בשכר, אמר לו מלא לי ואמלא לך ומלאו זה לזה הראשון פסול הואיל וכוונתו שימלא לו חבירו, חלף מילוי זה הרי זה כממלא לו ולאחר שהן פסולין, והשני כשר שהמילוי בשכר מותר והרי לא עשה מלאכה אחר שמילא ואין בכוונתו מילוי אחר. השגת הראב"ד. ומלאו זה לזה הראשון פסול. א"א זה הטעם אין בו טעם ונ"ל כיון שאינו ממלא אלא בשכר ואינו סומך בדעתו שהשני ימלא לו

ואף הוא מסיח דעתו מן המלוי אבל השני כשר ועל זה הדרך הולך הכל.

ז האומר לחבירו קדש לי ואמלא לך שניהן כשרין שהמלאכה אינה פוסלת הקידוש והמילוי בשכר מותר, מלא לי ואקדש לך שניהן פסולין, זה שמילא בתחלה פסול שהרי הוא כממלא ומקדש כאחת ופסל המים במלאכה, וזה שקידש באחרונה פסול שהרי קידש בשכר וכאילו החזיר חוב שעליו.

ח ההולך לקדש הרי זה נוטל את המפתח ופותח להוציא האפר, ונוטל קרדום אם צריך לחפור בו אפר הפרה, ונוטל סולם ומוליך ממקום למקום להביא האפר וכשר, ואם משנטל האפר לקדש בו כסה הכלי שהיה בו האפר, או שהגיף את הדלת או שזקף את הכלי בארץ קודם שישליך האפר למים פסל המים, אבל האפר כשר לקדש בו מים אחרים, זקף את הכלי שיש בו האפר בידו כדי שלא יתפזר כשירים מפני שא"א שהרי אם הניחו בארץ פסל, ואם כיסהו פסל, נטל את האפר וראה שהוא מרובה והחזיר ממנו כשר, נתן האפר על המים וראה שהוא מרובה ונטל ממנו לקדש מים אחרים כשר, קרסם עלה זית לחתות בו האפר אם בשביל שלא יחזיק אפר הרבה פסל ואם בשביל שיכנס האפר בכלי כשר. השגת הראב"ד. אם בשביל וכו'. א"א לשון התוספתא בשביל שתחזיק אפר הרבה והלשון שלו ערב יותר.

פרק ט

א כיצד מקדשין את המים באפר הפרה, נותן את המים שנתמלאו לשם מי חטאת בכלי ונותן אפר על פני המים כדי שיראה על פני המים, אע"פ שהיא חבית גדולה מלאה מים ומערב הכל, ואם נתן האפר תחילה ואח"כ נתן עליו המים פסל, ומהו זה שנאמר בתורה ונתן עליו מים חיים, כדי לערב את האפר במים.

ב המקדש צריך שיתכוין ויתן האפר בידו על המים שנאמר ולקחו לטמא עד שיהיה מתכוין לקידוש ולמילוי ולהזייה, אבל אם נפל האפר מן הכלי שיש בו האפר לתוך המים, או שנטל האפר בידו ודחפו חבירו או הרוח ונפל האפר מידו על המים, או שנפל האפר מידו על צד הכלי או על ידו ואח"כ נפל למים ה"ז פסול.

ג קידש פחות מכדי הזאה בכלי זה ופחות מכדי הזאה בכלי אחר לא נתקדשו, היה האפר צף על פני המים וכנס ממנו מלמעלה וקידש בו מים אחרים הרי אלו מקודשין, וכל שנגע במים אין מקדשין בו פעם שנייה, ואע"פ שניגבו ואפילו נשבה הרוח ונתנה את האפר על גבי המים אינו מנגבו ומקדש בו.

ד כלי קטן שהיה בתוך כלי גדול והן מלאין מים והמים מעורבין כיון שנתן האפר במים שבכלי הגדול נתקדשו כל המים שבתוך הכלי הקטן, ואע"פ שהיה פיו צר ביותר ולא נכנס לו אפר שהרי המים כולן מעורבין.

ה היה ספוג בתוך המים בעת שנתן האפר הרי המים שבספוג פסולין מפני שאינן בכלי, כיצד יעשה זולף את כל המים עד שמגיע לספוג ולא יגע בספוג, ואם נגע בספוג אף ע"פ שהמים צפין על גביו כל שהן פסולין, מפני שהמים שבספוג יוצאין ומתערבין במים הכשירין, נפל ספוג לתוך המים המקודשין נוטלו וסוחטו חוץ לכלי והמים שבכלי כשרין.

ו שתי שוקתות שבאבן אחת שנתן את האפר לתוך אחת מהן אין המים שבשניה מקודשין, ואם היו נקובות זו לזו כשפורת הנוד או שהיו המים צפין על גביהן אפילו כקליפת השום ונתן אפר לאחת מהן הרי המים שבשניה מקודשין.

ז שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת וכן שתי עריבות, וכן שוקת שנחלקה ונתן אפר בחלק אחד מהן, המים שביניהן אינן מקודשין, ואם חיברן בסיד או בגפסיס והם יכולות להנטל כאחת המים שביניהן מקודשין. השגת הראב"ד. ונתן אפר בחלק אחד מהן. א"א איני יודע מה טיבו של חלק אחד בכאן שלא באה זו הפסקא אלא ללמוד שאינה נעשה שוקת כלי בחיבור שתי אבנים או בחיבור שתי חתיכות של עריבות או אפי"ה היה שוקת כלי ונחלקה אעפ"י שחיברן אם לא חיברם בסיד ובגפסיס כדי שינטלו כא' אינו כלי לקדש בו.

ח מים מקודשין שנתערבו בהן מים אחרים כל שהוא אפילו מים שנתמלאו לקידוש הרי אלו פסולין, וכן אם ירד לתוכן טל הרי אלו פסולין, נפל לתוכן משקין ומי פירות יערה הכל וצריך לנגב הכלי ואחר כן יתן לתוכו מים מקודשין אחרים, נפל לתוכן דיו קומוס וקנקנתום וכל דבר שהוא רושם יערה וא"צ לנגב, שאם ישאר שם דבר הרושם הרי הוא נראה.

ט המטביל כלי לחטאת במים שאינן ראויין לקדש צריך לנגב ואח"כ יקדש בו, הטבילו במים הראויין לקדש אינו צריך

לנגב, ואם הטבילו לאסוף בו מים מקודשין בין כך ובין כך צריך לנגב.

י קרוייה שהטבילה במים הראויין לקדש מקדשין בה, אבל אין אוספין לתוכה מי חטאת מפני שהמים שהוטבלה בהן נבלעים בתוכה ויוצאין ומתערבין במי חטאת ופוסלין אותן, נטמאת והטבילה אין מקדשין בה שהמשקין הטמאין הנבלעין בגופה יצאו ויתערבו במים שמקדשין אותן בתוכה.

יא מים מקודשין שנפל לתוכן שקצים ורמשים ונתבקעו או שנשתנו מראיהן פסולין, אפילו היו יבישים ביותר כגון הנמלה והרירה והכינה שבתבואה, נתן לתוכה חפושין אע"פ שלא נתבקעו ולא נשתנו מראיהן הרי המים פסולין מפני שהיא כשפופרת והמים נכנסין בתוכה ויוצאין מתוכה עם הליחה שבה.

יב מים מקודשין ששתה מהן בהמה או חיה פסולין, וכן כל העופות פסולין חוץ מן היונה מפני שהיא מוצצת ואין ריר יוצא מפיה ומתערב במים, וכן כל השרצים ששתו אינן פוסלין חוץ מן החולדה מפני שהיא מלקקת בלשונה ונמצאת הליחה יוצאה מפיה למים.

יג מי חטאת שנשתנו מראיהן מחמת עצמן כשירים נשתנו מחמת עשן פסולין, הגלידו וחזרו ונימוחו כשירים אפילו נימוחו בחמה אבל אם המוח באור פסולין.

יד אפר חטאת שנשתנו מראיו מחמת עצמו או מחמת עשן כשר, נשתנו מחמת אבק או שנפל לתוכו סיד או גפסיס או שנתערב בו אפר מקלה כל שהוא הרי זה פסול.

טו החושב על מי חטאת לשתותן לא פסלן עד שישתה מהן, ואם שפך מן הכלי לתוך גרונו ולא נגעה שפתו במים שבכלי לא פסל. השגת הראב"ד. החושב על מי חטאת לשתותה לא פסלם. א"א משנה כך היא אם אינם מקודשים כשיטה ואם מקודשים הם כשישתה ואם גרגר כשרים פירש הכניסם לגרונו ולא בלעם כשרים פירוש הנשארם.

טז כלי שיש בו מים מקודשין שהניחו מגולה ובא ומצאו מכוסה הרי אלו פסולין שמא אדם שאינו טהור לחטאת נגע בהן שהרי אדם כיסהו בודאי, הניחו מכוסה ובא ומצאו מגולה אם יכולה החולדה לשתות ממנו או שירד לו טל בלילה פסולין ואם לאו כשרין מפני שיש כאן שתי ספיקות ספק אדם גילה או בהמה חיה ורמש ואם ת"ל אדם גילהו שמא היה טהור לחטאת או לא.

יז המוסר מים מקודשין או מים שנתמלאו לקידוש לטמא לשומרן הרי אלו פסולין.

יח שנים שהיו שומרין את המים ונטמא אחד מהן כשרים מפני שהן ברשותו של שני, טהר וחזר לשמור ונטמא השני כשרים מפני שהן ברשותו של ראשון, נטמאו שניהן כאחת המים פסולין.

פרק י

א הממלא מים לקידוש אינו צריך שיהיה הוא עצמו המקדש והמזה אלא מקדש אחד ומזה אחד, וכן ממלא אדם בכלי ומערה מכלי לכלי ומקדש בכלי אחר ומערה המים המקודשין מכלי לכלי ומזה מכלי אחר.

ב ממלא אדם מים ומניחן אצלו בלא קידוש כל זמן שירצה ואין בכך כלום, ומוליכן ממקום למקום ומעיר לעיר ונותן עליהן אפר ומקדשן בכל עת שירצה, וכן המים המקודשין מניחן אדם אצלו ימים ושנים ומזה מהן בכל יום שהוא צריך עד שיתמו ומוליכן ממקום למקום ומעיר לעיר, ומשמר אדם אפר פרה אצלו ומוליכה ממקום למקום ומעיר לעיר, פעם אחת הולוכו כלי שהיה בו מי חטאת בספינה בירדן ונמצא כזית מן המת בקרקע הספינה ונטמאו המים, באותה שעה גזרו ב"ד הגדול שאין מעבירין מי חטאת ולא אפר חטאת בנהר ובספינה ולא ישיטם על פני המים ולא יעמוד בצד הנהר מכאן ויזרקם לצד השני אבל עובר הוא אדם במים עד צוארו ובידו אפר פרה או מים מקודשין, וכן אדם וכלים הריקנים שהן טהורין לחטאת, ומים שנתמלאו לחטאת ועדיין לא נתקדשו מעבירין אותם בנהר בספינה. השגת הראב"ד. ואין בכך כלום ומוליכן וכו'. א"א ובלבד שיהיו שמורים ולא יהיה בהם היסח הדעת.

ג מעבירין מים מקודשין בספינה בים הגדול ושטין [בהם] על פני המים, שלא גזרו אלא על המים המקודשין ועל האפר בנהר.

ד המוליך מים לקדשן ואין צריך לומר מים שנתקדשו לא יפסיל הכלי לאחוריו אלא לפניו שנאמר למשמרת למי נדה בזמן שהן שמורין הן מי נדה ואם לאו פסולין, מילא שתי חביות נותן אחת לפניו ואחת לאחוריו מפני שאי אפשר. השגת הראב"ד. המוליך מים לקדשם ואין צ"ל כו'. א"א תמה אני על זה והלא המלאכה אינה פוסלת אלא משום היסח הדעת וכבר אמרו במשנה והמלאכה פוסלת במים עד שיטילו את האפר הא משיטילו אינה פוסלת וא"כ היסח הדעת למה יפסול במים שנתקדשו.

ה מי חטאת ששקלן במשקל אם הסיח דעתו פסולין ואם לאו כשרין, אבל אם שקל דברים אחרים במי חטאת הואיל ועשאן משקולת פסולן שאין זו משמרת, כל אלו הטהורים שממלאין או שמקדשין או שמזין וכן כל הכלים שממלאין ומקדשין מהם ושמזין מהן אם היו טבולי יום אע"פ שלא העריב שמשן הרי אלו כשרים, שכל מעשה הפרה והמילוי והקידוש וההזייה כשר בטבול יום כמו שביארנו, ומפני הצדוקין מטמאין את כל כלי שטף ומטבילין אותן ואח"כ משתמשין בהן במי חטאת. השגת הראב"ד. מי חטאת ששקלן. א"א אין הסוגיא הולכת במסכת גיטין על דרך פירושו.

ו הכל כשירין להזות חוץ מאשה וטומטום ואנדרוגינוס [וח"ש] וקטן שאין בו דעת, אבל קטן שיש בו דעת כשר להזות והערל כשר להזות שאין הערל טמא, קטן שיש בו דעת שהזה והאשה מסעדתו כגון שאחזה לו המים בידו הזאתו כשירה ובלבד שלא תאחוז בידו בשעת הזאה, ואם אחזה בידו בשעת הזייתו פסולה.

ז המזה צריך לכוין ולהזות על הטמא לטהרו ואם הזה שלא בכוונה הזאתו פסולה, אבל זה שמזין עליו אינו צריך כוונה אלא מזין על האדם לדעתו ושלא לדעתו, המתכוין להזות לפניו והזה לאחוריו לאחוריו והזה לפניו הזייתו פסולה, נתכוון להזות לפניו והזה לצדדין של פניו הזייתו כשירה. השגת הראב"ד. ולהזות על הטמא לטהרו. א"א זה אינו שאינו צריך כוונה לטהרה דחולין לא בעי כוונה אבל בעינן שיתכוין לו.

ח המזה אינו צריך טבילה לכל הזייה אלא טובל את האזוב ומזה הזייה אחר הזייה עד שיגמרו המים, ומזה הזייה אחת על כמה בני אדם או על כמה כלים כאחת אפילו מאה, כל שנגע בו מן המים כל שהוא טהור והוא שיתכוין המזה להזות עליו, טבל את האזוב ונתכוון להזות על דבר שמקבל טומאה או על האדם והזה מאותה טבילה על דבר שאינו מקבל טומאה או על הבהמה, אם נשאר מים באזוב אינו צריך לחזור ולהטביל אלא מזה מן השאר על האדם או על הכלים הטמאים שהרי תחילת טבילתו כשירה היתה, אבל אם טבל את האזוב להזות על דבר שאינו מקבל טומאה או על הבהמה והזה על האדם או על הכלי הטמא הזייתו פסולה עד שיחזור ויטבול פעם שנייה ויתכוין להזות על האדם או על דבר המקבל טומאה. השגת הראב"ד. בכשרותו היתה. א"א זה האיש מסרך ומערבב והתוספתא מסודרת כך טבל את האזוב לשום דבר שהוא ראוי להזאה והזה על דבר שהוא ראוי להזות מים הנוטפין טמאים וכשרים להזות ואם יש באזוב ישנה לשום דבר שהוא ראוי להזאה והזה על דבר שאינו ראוי להזאה כגון על הכותי ועל הבהמה ועל עריבה של אבן המים הנוטפים טהורים ופסולין להזאה ואם יש באזוב לא ישנה כך היא התוספתא ובמשנה יש מחלוקת בין הנוסחא אלא שיכול אדם להשוותם כפירושה אבל לפי התוספתא נראה שאע"פ שטבל לשם הראוי להזאה כיון שהזה על שאינו ראוי אף מה שנשאר באזוב נפסל ולא יזה ממנו והנוטפים ממנו טהורים ופסולין להזות ומה שאמרו במשנה שהנוטפים כשירים להזות ומטמאין לא אמר אמרו אלא כשטבל והזה על מי שראוי להזאה.

ט הטביל את האזוב ונתכוון להזות על דבר שאינו מקבל טומאה המים המנטפים כשירין לפיכך אם נטפו בכלי וחזר והטביל בהן את האזוב בכוונה להזות על דבר המקבל טומאה הזייתו כשירה.

י מי חטאת שנתמעטו טובל בהן אפילו ראשי גבעולין ומזה ובלבד שלא יספג, צלוחית שפיה צר טובל ומעלה כדרכו ומזה ואינו צריך להזהר שמא יגע בצידי הכלי בפעם שנייה. השגת הראב"ד. בפעם שנייה. א"א ר"מ הוא שאמר כן בתוספתא אבל במשנה בסתם אמרו בין בראשונה בין בשנייה ונראה במשנה שר"י הוא בן מחלוקתו דר"מ ומכשיר אפי' בראשונה.

פרק יא

א כיצד מטהרים טמא מת במי נדה, לוקח אדם טהור שלשה קלחין של אזוב ואוגדן אגודה אחת ובכל בד ובד גבעול

אחד וטובל ראשי גבעולין במי נדה שבכלי ומתכוין ומזה על האדם או על הכלים ביום השלישי וביום השביעי אחר שתנץ החמה, ואם הזה משעלה עמוד השחר כשר, ואחר שיזה עליו ביום השביעי טובל ביום ומעריב שמשו והרי הוא טהור לערב, טבל את האזוב בלילה והזה ביום או שטבל את האזוב ביום והזה בלילה הזאתו פסולה והמים מטמאין משום מי חטאת כמו שיתבאר, עד שתהיה טבילת האזוב במים והזאתו ממנו ביום השלישי וביום השביעי אחר שתנץ החמה ואם עבר ועשה משעלה עמוד השחר כשר כמו שביארנו.

ב מי שנטמא במת ושהה כמה ימים בלא הזאה כשיבוא להזות מונה בפנינו ג' ימים ומזין עליו בשלישי ובשביעי וטובל בשביעי ומעריב שמשו, בד"א בעם הארץ שבא להזות שאפילו אמר היום שלישי שלי אינו נאמן שמא היום נטמא לפיכך צריך למנות בפנינו אבל חבר שבא להזות מזין עליו או על כליו מיד, מי שהוזה עליו בשלישי ולא הוזה עליו בשביעי ושהה כמה ימים טובל בכל עת שירצה אחר השביעי בין ביום בין בלילה ומזין עליו ביום בין קודם טבילה בין אחר טבילה אפילו טבל בליל תשיעי או בליל עשירי מזין עליו למחר אחר הנץ החמה. השגת הראב"ד. טובל בכל עת שירצה. א"א אינו כן בגמרא דקידושין לעולם מונה שלישי ושביעי וטובל אחר הזאה.

ג כל המטמאין מקבלין הזאה, כיצד זבים וזבות נדות ויולדות שנטמאו במת מזין עליהן בשלישי ושביעי והרי הם טהורין מטומאת מת אע"פ שהן טמאין טומאה אחרת, שנאמר והזה הטהור על הטמא ביום השלישי הא למדת שהזייה מועלת לו אע"פ שהוא טמא, וכן הערל מקבל הזאה כיצד ערל שנטמא במת והזה עליו שלישי ושביעי ה"ז טהור מטומאת מת וכשימול טובל ואוכל בקדשים לערב.

ד מצות אזוב שלשה קלחין וכל קלח וקלח גבעול אחד, נמצאו ג' גבעולין ושיריו שנים, או אם לקח ב' בתחילה ואגדן כשר, נתפרדו הגבעולין ונשרו העלין אפילו לא נשאר מכל גבעול מהם אלא כל שהוא כשר ששירי האזוב בכ"ש, קלח שיש בו שלשה בדין מפסקו ואח"כ אוגד שלשתן שמצותו להיות אגודה אע"פ שלא נתפרש בתורה שיהיה אגודה, פסקו ולא אגדו או שאגדו ולא פסקו או שלא פסקו ולא אגדו והזה בו כשר, האזוב הקצר אוגדו בחוט על הכוש וכיוצא בו וטובל במים ומעלה ואוחז באזוב ומזה, נסתפק לו אם מן החוט הזה או מן הכוש או מן הגבעול הזאתו פסולה.

ה אין מזין לא ביונקות האזוב ולא בתמרות אלא בגבעולין, אלו הן היונקות גבעולין שלא גמלו, ומי שהוזה עליו ביונקות ונכנס למקדש פטור, ומאימתי מזין באזוב משינץ, ואזוב שהוזה בו מי נדה כשר לטהר בו את המצורע, כל אזוב שיש לו שם לווי פסול, והאזוב שקורין אותו אזוב ביחוד הוא הכשר והוא האזוב שאוכלין אותו בעלי בתים, אבל זה שקורין אותו אזוב יון ואזוב כחלית ואזוב מדברי פסול.

ו אזוב של אשרה ושל עיר הנדחת ושל ע"ז ושל תרומה טמאה פסולה, של תרומה טהורה לא יזה ואם הזה כשר.

ז אזוב שלקטו לעצים ונפלו עליו משקין מנגבו והוא כשר להזייה, לקטו לאוכלין ונפלו עליו משקין אע"פ שנגבו פסול שהרי נטמא להזייה שכל המשקין וכל האוכלין וכל הכלים הרי הן כטמאים לענין חטאת כמו שביארנו, לקטו לחטאת הרי הן כנלקט לעצים ואם נפלו עליו משקין מנגבו ומזה בו.

פרק יב

א אדם שנטמא במת והזה עליו כיון שנגע כל שהוא ממי הנדה בכל מקום מעור בשרו של טמא עלתה לו הזייה, אפילו נפלה ההזאה על ראש אצבעו או על ראש שפתו, אבל אם נגעה בלשונו אינה כלום, אע"פ שהלשון כאיברים שבגלוי לענין טומאה כמו שביארנו, אינן כאיברים שבגלוי לענין הזאה וטבילה, וכן כלי שנטמא במת והזה עליו כיון שהגיע לגופו של כלי כל שהוא ממי הנדה עלתה לו הזאה.

ב שני כלים או שני בני אדם שנתכוון להזות על שניהן כאחת והזה על אחד מהן, ונטפו המים מעל הראשון על השני הרי השני בטומאתו עד שיפלו עליו המים מהזיית המזה לא מן התמצית, הזה על שני כלים ונסתפק לו אם הזה על שניהן כאחד או מחבירו נמצה עליו הזייתו פסולה.

ג מחט שנתונה על החרש והזה עליה ספק על המחט הזה ספק מן החרש נמצה עליה הזייתו פסולה.

ד כלים המפוצלים שמחברין זה לזה במסמרים, כגון מספורת של פרקים ואיזמל של רהיטני וכיוצא בהן, בשעת מלאכה חיבור לטומאה ולהזייה, שלא בשעת מלאכה אינו חיבור לא לזה ולא לזה, כיצד הן חיבור לטומאה ולהזייה, שאם נטמא אחד מהן בשעת מלאכה נטמא השני, ואם הזה על אחד מהן בשעת מלאכה עלתה הזייה לשניהן וכאילו הן גוף אחד, וכיצד אינו חיבור לא לטומאה ולא להזייה, שאם נטמא אחד מהן שלא בשעת מלאכה לא נטמא חבירו, ואם נטמאו שניהן והזה על אחד מהן שלא בשעת מלאכה לא טיהר חבירו אע"פ שהן מחוברין וזהו דין תורה, אבל מדברי סופרים גזרו שיהיו חיבור לטומאה אפילו שלא בשעת מלאכה גזירה משום שעת מלאכה, ולעולם אם נגעה באחד מהן טומאה נטמא חבירו, וכן גזרו עליהן שלא יהיו חיבור להזייה אפילו בשעת מלאכה גזירה משום שלא בשעת מלאכה, ולעולם אם הזה על אחד מהן לא טיהר חבירו עד שיזה גם עליו, הנה למדת שכל מקום שאתה שומע חיבור לטומאה ואינו חיבור להזייה אין זה אלא גזירה מדבריהם על הדרך שביארנו.

ה שני כלים שחיברן עד שנעשו כגוף אחד, כגון שתפר שני בגדים או שתי יריעות הרי אלו חיבור לטומאה ולהזאה מפני שהן ככלי אחד.

ו שלל הכובסין והבגד שהוא תפור בכלאים והן עומדין להתירן אינו חיבור להזייה והרי הן חיבור לטומאה, וכן הסלעים שבקנתל, והמטה של טרבל, וקרן של כליבה, וקרנים של יוצאי דרכים, ושלשלת המפתחות, חיבור לטומאה ולא להזאה, אלא צריך שיגעו המים מן המזה בכל סל וסל, ובכל מפתח ומפתח, ובכל קרן וקרן, ובכל קורה וקורה ממטה זו המפוצלת.

ז המחבר ג' כסתות של צמר ושש של פשתן, או שלשה סדינים או י"ב מטפחות, הרי אלו חיבור לטומאה ולהזאה, יתר מכאן חיבור לטומאה ולא להזאה, חלוק אחד וטלית אחת וקלובקרין אחד הרי הן חיבור לטומאה ולהזייה אפילו היו ארוכין ביותר או רחבין ביותר כל שהן, ואי זהו קלובקרין זה שני בגדים שמניחין צמר גפן ביניהן ותופרין אותן כאחת ועושין מהן חלוק לימות הגשמים.

ח כיסוי המיחם שמחובר בשלשלת, הזה על המיחם טהר הכל, הזה על הכיסוי לא טהר המיחם עד שיזה עליו.

ט הזוג והענבל חיבור לטומאה ולהזאה ואם הזה על אחד מהן טהרו שניהן.

י הטווי שטוים בו הפשתים או שזרין בו החבלים ג' גופין יש בו, העץ שמלפפין עליו הטווי והוא הנקרא כוש, והנחושת או הברזל שבראש העץ והוא הנקרא צינורא שבה פותלין וטווין, והרחיים שבאמצע הכוש והיא הנקראת פיקא, הכוש שפותלין בו החבלים שנטמא לא יזה על הפיקא שלו ולא על הכוש אלא על הצינורא, ואם הזה על אחד משלשתן טהר הכל, ושל פשתן מזה על אחד משלשתן לכתחילה ששלשתן חיבור. השגת הראב"ד. הטווי שטווין בו פשתן. א"א בכל מה שמאריך הוציא עצמו מלשון המשנה ולא פירש מה הוא כוש של רובן ונ"ל שהוא חבלי הספינות והוא מלשון ארבא אי"נ חבלי הקשתים והוא מלשון רובה קשת וכל אלה חבלים גסים.

יא עור של עריסה שהוא מחובר לפיקות, חיבור לטומאה ולהזאה, המלבן של מטות אינו חיבור לא לטומאה ולא להזאה.

יב כל ידות הכלים הקדוחות כגון נצב הסכין וכיוצא בו שהנצב נקוב והברזל נכנס בו חיבור לטומאה ולהזאה, אבל הידות החרוקות כגון עץ החנית שהעץ נכנס בברזל אינו חיבור להזאה.

פרק יג

א מעלות יתירות עשו בטהרת החטאת, שהאדם הטהור אפילו טבל לקדש ועומד ומשמש על גבי המזבח אינו טהור לחטאת ולא לשריפת הפרה ולא למילוי המים ולא לקדשן ולא להזות עד שיטבול לשם חטאת ואח"כ יהיה טהור לחטאת, וכן הכלים אפילו מזרק שבעזרה אינו טהור לחטאת עד שיטבילוהו לשם חטאת, וכן כל האוכלין וכל המשקין אע"פ שהן טהורין הרי הן לענין חטאת כאוכלין ומשקין המטמאין.

ב כל כלי הראוי למשכב או למושב אף ע"פ שהוא טהור לגבי הקודש הרי הוא לגבי חטאת כמדרס הזב עד שיטבילוהו

לשם חטאת, יוחנן בן גודגאד היה אוכל בטהרת הקודש כל ימיו והיה מטפחתו כמדרס הזב לענין החטאת.

ג כל ולד הטומאות אע"פ שאינו מטמא אדם ולא כלים אפילו לקודש כמו שביארנו, הרי הוא מטמא אדם וכלים לחטאת, לפיכך אמרו המקדש את מי חטאת לא ינעול את הסנדל, שמא יפלו משקין על הסנדל ונמצא הסנדל טמא שכל המשקין טמאין הן לגבי החטאת ויתטמא זה המקדש בנגיעתו בסנדל ונמצאו מי חטאת טמאים. השגת הראב"ד. ונמצאו מי חטאת טמאים. א"א הפסקא אחרת קשיא לי נפלו משקין על בשרו לא נטמא נפלו על כסותו נטמאת וטימאתו ה"ז אומר מטמאין לא טמאוני ואתה טמאתני קשיא לי א"א נאמר לו שלא ילבש בגדים שמא נפלו משקין על בגדיו וטמאום והם יטמאו אותו ועוד עד שניחוש למשקין טמאים ניחוש לשאר טומאות שמא נגע בסנדל ועוד למה זה למימר המקדש לימא הנוגע או המזה לפיכך נ"ל שלא חשו על משקין אחרים אלא שמא יפלו מאותן משקים על הסנדל והם נפסלין בהיסח הדעת וטמאו את הסנדל והסנדל יטמא האדם שהרי אמרו הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקדש וכ"ש חטאת וכן בכסותו אמרו בגדים או כלי קדש אפי' בטהרה מדרס לחטאת וזה שנטמאו בגדיו במשקין אע"פ שטבל לחטאת חזר להיות כסתם אוכלי קדש ועכשיו שאמרו לא חשו אלא על נפילת מי הקידוש לפיכך לא אסרו לו ללבוש בגדים בשעת קידוש מפני שיכול להזהר משא"כ בסנדל.

ד מי שנטמא ידיו בלבד בדברים המטמאין את הידים כגון שנגע באוכלין או במשקין וכיוצא בהן אע"פ שהוא טהור לקדש ואינו צריך אלא טבילת ידיו בלבד כמו שיתבאר, הרי נטמא כל גופו לענין החטאת וצריך טבילה, אפילו לא נטמאת אלא ידו אחת נטמא כולו והרי הוא ראשון לטומאה.

ה כל הטעון טבילה בין מן התורה בין מדבריהם מטמא את מי חטאת ואת אפר החטאת ואת המזה מי חטאת במגע ובמשא, וכן מטמא את האזוב המוכשר ואת המים שנתמלאו ועדיין לא נתקדשו, ואת הכלי הריקן הטהור לחטאת, מטמא כל אחד מאלו במגע אבל לא במשא, וטמא שנגע במקצת אפר חטאת פסל את כולו.

ו אין מונין לחטאת ראשון ושני ושלישי כדרך שמונין לתרומה ולקודש, כיצד עשרה שטבלו לשם חטאת ונטמא אחד מהן אפילו לא נטמא אלא לגבי חטאת בלבד כגון שנטמאת ידו בלבד ונגע בחבירו וחבירו בחבירו אפילו הן מאה כולן טמאין לחטאת, וכן כלים הטהורים לחטאת שנטמא כלי מהן אפילו לא נטמאו אלא אחוריו בלבד לגבי חטאת כגון שנגעו משקין באחוריו ונגע כלי זה בכלי שני ושני בשלישי נטמאו הכלים כולן לגבי החטאת ואפילו הן מאה.

ז כל הראוי להתטמא במדרס הזב אף ע"פ שהוא טהור לקודש אם הנידו הטהור לחטאת נטמא אף על פי שלא נגע בו, וכן הטהור לחטאת שהניד את האדם שאינו טהור לחטאת, או שהניד את רוקו או את מימי רגליו של אדם זה, נטמא אע"פ שלא נגע בו, אבל כלי שאינו ראוי למדרס אינו מטמא את הטהור לחטאת אא"כ נגע בו. השגת הראב"ד. אם הנידו הטהור. א"א זהו מדף המשנה ונראה לי כי מדף הוא שהנידו אע"פ שלא נגע בו ואני איני רואה כן במשנה אבל הטהור לחטאת שנגע במדף טמא ולגין של חטאת שנגע במדף טמא הטהור לחטאת שנגע באוכלין ומשקין בידו טמא ברגלו טהור הסיטן בידו רבי יהושע מטמא וחכמים מטהרין אלמא היסט לאו כנגיעה הוא לגבי מדף והמדף כבר נתפרש בפסקא של מעלה מזו כי הוא דבר הראוי ליטמא מדרס אע"פ שהוא בחזקת שימור טמא הוא אצל חטאת עד שיטבול לשם חטאת ולשון מדף טומאה קלה היא מפני שהיא טבילת מעלות.

ח כלי הטמא בטמא מת אם הנידו הטהור לחטאת נטמא ואף ע"פ שלא נגע בו ואע"פ שאין טמא מת מטמא במשא כמו שביארנו, כיצד מפתח שהוא טמא מת שהיה תלוי בדלת וסגר הטהור לחטאת את הדלת הואיל והניד את המפתח הטמא נטמא, וכן אם הסיט את השרץ ואת שכבת זרע הרי זה טמא לחטאת אע"פ שאין אלו מטמאין במשא כמו שיתבאר.

ט הטהור לחטאת שנגע בכלים שהיו למעלה מן הזב וכיוצא בו והן הנקראין מדף אף ע"פ שהוא טהור לקודש נטמא לחטאת, וכן כלי הטהור לחטאת שנגע במדף נטמא לחטאת.

י הטהור לחטאת שנגע באוכלין ומשקין בין טהורין בין טמאים שכל אוכלין ומשקין לגבי חטאת אינן טהורין אם נגע בהן בידו נטמא כל גופו כמו שביארנו, נגע בהן ברגלו או בשאר גופו או שהסיטן בידו ולא נגע בהן טהור, וכן אם נגע בתנור וכיוצא בו משאר כלים שאינם טהורין לחטאת נטמא כולו אבל אם נגע ברגלו בהן הרי הוא טהור לחטאת כמו

שהיה.

יא הטהור לחטאת שהכניס ראשו ורובו לתוך מים שנתמלאו לחטאת נטמא מפני שהן שאובין, ומדברי סופרים שהבא ראשו ורובו במים שאובין נטמא כמו שיתבאר.

יב הכל נאמנין על טהרת החטאת ואפילו עמי הארץ מפני חומרתה, ומעלות אלו שעשו בה הכל נזהרין בה, והרי נאמר בתורה והיתה לעדת בני ישראל למשמרת כל ישראל ראויין לשמירה, לפיכך עם הארץ שהביא כלי מביתו אפילו כלי חרס ואמר כלי זה טהור לחטאת הרי זה טהור ומקדשין בו ומזין ממנו, ואע"פ שאותו כלי טמא לקודש ולתרומה, וכן עם הארץ שאמר טהור אני לחטאת, או שהיו מי חטאת אצלו ואמר טהורין הן נאמן, שאין אדם מישראל מזלזל בה.

פרק יד

א כלי חרס שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ מצדו טהור שאין כלי חרס מטמא מגבו אפילו לגבי חטאת, הניח הכלי על גבי השרץ אע"פ שלא נטמא הכלי הרי האפר טמא שנאמר והניח מחוץ למחנה במקום טהור ואין זה מקום טהור, ולא על גבי השרץ בלבד אלא אפילו הניחו על גבי אוכל שני וכיוצא בו מדבריהם שטומאתן טומאה קלה והם מדברי סופרים הרי נטמא האפר שנאמר במקום טהור שלא יהיה על [גבין] שום טומאה בעולם, וכן כלי חרס שהיה בו אפר חטאת ונתון על ארובה שבבית טמא, אם היה הכלי משולשל לבית נטמא האפר ואע"פ שאין בארובה פותח טפח, ואם לא היה משולשל אם היה בארובה פותח טפח טמא.

ב היה הכלי של אבן, בין שיש בה פותח טפח בין שאין בה האפר טהור.

ג וכן כלי שיש בו אפר או מים מקודשים ומוקף צמיד פתיל ונתון באהל המת, הרי האפר והמים טמאים שאין אפר החטאת ניצלת בצמיד פתיל שנאמר במקום טהור ואין זה מקום טהור.

ד וכן אוכלין ומשקין של קדש אינן ניצלין בצמיד פתיל, אבל מים שאינן מקודשין וכלי ריקן הטהור לחטאת ניצל בצמיד פתיל, בד"א כשהיו הבעלים טהורים אבל אם נטמאו הבעלים נפסלו המים בכ"מ שהן, כיצד היו מימיו מוקפין צמיד פתיל והוא והם באהל המת שניהן טמאים, היה הוא מבחוץ והמים שאינן מקודשין מבפנים שניהן טהורין, הוא בפנים והמים בחוץ כשם שהוא טמא כך מימיו פסוליין. השגת הראב"ד. והוא והם באהל המת שניהם טמאים. א"א מצאתי בשתי נוסחאות כשם שהוא טהור כן מימיו טהורין ולא ידעתי מהו ואולי אמר אם הוא והם מוקפים צמיד פתיל וכיוצא בהן הרי זו טהורה, (כללו של דבר חכמים הולכים אחר התופס המים בידו ור"ע הולך אחר המים והלכה כחכמים).

ה הטהור לחטאת שהיה עומד על גבי התנור וכיוצא בו מכלים שאינם טהורים לחטאת ופשט ידו חוץ לתנור וכלי שיש בו מי חטאת בידו, וכן קנה המוטל על גבי התנור ושני כלים שיש בהן מי חטאת תלויין בו אחד מכאן ואחד מכאן הרי אלו טמאין לפי שאינן במקום הטהור לחטאת, והואיל והם נשענין על התנור הרי הן כאילו מונחין על גביו, אבל אם היה עומד על התנור ובידו כלי ריקן הטהור לחטאת או מים שאינן מקודשין הרי אלו טהורין כמות שהיו, היה עומד חוץ לתנור ופשט ידו לחלון ונטל כלי שיש בו חטאת והעבירו ע"ג התנור הרי זה טהור, וכן הזייה שעברה ע"ג טומאה כגון משכב ומושב וכיוצא בהן ה"ז טהורה.

ו כלי שיש בו מי חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה הרי נטמא כלי של חטאת וכל שיש בו אבל כלי הקדש טהור כשהיה, וכן אם נגע הטהור לחטאת בשניהן בשתי ידיו כשהן מונחין על הארץ הרי נטמא של חטאת שהרי הטהור לחטאת נטמא בנגיעת הכלי שאינו טהור לחטאת כמו שביארנו וחזר וטימא את מי חטאת.

ז הגביה שני הכלים בשתי ידיו שניהן טמאין זה של חטאת נטמא מפני שנגע בו אדם שנגע בכלי שאינו טהור לחטאת ושל קודש נטמא מפני זה שהגביהו והוא טמא בנשיאת מי נדה שהן מטמאין במשא מפני שנטמאו מחמת הכלי של קדש, לפיכך אם היה הכלי של קדש כרוך בנייר והגביה בנייר ולא נגע בו והגביה החטאת בידו שנייה שניהן טהורין שהרי לא נגע בכלי ולא נטמא לחטאת, אבל אם היה נוגע בכלי הקדש בידו אפילו היה של חטאת בנייר שניהם טמאין. השגת הראב"ד. שהן מטמאין במשא מפני שנטמאו. א"א נ"ל צריך להיות אע"פ שנטמאו או חסר איזה דבר וכך פ"י א"ת הלא

הנושא מי חטאת טומאת התורה היא ובגדים ואדם מטמא אם כן מפני מה נטמאו מחמת הכלי של קדש וכיון שנפסלו בטלה טומאה חמורה שלהם ויש לזה שורש במשנה ויש הפרש בין הגביה להסיט כמו שמפורש במשנה וכן הסוגיא אשר לו.

ח הסיט את שני הכלים בידו ולא נגע בהן שניהן טהורין שאין הכלי שאינו טהור לחטאת מטמא את הטהור לחטאת עד שיגע בו בידו א"כ היה ראוי למדרס כמו שביארנו.

ט כל ספק הטומאות שהוא טהור לגבי תרומה כמו שיתבאר הרי הוא טהור לחטאת, וכל הספיקות שתולין בהן את התרומה אם נולדו בחטאת הרי אלו נשפכין, ואם נעשו טהרות על גבי אותן כלים ואדם שנולדו להן ספיקות אלו שהחטאות נשפכין עליהן הרי אותן הטהרות תלויות, והרפפות אינן ככלים והרי הן טהורות לתרומה ולקודש ולחטאת.

י דבילה של תרומה שנפלה לתוך מי חטאת ונטלה ואכלה אם יש בה כביצה המים טמאין, בין שהיתה הדבילה טמאה בין שהיתה טהורה, שכל האוכלין אפילו אוכל קודש אינו טהור לחטאת, והאוכלה חייב מיתה מפני שאכל תרומה טמאה, ואם אין בה כביצה המים בטהרתן, שאין האוכל מטמא אחרים עד שיהיה בו כביצה בין לתרומה בין לקדש בין לחטאת.

פרק טו

א הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה בין אדם בין כלים טמא ואינו מטמא בגדים בשעת מגעו, שנאמר והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב הנה למדת שמי הנדה אב מאבות הטומאות של תורה, וטומאת מגען בכל שהוא ואם היה בהן כדי הזאה מטמאין במגע ובמשא, והנוגע בהן או שנושאן שלא לצורך מטמא בגדים בשעת מגעו או בשעת משאו עד שיפרוש ממטמאיו שנאמר ומזה מי הנדה יכבס בגדיו אינו מדבר במזה על הטמא אם טיהר את הטמא קל וחומר שיהיה הוא טהור מפי השמועה למדו שזה שנאמר בתורה ומזה מי הנדה לא נאמר אלא לשיעור שהנוגע או הנושא מי נדה שיש בהן כדי הזייה שלא לצורך הזאה טמא ומטמא בגדים דין תורה, וכמה הוא שיעור הזאה כדי שיטבול ראשי גבעולין של אזוב במים, בד"א שמי חטאת מטמאין בזמן שנגע בהן או נשאן שלא לצורך קודם שיעשו מצותן אבל אחר שעשו מצותן אינן מטמאין כלל, כיצד הרי שטבל את האזוב והזה על האדם הטמא או על הכלים והיו המים שותתין ויורדין מעל הטמא לארץ, וכן המים הניתזין בשעת הזאה על הארץ או על הטהור הרי אותן המים טהורים והנוגע בהן והנושאן טהור, הטביל את האזוב להזות על דבר שאינו מקבל טומאה הרי המים המנטפין כשרין להזות מהן כמו שביארנו, לפיכך מטמאין טומאת מי חטאת לפי שלא עשו מצותן שהרי הטבילה היתה לשם דבר שאינו מקבל טומאה. השגת הראב"ד. שאינו מקבל טומאה. א"א כתבתי למעלה מה שני"ל מן התוספתא.

ב אין מי חטאת מטמאין את הכל קודם שיעשו מצותן עד שיהיו טהורין וכשירין להזאה, אבל מי חטאת שנפסלו כגון שנתערב בהן מים או ששתתה מהן בהמה וכיוצא בהן מאלו הדברים הפוסלין אותן אם נגע בהן הטהור לתרומה נטמא בין שנגע בידיו בין שנגע בשאר גופו, נגע בהן אדם הטהור לחטאת ואפילו בידיו הרי הוא טהור כמות שהיו.

ג מי חטאת שנטמאו ונגע בהן אחר שנטמאו אדם הטהור לתרומה בין בידיו בין בגופו נטמא, ואם נגע בהן הטהור לחטאת בידיו נטמא, נגע בשאר גופו הרי הוא טהור כמות שהיה.

ד מי חטאת שנפלו לתוכן מי מעיין או מי מקוה או מי פירות, אם רוב מי חטאת מטמאין במשא, ואם רוב מי פירות אין מטמאין, מחצה למחצה מטמאין, אפר פרה שנתערב באפר מקלה וקידש בכולן אם היה הרוב אפר פרה מטמאין במי נדה, ואם היה הרוב אפר מקלה אין מטמאין במגע אבל מטמאין במשא.

ה אפר כשר שנתנו על גבי המים שאינן ראויין לקדשן ונגע בהן הטהור לתרומה בין בידיו בין בגופו נטמא, נגע בהן הטהור לחטאת אפילו בידיו ה"ז טהור כמות שהיה.

ו מי חטאת שנפסלו לא יגבלם בטיט שלא יעשם תקלה לאחרים שמא יגע בטיט ויטמא, שמי חטאת אינם בטלין בטיט שנאמר חטאת היא.

ז פרה ששתת מי חטאת אף ע"פ שנשחטה בתוך כ"ד שעות בשרה טהור שנאמר למשמרת למי נדה, בזמן שהן שמורין אינן בטליו, אבל בזמן ששתאתן פרה בטלו שהרי אינם שמורין.

ח המזה מחלון שמזין ממנו על הרבים, והוזה עליו ונכנס למקדש ואחר כך נמצאו המים פסולין הרי זה פטור, שחזקת המים שמזין מהן על הרבים שהן כשרין והרי זה כאנוס, אבל אם הוזה עליו מחלון של יחיד ונכנס למקדש ונמצאו המים פסולין חייב בקרבן עולה ויורד מפני שהיה לו לבדוק על המים ואח"כ יכנס למקדש, מחליקים היו העם במים ששותתים בארץ מחלון של רבים ודורסים אותן ונכנסים למקדש ולא היו חוששין להן שמא פסולין הן. השגת הראב"ד. שמא פסולין הן. א"א ורובן מן המים שעשו מצוותן.

ט המזה באזוב הטמא לחטאת, אם יש בו כביצה המים פסולין והזייתו [פסולה], אין בו כביצה המים כשירים והזאתו פסולה, ואזוב זה מטמא חבירו וחבירו לחבירו אפילו הן מאה שאין מונין לחטאת.

י המגביה כלי שהוזה עליו והרי עליו המים כדי הזאה טהור שהמים שעשו מצוותן אינן מטמאין כמו שביארנו. בריך רחמנא דסייען.

רמב"ם הלכות טומאת צרעת

פרק יא

א טהרת מצורע מצות עשה, ותגלחתו כשיטהר מצות עשה, כיצד מטהרין את המצורע מביא מזרק של חרש חדש וקבלה היא שיהיה [חדש] ונותן לתוכו רביעית מים חיים הראויין לקדש אותן מי חטאת, ושיעור זה מדברי סופרים, ומביא שתי צפורים דרור טהורות לשם טהרת צרעת שנאמר ולקח למטהר, ושוחט את הברורה שבשתייהן על המים שבכלי חרס וממצה עד שיהיה הדם ניכר במים, וחופר וקובר הצפור השחטה בפניו, ודבר זה קבלה מפי השמועה. ונוטל עץ ארז ומצותו שיהיה ארכו אמה ועוביו כרביע כרע מכרעי המטה, ואזוב שאין לו שם לוי כמו שביארנו אין פחות מטפח, ושני תולעת משקלו שקל, ואם טעמו פסלו כצביעת התכלת, וכל השיעורים הלכה, ולקח עם שלשתן הצפור החיה, וארבעה מינין אלו מעכבין זה את זה, ועץ ארז ואזוב שנתקלפו פסולין, וכורך האזוב עם הארז בלשון של זהורית ומקיף להן ראשי אגפיים וראש הזנב של צפור החיה, וטובל ארבעתן במים שבכלי ובדם שעליהן, ומזה שבע פעמים על אחר ידו של מצורע ומשלח את הצפור, וכיצד משלחה, עומד בעיר וזורקה חוץ לחומה ואינו הופך פניו לא לים ולא לעיר ולא למדבר, שנאמר מחוץ לעיר אל פני השדה, שלחה וחזרה חוזר ומשלחה אפילו מאה פעמים, ואח"כ מגלח הכהן את המצורע, כיצד מגלחו, מעביר תער על כל בשרו הנראה אפילו בית השחי ובית הערוה שיער שעל כל הגוף עד שיעשה כדלעת שנאמר את כל שער, ואח"כ למה נאמר ראשו וזקנו וגבות עיניו לרבות כל כיוצא בהן ולמעט שיער שבתוך החוטם לפי שאינו נראה, ואח"כ מכבס בגדיו וטובל ויטהר מלטמא בביאה ומלטמא משכב ומושב, ויכנס לפניו מן החומה ומונה שבעת ימים ואסור בהן בתשמיש המטה שנאמר מחוץ לאהלו מלמד שאסור בתשמיש המטה, והמצורע מותרת בתשמיש המטה. השגת הראב"ד. שבתוך החוטם לפי שאינו נראה. א"א והלא ריבה שיער של בית הסתרים ומה טעם לשיער שבתוך החוטם אע"פ שאינו נראה אלא היינו טעמא לשיער שבתוך החוטם שאינו מעכב לפי שאינו ברוב האדם.

ב כל שבעת הימים האלו עדיין הוא אב הטומאה מטמא אדם וכלים במגע לא במשא שהרי הוא אומר והיה ביום השביעי וכבס את בגדיו וגו' מלמד שהיה מטמא בגדים וכשם שהיה מטמא בגדים במגע כך מטמא אדם במגע שכל המטמא בגדים מטמא אדם, וביום השביעי מגלחו הכהן תגלחת שנייה כראשונה ומכבס בגדיו וטובל ויטהר מלטמא אחרים, והרי הוא ככל טבולי יום ואוכל במעשר, העריב שמשו אוכל בתרומה, הביא כפרתו אוכל בקדשים כמו שביארנו. **ג** כשהוא מגלח בשתי התגלחות אינו מגלח אלא בתער, ואם גילח שלא בתער או שהניח שתי שערות לא עשה כלום, ואינו מגלחו אלא כהן, ואם שייר שתי שערות בתגלחת ראשונה וגלחן בשניה לא עלתה לו אלא תגלחת אחת בלבד והרי היא ראשונה, וכל היום כשר לטהרת המצורע.

ד תגלחת המצורע וטבילתו והזאתו אינן מעכבות זו את זו ושאר כל מעשיו מעכבים. השגת הראב"ד. תגלחת המצורע. א"א איני יודע מהו זה אדרבה אלו הן שמעכבין את טהרתו ליכנס לפניו מן החומה ולטמא בביאה ומשכבו ומושבו טמא וראשו פרוע ובגדיו פרומים שהרי דרשו בת"כ וטהרו בדברים הנעשים בגופו, ואולי טעות סופר הוא והדבר בהפך ושאר דברים שאינן מעכבין בו כגון כיבוס בגדים שילוח הצפור ופרישתו מאשתו וכן מצאתי בתוספתא כמ"ש.

ה שחיטת הצפור והתגלחת וההזייה ביום ושאר כל מעשיו בין ביום בין בלילה, אלו באנשים ושאר כל מעשיו בין באנשים בין בנשים, אלו בכהנים ושאר כל מעשיו בין בכהנים בין בישראל.

ו טהרת מצורע זו נוהגת בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, וכהן שטמאו מצוה לטהרו שנאמר לטהרו או לטמאו, והכל כשרין לטהר את המצורע אפילו זב ואפילו טמא מת, ואין מצורע מטהר מצורע, ואין מטהרין שני מצורעין כאחת שאין עושין מצות חבילות.

ז עץ ארז ואזוב ושני תולעת שטהר בהן מצורע זה מטהר בהן מצורעים אחרים, וכן צפור המשתלחת מותר לטהר בה מצורעים אחרים מאחר שנשתלחה ומותרת באכילה, אבל הצפור השחטה אסורה בהנאה, ומאימתי תיאסר משעת

שחיטתה, שחטה ואין שם אזוב ולא עץ ארז ולא שני תולעת הרי זו אסורה בהנאה ששחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, והאוכל כזית מצפור השחוטה עבר על עשה ועל לא תעשה שנאמר וזה אשר לא תאכלו מהם מפי השמועה למדו שזה לרבות הצפור השחוטה, ונאמר טהורה תאכלו הא אחרת לא תאכלו ולא הבא מכלל עשה עשה.

ח אין לוקחין שתי הצפורים מצפורי עיר הנדחת ולא מצפורים שהחליפן בעבודה זרה ולא מצפורים שהרגו את הנפש, ומצוותן שיהיו שתיהן שוות במראה בקומה ובדמים ולקיחתן כאחת, אף ע"פ שאינן שוות או שלקח אחת היום ואחת למחר כשירות, לקח שתי הצפרים לשם איש כשירות לטהר בהן אשה, לשם אשה כשירות לטהר בהן איש, לטהר בהן בית מנוגע כשירות לטהר אדם, לקחן לאדם כשירות לבית מנוגע שנאמר ולקח למטהר.

ט שחט אחת מהן ונמצאת שלא היתה דרור יקח זוג לשניה והראשונה מותרת באכילה, שחט האחת ונמצאת טרפה יקח זוג לשניה והראשונה מותרת בהנאה. השגת הראב"ד. והראשונה מותרת בהנאה. א"א ובתוספתא ארישא ושתייהן מותרות באכילה.

✦ נשפך הדם מניחין את המשתלחת עד שתמות, מתה המשתלחת ישפך הדם ויקח שתיים אחרות.

רמב"ם הלכות מחוסרי כפרה

הלכות מחוסרי כפרה. יש בכללן ארבע מצות עשה. וזה הוא פרטן: (א) שתקריב הזבה כשתטהר קרבן. (ב) שתקריב היולדת כשתטהר קרבן. (ג) שיקריב הזב כשיטהר קרבן. (ד) שיקריב מצורע כשיטהר קרבן, ואחר שיקריבו קרבנותיהן תגמר טהרתן. וביאור מצות אלו בפרקים אלו.

פרק א

א ארבעה הן הנקראין מחוסרי כפרה, הזבה, והיולדת, והזב, והמצורע, ולמה נקראו מחוסרי כפרה שכל אחד מהן אע"פ שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו עדיין הוא חסר ולא גמרה טהרתו כדי לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו, וקודם שיביא כפרתו אסור הוא לאכול בקדשים כמו שביארנו בפסולי המוקדשין.

ב גר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו, אע"פ שהוא אסור לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו אינו ממחוסרי כפרה, שקרבנו עכבו להיות גר גמור ולהיות ככל כשרי ישראל ומפני זה אינו אוכל בקדשים שעדיין לא נעשה ככשרי ישראל, וכיון שיביא קרבנו ויעשה ישראל כשר אוכל בקדשים, הביא פרידה אחת בשחרית אוכל בקדשים לערב ויביא פרידה שנייה, שקרבנו של גר עולת בהמה או שני בני יונה או שתי תורים ושניהן עולה, כמו שביארנו במעשה הקרבנות.

ג הזב והזבה קרבן כל אחת מהן שתי תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחד חטאת, והיולדות [והיולדת] קרבנה כבש עולה ובן יונה או תור חטאת, ואם אין ידה משגת מביאה שתי תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחד חטאת, והמצורע קרבנו שלשה כבשים אחד עולה ואחד אשם, וכשבה לחטאת, ואם אין ידו משגת מביא קן אחד עולה ואחד חטאת וכבש לאשם.

ד הזב והזבה והמצורע מביא כל אחד משלשתן כפרתו ביום השמיני לטהרתו שכל אחד מהן סופר שבעה ימי טהרה וטובל ביום השביעי ומעריב שמשו ומקריב קרבנותיו ביום השמיני.

ה היולדת אינה מביאה קרבנה ביום ארבעים לזכר או ביום שמונים לנקבה, אלא מערבת שמשה ומביאה קרבנה למחר שהוא יום ארבעים ואחד לזכר ויום שמונים ואחד לנקבה והוא היום שנאמר בו ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא וגו', ואם הביאה קרבנה תוך ימי מלאת לא יצאת אפילו הביאה על ולדות הראשונים בתוך ימי מלאת של ולד זה לא יצאת, עברו ימים אלו ולא הביאו כפרתן הרי אלו מקריבין כפרתן לאחר זמן, וכל זמן שלא הקריבו חטאתם אסורים לאכול בקדשים אבל העולה (והאשם) אינן מעכבין, כבר ביארנו במעשה הקרבנות שכל מחוייבי קרבן אין מקריבין על ידן אלא מדעתן, חוץ ממחוסרי כפרה שאין צריכין דעת בעלים שהרי אדם מביא קרבן על בניו ובנותיו הקטנים אם היו מחוסרי כפרה ומאכילן בזבחים. השגת הראב"ד. ואם הביאה קרבנה בתוך מלאת וכו' עד בתוך מלאת של ולד. א"א זה תימה גדול אם שלחה קרבנותיה תוך מלאת למה לא יצאה ומאי שנא מחטאת חלב ודם שהטמא משלח אותה ומקריבין לה.

פרק ד

א כשיתרפא הצרוע מצרעתו אחר שמטהרין אותו בעץ ארז ואזוב ושני תולעת ושתי צפורים ומגלחין את כל בשרו ומטבילין אותו, אחר כל זאת יכנס לירושלים ומונה שבעת ימים וביום השביעי מגלח תגלחתו שניה כתגלחת הראשונה וטובל והרי הוא טבול יום ומעריב שמשו ולמחר בשמיני טובל פעם שנייה ואח"כ מקריבין קרבנותיו, ומפני מה טובל בשמיני אחר שטובל מאמש, מפני שהיה רגיל בטומאה בימי חלוטו ואינו נזהר משום טומאה ושמא נטמא אחר שטבל, לפיכך טובל בשמיני בעזרת הנשים בלשכת המצורעים ששם אע"פ שלא הסיח דעתו.

ב נתאחר ולא גילח בשביעי וגילח בשמיני או אחר כמה ימים ביום שיגלח יטבול ועריב שמשו ולמחר יביא קרבנותיו

אחר שיטבול פעם שנייה כמו שביארנו. כיצד עושין לו, המצורע עומד חוץ לעזרת ישראל כנגד פתח מזרחית באסקופת שער ניקנור ופניו למערב ושם עומדים כל מחוסרי כפרה בעת שמטהרין אותן ושם משקין את הסוטות, והכהן לוקח אשם של מצורע כשהוא חי ומניפו עם לוג השמן במזרח כדרך כל התנופות, ואם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו יצא, ואחר כך מביא את האשם של מצורע עד הפתח ומכניס שתי ידיו לעזרה וסומך עליו ושוחטין אותו מיד, ומקבלין שני כהנים את דמו, אחד מקבל בכלי וזורקו על גבי המזבח ואחד בידו הימנית ומערה לידו השמאלית ומזה באצבעו הימנית, ואם שינה וקבל בשמאל תחילה פסל, הכהן שקיבל מקצת הדם בכלי מוליכו וזורקו על המזבח תחילה, ואחר כך יבא הכהן שקיבל הדם בכפו אצל המצורע הכהן מבפנים והמצורע מבחוץ ומכניס המצורע ראשו ונותן הכהן מן הדם שבכפו על תנוך אזנו הימנית, ואחר כך יכניס ידו הימנית ויתן על בהן ידו ואחר כך יכניס רגלו הימנית ויתן על בהן רגלו ואם נתן על השמאל לא יצא, ואחר כך יקריב חטאתו ועולתו, ואחר שיתן הדם על הבהונות נוטל הכהן מלוג השמן ויוצק לתוך כפו של חבירו השמאלית ואם יצק לתוך כף עצמו יצא וטובל אצבעו הימנית בשמן שבכפו ומזה שבע פעמים כנגד בית קדש הקדשים על כל הזייה טבילת אצבע בשמן, ואם הזה ולא כיון כנגד בית קדש הקדשים כשירות, ואחר כך יבא אצל המצורע ויתן מן השמן על מקום דם האשם בתנוך אזן ובהן ידו ובהן רגלו, והנותר מן השמן שבכפו יתנונו על ראש המתטהר ואם לא נתן לא כפר, ושאר הלוג מתחלק לכהנים. השגת הראב"ד. ואחר כך מביא את האשם. א"א אין כאן אח"כ אלא במקום שמניף שם היה סומך ותיכף התנופה היתה הסמיכה וכך היא שנויה בתוספתא כאשר הגהתי למעלה. ג שירי הלוג אינו נאכל אלא בעזרה לזכרי כהונה כשאר קדשי קדשים שהרי הוקש לאשם, ואסור לאכול מלוג השמן עד שיתן ממנו מתן שבע ומתן בהונות ואם אכל לוקה כאוכל קדשים קודם זריקה.

רמב"ם הלכות מקוואות

הלכות מקוואות. מצות עשה אחת, והיא שיטבול כל טמא במי מקוה ואחר כך יטהר. וביאור מצוה זו בפרקים אלו.

פרק א

א כל הטמאין בין אדם בין כלים בין שנטמאו טומאה חמורה של תורה בין שנטמאו בטומאה של דבריהן אין להן טהרה אלא בטבילה במים הנקוין בקרקע.

ב כל מקום שנאמר בתורה רחיצת בשר וכיבוס בגדים מן הטומאה אינו אלא טבילת כל הגוף במקוה, וזה שנאמר בזב וידידו לא שטף במים כלומר שיטבול כל גופו, והוא הדין לשאר הטמאין שאם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו, וכל הדברים האלה אע"פ שהן מפי השמועה הרי נאמר במים יובא וטמא עד הערב וטהר בניין אב לכל הטמאים שיבואו במים.

ג כל הכלים שנטמאו יש להן טהרה במקוה חוץ מכלי חרס וכלי זכוכית וכן המפץ, כלי חרס נאמר בו ואותו תשבורו ואין לו טהרה אלא שבירה, אפילו חיברו בקרקע ואפילו קבעו במסמר ואפילו מלאהו סיד או גפסים הרי הוא כמו שהיה עד שישבר, וכלי זכוכית ככלי חרס עשאוהו בדבר זה.

ד המפץ אינו בכלל הכלים המקבלים שאר כל הטומאות לפי שאינו כלי קיבול אינו מכלל כלי עץ האמורין בתורה והוא ראויה למשכב נתרבה לטומאת מדרס בלבד דין תורה וכיון שאין לו טומאה וטהרה בפירוש ונתרבה לטומאה לא יתרבה לטהר במקוה שאין מתטהר במקוה אלא הכלים האמורין בתורה ואין למפץ טהרה אלא קריעתו עד שישאר פחות מששה על ששה טפחים. השגת הראב"ד. אלא הכלים האמורים בתורה. א"א הרבה דברים ועדיין לא השלים שהכלים האמורים בתורה לא נתפרשו לענין משכב ומושב אלא כל הראוי למשכב מטמא במדרס ואם מטמא לא יטהר בטבילה כשאר טמאים והלא לא נאמרה שבירה אלא בכלי חרס אבל היה לו לומר שלא נתנה תורה טבילה בין למדרס בין לשאר טומאות אלא לכלים או לאריג שהרי בטומאת הזב כתיב וכל כלי עץ ישטף במים וכן במת בפרשת מדין וכן בשרצים ובכולן כלים כתיב הילכך פשוטי כלי העץ הראויים למדרסות ונתרבו לשאר טומאות מקל וחומר מפכים קטנים כיון שנתרבו לטומאה נתרבו לטהרה דון מינה ומינה אי נמי פשוטי כלי עץ הראויים למדרסות אין צריך להביאם מקל וחומר אלא מגופא דקרא דכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר וכל כלי עץ ישטף במים אלמא מקבל טומאה כל שהוא כלי בטומאת הזב ואפילו במגעו מיהו מדכתיב בהדי משכב ומושב בעינין שיהא ראוי למדרס אבל מפץ שאינו כלי אתי מקל וחומר לטומאה אבל לטהרת מים לית ליה שאינו כלי שהרי למדרסות טהרתן במים שהרי הן בכלל וכל כלי עץ ישטף במים אבל מפץ שאינו כלי ולא בגד ולא מעשה עזים לא בא לכלל זה זה טעם העיקר.

ה הזב אין לו טהרה אלא במעיין שהרי נאמר בו במים חיים אבל הזבה ושאר הטמאין בין אדם בין כלים טובלין אף במקוה.

ו כל חייבי טבילות טבילתן ביום חוץ מנדה ויולדת שטבילתן בלילה כמו שביארנו בענין נדה, ובעל קרי טובל והולך כל היום כולו מתחלת הלילה שנאמר והיה לפנות ערב ירחץ במים מלמד שטובל והולך מתחלת הלילה עד הערב שמש. השגת הראב"ד. ובעל קרי טובל והולך כל היום כולו מתחלת הלילה. א"א וכן לטמא שרץ ולכל הטמאים שאין טעונין ספירת שבעה נקיים שהרי אף בטומאת מת שנינו טבל את האזוב ביום והזה בלילה או שטבל בלילה והזה ביום פסול אבל הוא עצמו טובל בלילה ומזה ביום.

ז כל הטובל צריך שיטבול כל גופו כשהוא ערום בבת אחת ואם היה בעל שיער יטביל כל שיער ראשו והרי הוא כגופו דין תורה, וכל הטמאין שמתבלו בבגדיהן עלתה להן טבילה מפני שהמים באין בהן ואינן חוצצין, וכן הנדה שטבלה בבגדיה מותרת לבעלה.

ח כל הטובל צריך להתכוין לטבילה ואם לא נתכוין עלתה לו טבילה לחולין, אפילו נדה שטבלה בלא כוונה כגון שנפלה

לתוך המים או ירדה להקר הרי זו מותרת לבעלה, אבל לתרומה ולקדשים אינה טהורה עד שתטבול בכוונה.

ט הכופת ידיו ורגליו וישב לו באמת המים אם נכנסו מים דרך כולו טהור, הקופץ לתוך המקוה הרי זה מגונה, והטובל פעמיים במקוה הרי זה מגונה, והאומר לחבירו כבוש ידך עלי במקוה הרי זה מגונה.

י בית הסתרים ובית הקמטים אינן צריכין שיבואו בהן המים שנאמר וידיו לא שטף במים איברים הנראים בלבד, ואף על פי כן צריכין להיות ראויין שיבואו בהן המים ולא יהיה דבר חוצץ לפיכך אמרו חכמים לעולם ילמוד אדם בתוך ביתו שתהיה אשה מדיחה בין קמטיה במים ואחר כך תטבול, והאשה טובלת כדרך גדילתה כאורגת וכמניקה את בנה.

יא אשה אינה טובלת בנמל מפני שמתביישת מבני העיר ואינה טובלת כהוגן, ואם הקיף לה מפץ וכיוצא בו כדי להצניעה טובלת בנמל, ולא תטבול על גבי כלים חרס או סל וכיוצא בהן מפני שמפחדת ולא תעלה לה טבילה.

יב אחד האדם או הכלים לא יהיה דבר חוצץ בינם ובין המים, ואם היה דבר חוצץ בינם ובין המים כגון שהיה בצק או טיט מודבק על בשר האדם או על גוף הכלי הייז טמא כשהיה ולא עלתה להן טבילה, דבר תורה אם היה דבר החוצץ חופה את רוב האדם או רוב הכלי לא עלתה להן טבילה והוא שיקפיד עליו ורוצה להעבירו, אבל אם אינו מקפיד עליו ולא שם אותו על לב בין עבר בין לא עבר אינו חוצץ ואע"פ שחופה את רובו, וכן אם היה חופה מיעוטו אינו חוצץ אע"פ שהוא מקפיד עליו, מדברי סופרים שכל דבר החוצץ אם היה מקפיד עליו לא עלתה לו טבילה אע"פ שהוא על מיעוטו גזירה משום רובו, וכל דבר החוצץ אם היה חופה את רובו לא עלתה לו טבילה אע"פ שאינו מקפיד עליו גזירה משום רובו המקפיד עליו, נמצאת אומר שאם היה על בשר האדם או על גוף הכלי דבר מדברים החוצצין כגון בצק וזפת וכיוצא בהן אפילו טיפה כחדל והוא מקפיד עליו לא עלתה לו טבילה, ואם אינו מקפיד עליו עלתה לו טבילה, אא"כ היה חופה רוב הכלי או רוב האדם כמו שביארנו.

פרק יא

יב דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו והרי הן מכלל החוקים, וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזירת הכתוב היא והדבר תלוי בכוונת הלב, ולפיכך אמרו חכמים טבול ולא הוחזק כאילו לא טבל, ואעפ"כ רמז יש בדבר כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואע"פ שלא נתחדש בגופו דבר כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור, הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם, השם ברחמי הרבים מכל חטא עון ואשמה יטהרנו אמן. סליקו להו הלכות מקואות בס"ד. נגמר ספר עשירי והוא ספר טהרה, הלכותיו שמונה, ופרקיו מאה וארבעים וארבעה.

[הבאנו את הלכות הכנת הסדר וליל הסדר מהקיצור שולחן ערוך, אולם יש דברים הנוהגין רק בזמן הגלות, ובזמן הגאולה זה אחרת, ויש לשים לב לכך.]

קיצור שולחן ערוך

סימן קיח – דיני הכנת הסדר

א יהדר אחר יין יפה למצות ארבע כוסות, ואם יש בנמצא יין אדום יפה כמו הלבן, וגם הוא כשר כמו הלבן, מצוה בו יותר מבלבן, שנאמר אל תרא יין כי יתאדם, משמע שחשיבותו של יין הוא כשהוא אדום, ועוד לפי שיש בו זכר לדם שהיה פרעה שוחט ילדי בני ישראל, ובמדינות שהאומות טפשים וסכלים להעליל עלילות שקרים נמנעו מליקח יין אדום לפסח.

ב לצורך טיבול הראשון שהוא כרפס נוהגין הרבה ליקח פטרוזייליה וטוב יותר ליקח סלרי שיש לו טעם טוב כשהוא חי, והמובחר הוא לקחת צנון.

ג לצורך מרור נוהגין ליקח תמכא, וכיון שהוא חריף מאד יכולין לפררו במגרדת רק שיזהרו שלא יפוג לגמרי, ויש לפררו כשבאין מבית הכנסת (ועיין לעיל סימן צ"ח סעיף ג' שצריכין לפררו על ידי שינוי) ובשבת אסורין לפררו, אלא שצריכין לפררו קודם הלילה ויכסהו עד הלילה, אבל יותר טוב לקחת חזרת שהיא "חסה" ונוח לאכלו, ונקרא מרור לפי שכששוהה בקרקע נעשה הקלח מר, ויוצאין גם בלענה הנקרא ווערמוט (עולשין וחרחבינא אינם שכיחים במדינותינו), כל המינים שיוצאין בהן מצטרפין זה עם זה לכזית, ויוצאין בין בעלין בין בקלחין אבל לא בשרשים, דהיינו שרשים הקטנים המתפצלים לכאן ולכאן, אבל השורש הגדול שבו גדלים העלים, אף שהוא טמון בקרקע הרי הוא בכלל קלח, ומכל מקום טוב יותר ליטול העלים והקלח היוצא חוץ לקרקע, כי יש אומרים שמה שהוא בקרקע נקרא שורש, העלים אין יוצאין בהם אלא אם כן הם לחים, אבל הקלחים יוצאין בהן בין לחים בין יבשים, אך לא במבושלין או כבושין.

ד החרוסת צריך שיהיה עב זכר לטיט, ובשעה שהוא צריך לטבול את המרור ישפוך לתוכו יין או חומץ שיהיה רך זכר לדם, וגם שיהא ראוי לטבול בו, יש לעשות את החרוסת מפירות שנמשלה בהם כנסת ישראל כגון תאנים שנאמר התאנה חנטה פגיה, ואגוזים שנאמר אל גנת אגוז, ותמרים שנאמר אעלה בתמר, ורמונים שנאמר כפלח הרמון, ותפוחים זכר למה שנאמר תחת התפוח עוררתיך, שהיו הנשים יולדות שם בניהן בלי עצב, ושקדים על שם ששקד הקדוש ברוך הוא על הקץ לעשות. וצריך ליתן בתוכו תבלין הדומה לתבן, כגון קנמון וזנגביל שאינן נדכין הדק היטב, ויש בהן חוטיין כמו תבן, זכר לתבן שהיו מגבלין בתוך הטיט. בשבת לא ישפוך את היין או החומץ לתוך החרוסת, כי צריך לעשות בשינוי ויתן את החרוסת לתוך היין והחומץ, ואת המי מלח (אפילו כשלא חל יום טוב בשבת) יעשה מערב יום טוב, ואם עושהו ביום טוב צריך לעשותו בשינוי שיתן תחלה את המים ואחר כך המלח.

ה משחרב בית המקדש תקנו חכמים שיהיו על השלחן בשעת אמירת ההגדה שני מיני תבשילין אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר לקרבן חגיגה שהיו מקריבין בזמן שבית המקדש היה קים. ונהגו שאחד מן התבשילין יהיה בשר, ויהיה מפרק הנקרא זרוע, לזכר שגאלם הקדוש ברוך הוא בזרוע נטויה, ויהיה נצלה על הגחלים, זכר לפסח שהיה צלי אש. והשני יהיה ביצה משום דביצה בלשון ארמי ביעא, כלומר דבעי רחמנא למפרק יתנא בדרעא מרממא ועושיין הביצה בין צלוי הבין מבושלת, וצריך לצלותן ולבשלין מערב יום טוב בעוד יום, ואם שכח או שהיה שבת יצלה ויבשל אותם בלילה אבל צריך לאוכלן ביום טוב ראשון. וכן בליל שני יצלם ויבשלם ויאכלם ביום טוב שני, כי אין מבשלין מיום טוב לחבירו ולא מיום טוב לחול, ולפי שאין אוכלין בשר צלי בשני לילות אלו, על כן צריך לאכול את הזרוע דוקא ביום, ואף כשצולין בערב יום טוב אין לזרקן אחר כך אלא יתנם ביום טוב שני תוך המאכל שמבשלין ויאכלם.

ו יכין מושבו מבעוד יום במצעות נאות כפי יכלתו, ובאופן שיוכל להטות ולהסב בשמאלו ואפילו הוא אטר יסב בשמאל של כל אדם. גם את הקערה יכין מבעוד יום, כדי שמיד בבואו מבית הכנסת יוכל לעשות את הסדר בלי עיכוב.

ז אף על פי שבכל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחרבן, מכל מקום בליל פסח טוב להרבות בכלים נאים כפי כחו, ואפילו הכלים שאינן צריכין לסעודה יסדרם יפה על השלחן לנוי זכר לחירות.

ח סדר הקערה כך הוא, מניח שלש מצות על הקערה ופורס עליהם מפה נאה ועליה מניח את הזרוע נגד הימין שלו, ואת הביצה משמאל, המרור לברכה באמצע. חרוסת תחת הזרוע, כרפס תחת הביצה, ומרור לכריכה באמצע כזה:

זרוע   ביצה
מרור
חרוסת   כרפס
מרור

ט הכוסות יהיו שלימות בלי שום פגימה, ומודחות יפה, ויחזיק לכל הפחות רביעית.

י מנהגנו להלביש את הקיטל ויכינו גם כן מבעוד יום. ומי שהוא אבל רחמנא ליצלן אינו לובשו, אבל בהסיבה חייב. רק אם לא נהג אבילות כלל קודם יום טוב כגון שקבר מתו ביום טוב נוהגין שאינו מיסב. והלל אומר כי ההלל הוא חיוב.

יא בן אצל אביו חייב בהסיבה, אבל תלמיד אצל רבו אינו צריך.

סימן קיט – סדר ליל פסח

א אף על פי שבכל שבת ויום טוב יכולין לקדש ולאכול מבעוד יום להוסיף מחול אל הקודש, בפסח אינו כן, לפי שמצות אכילת מצה הוא דוקא בלילה, כמו קרבן פסח דכתיב ביה ואכלו את הבשר בלילה הזה, וכן מצות ארבע כוסות היא דוקא בלילה. וכיון שגם הכוס של קידוש היא אחת מהארבע כוסות לכן אין מקדשין עד שהוא ודאי לילה. ילבוש את הקיטל וישב את עצמו על מושבו לעשות את הסדר. ומצוה לחלק לתינוקות שקדים ואגוזים וכדומה, כדי שיראו שינוי וישאלו, ועל ידי זה יתעוררו לשאול גם כן על מצה ומרור והסיבה. ותינוק ותינוקות שהגיעו לחינוך, דהיינו שהוא יודע מקדושת יום טוב, ומבין מה שמספרים מיציאת מצרים, נותנין לו גם כן כוס שישתה ממנו נוהגין למזוג כוס אחת יותר מן המסובין, וקורין אותה כוס של אליהו הנביא.

ב משרת או אחד מבני ביתו ימזוג את הכוסות, וכן בכל פעם שמוזגין ימזוגו הם ולא הוא בעצמו כדי להראות דרך חירות. ויזהיר לבני ביתו שישתו מכל כוס לכל הפחות את הרוב בפעם אחת ומכוס רביעי ישתו רביעית בפעם אחת, ויכוונו כולם למצות ארבע כוסות וסיפות יציאת מצרים ואכילת מצה ומרור, כי גם הנשים חייבות במצות אלו רק בהסבה אינן נוהגות. יעשה קידוש ככתוב בהגדה, וישתה בהסבת שמאל, וטוב אם אפשר לעשות כדעת הפוסקים לשתות כוס שלמה בכל הארבע כוסות.

ג אחר כך ירחוץ ידיו ולא יברך עליהן ומנגבן. וחותרך מן הכרפס לעצמו ולכל בני ביתו לכל אחד פחות מכזית, וטובלין במי מלח ומברכין בורא פרי האדמה, ומכוונין לפטור בברכה זו גם את המרור, ואוכל גם כן בהסבת שמאל, אחר כך נוטל את המצה האמצעית וחולקה לשני חלקים ומניח את החלק הגדול אצל מושבו לאפיקומן. ונוהגין לכרכו במפה זכר למה שנאמר משארותם צרורות בשמלותם. ויש שמשמים אותו כך על שכמם זכר ליציאת מצרים, ולפי שהאפיקומן הוא במקום הפסח, לכן הוא חשוב ויהי החלק הגדול. והחלק הקטן מחזירו להקערה למקומו, ומגלה קצת את המצות, ומגביה את הקערה, ואומרים הא לחמא עניא די אכלו וכו' עד לשנה הבאה בני חורין. והאומרים כהא לחמא עניא לא יאמרו תיבת די.

ד אחר כך מוזגין כוס שניה והתינוק שואל מה נשתנה. ואם אין תינוק ישאל בן אחר או בתו או חברו או אשתו. ואחר כך אומרים עבדים היינו וכו' והנכון לפרש לבני ביתו דברי ההגדה בלשון שמבינים, ואם גם בעצמו אינו מבין לשון הקודש, יאמר מתוך ההגדה שהוא עם פירוש ולאחר כל פיסקא יאמר בשפה שמבין, ומכל שכן המאמר רבן גמליאל היה אומר וכו' שצריכין להבין את הטעם של פסח מצה ומרור. כשמגיע לזה היא שעמדה וכו' יכסה את המצות (שלא יראה פת בושתי, שמניחין אותה) ונוטלין את הכוסות בידיהם, ואומרים והיא שעמדה וכו' עד מידם. וחוזר ומגלה את המצות, וכשמגיע "למצה זו" נוטל את מחצה המצה שבקערה ומראה לבני ביתו, ואומר, מצה זו וכו' וכן במרור זה מגביה את המרור. אבל כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו' לא יגביה את הזרוע שהוא זכר לפסח, שלא יהא נראה כאילו הקדישו לכך, וכשמגיע ללפיכך מכסה את המצות ונוטל כל אחד את הכוס בידו ומגביה עד שחותם גאל ישראל, ומברכין על הכוס בורא פרי הגפן ושותין בהסבת שמאל.

ה אחר כך רוחצין ידיהם ומברכין על נטילת ידים ומברך המוציא על המצות. ולפי שביום טוב צריך לבצוע על שתי ככרות שלימות. ומצות אכילת מצה היא מן הפרוסה, לפי שהמצה נקראת לחם עוני ודרכו של עני בפרוסה, על כן בשעה שהוא מברך המוציא אוהז שתי המצות השלמות בידיו, והפרוסה ביניהן ומברך המוציא. ומניח את המצה התחתונה מידיה ואוחז רק בעליונה וגם בפרוסה, ומברך על אכילת מצה. ובצוע מן העליונה וגם מן הפרוסה מכל אחת כזית וכן הוא נותן לכל אחד מבני ביתו ואוכל שתייהם יחד בהסבה שמאלית, ואם קשה לו לאכלם בפעם אחת אוכל תחלה את כזית המוציא ואחר כך הכזית מן הפרוסה, רק שלא ישהה ביניהם כלל ויאכל שתייהן בהסבה. ונוהגין במדינות אלו, שבליילי פסח אין טובלין את המצה במלח לא של המוציא ולא של מצה.

ו מי שאינו יכול ללעוס מצה, מותר לשרותה במים לרככה. ובלבד שלא תהא נמחה לגמרי. ומי שהוא זקן או חולה ואינו יכול לאכלה שרויה במים, יוכל לשרותה בין או בשאר משקים. כששורין את המצה לצאת בה, צריכין לזוהר שלא לשרותה מעת לעת כי אז נחשבה כמבושלת ואין יוצאין בה. וגם צריכין לזוהר בשאר דברים שלא יפסיד דין לחם עיני לעיל סימן מ"ח סעיף ה'.

ז אחר כך נוטל כזית מרור וכן הוא נותן לכל אחד מבני ביתו, וטובלו בחרוסת ומנער את החרוסת מעליו, שלא יתבטל טעם המרור, ומברך על אכילת מרור ואוכלו בלא הסבה. אחר כך נוטל מן המצה בתחתונה גם כן כזית, וגם כזית מרור, ונכון לטבלו גם כן בחרוסת ולנער מעליו, ומניח את המרור תוך המצה ואומר כן עשה הלל וכו' ואוכל בהסבה. שיעור כזית כתבנו בכללים שהוא כמו חצי ביצה, אמנם יש אומרים שהוא קצת פחות מכשליש ביצה, וכיון דמרור בזמן הזה מדרבנו, לכן מי שקשה עליו לאכול מרור יכול לסמוך על דעה זאת לאכול רק פחות קצת מכמו שליש ביצה ויברך עליו ומי שהוא חולה שאינו יכול לאכול מרור כלל, ילעוס על כל פנים קצת מהמינים שיוצאין בהם, או שאר עשב מר עד שירגיש טעם מרירות בפיו לזכר בעלמא בלא ברכה.

ח אחר כך אוכלין הסעודה. ויש לאכול כל הסעודה בהסבה. ונוהגין לאכול ביצים, והחכם עיניו בראשו שלא למלאות כרסו, למען יוכל לאכול את האפיקומן כמצותו, ולא לאכילה גסה. ואין אוכלין בשר צלי בשתי הלילות אפילו של עוף, ואפילו בשלוהו ואחר כך צלאוהו בקדירה אין אוכלין. יש נוהגין שלא לאכול בלילות אלו שום טיבול, חוץ משתי טיבולים של מצוה, כדי שיהא ניכר שאלו הם לשם מצוה. לאחר גמר הסעודה אוכלין אפיקומן זכר לקרבן פסח שהיה נאכל בסוף הסעודה שיהא גמר כל השביעה, ויש לאכול כשני זיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה שהיה נאכל עם הפסח, ועל כל פנים לא יפחות מכזית. ואוכלו בהסבה, ואחר האפיקומן אסור לאכול שום דבר. אחר כך מוזגין כוס שלישית לברכת המזון וצריך לדקדק בה אם היא נקיה משירי כוסות, דהיינו אם אין בה שירי יין ששרה בו מצה בשעת הסעודה כי אם אינו נקי צריך שטיפה והדחה ומצוה להדר שיהיה לו מזומן, אבל לא ילכו מבית לבית לצורך מזומן, כי כל אחד צריך לברך ברכת המזון במקום שאכל. ונוהגין שבעל הבית מברך בזימון שנאמר טוב עין הוא יבורך והוא מקרי טוב עין, שאמר כל דכפין ייתי ויכול וכו'. ואחר כך מברכין על הכוס ושותה בהסבה. ואסור לשתות בין כוס זאת לכוס רביעית.

ט אחר ברכת המזון מוזגין כוס רביעית, ונוהגין לפתוח את הדלת לזכר שהוא ליל שמורים, ואין מתייראין משום דבר, ובזכות האמונה יבא משיח צדקנו, והקדוש ברוך הוא ישפוך חמתו על עובדי כוכבים, ולכן אומרים שפוך חמתך וכו'. אחר כך מתחילין לא לנו ואומרים כסדר, וכשמגיע להודו אם הם שלשה אפילו עם אשתו ובניו שהגיעו לחינוך, יאמר הודו והשנים יענו כמו שאומרים בצבור. מן הכוס הרביעית צריכין לשתות רביעית שלם ומברכין אחריה ברכה אחרונה ואחר כך גומרין בסדר ההגדה ואחר הארבע כוסות אסור לשתות שום משקה רק מים. אם אין שינה חוטפתו יאמר אחר ההגדה שיר השירים, ונוהגין שאין קורין קריאת שמע שעל המטה רק פרשת שמע וברכת המפיל, להורות שהוא ליל שמורים מן המזיקין ואין צריך שמירה.

י מי שאינו שותה יין כל השנה מפני שמזיק לו, אף על פי כן צריך לדחוק את עצמו לשתות ארבע כוסות כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה על רבי יהודה בן רבי אילעי שהיה שותה ארבע כוסות של פסח והיה צריך לחגור צדעיו עד שבועות, ומכל מקום יכול למוזגו במים או לשתות יין צמוקים או שישתה מעד (מי דבש) אם הוא חמר מדינה.

יא אם נאבד האפיקומן, אם יש לו עוד מצה מאלו שנעשו לשם מצת מצוה, יאכל ממנו כזית ואם לאו יאכל ממצה אחרת כזית.

יב מי ששכח לאכול את האפיקומן, אם נזכר קודם ברכת המזון אף על פי שכבר נטל מים אחרונים, או שאמר הב לן ונברך, אוכלו ואינו צריך לברך המוציא, ואף על גב דאסח דעתיה מלאכול לא חשיב היסח הדעת, כיון שמחוייב לאכול ואתכא דרחמנא קסמכינן, ומכל מקום יש לו ליטול ידיו ולא יברך על נטילת ידים. ואם לא נזכר עד לאחר ברכת המזון קודם שבירך בורא פרי הגפן על כוס שלישית יטול ידיו וגם כן לא יברך על נטילת ידים ויברך ברכת המוציא ויאכל כזית ואחר כך יברך ברכת המזון. ויברך על כוס שלישית וישתה, אבל אם לא נזכר עד לאחר שבירך בורא פרי הגפן על כוס שלישית ישתה את הכוס, ואם רגיל בפעם אחר לברך ברכת המזון בלא כוס יטול ידיו ויאכל אפיקומן ויברך ברכת המזון בלא כוס, אבל אם הוא נזהר לברך תמיד ברכת המזון על הכוס, ועתה לא יוכל לברך על הכוס, משום דהוי מוסף על הכוסות, ולכן לא יאכל אפיקומן, ויסמוך על המצה שאכל תחלה.

רמב"ם הלכות קרבן פסח

הלכות קרבן פסח. יש בכללן שש עשרה מצות, ארבע מצות עשה, ושתיים עשרה מצות לא תעשה. וזה הוא פרטן: (א) לשחוט את הפסח בזמנו. (ב) שלא לזבוח אותו על החמץ. (ג) שלא תלין אימוריו. (ד) לשחוט פסח שני. (ה) לאכול בשר הפסח על מצה ומרור בליל חמשה עשר. (ו) לאכול פסח שני על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחדש השני. (ז) שלא יאכל נא ומבושל. (ח) שלא יוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה. (ט) שלא יאכל ממנו מומר. (י) שלא יאכל ממנו תושב ושכיר. (יא) שלא יאכל ממנו ערל. (יב) שלא ישבור בו עצם. (יג) שלא ישבור עצם בפסח שני. (יד) שלא ישאיר ממנו עד בקר. (טו) שלא ישאיר מפסח שני לבקר. (טז) שלא ישאיר מבשר חגיגת ארבעה עשר עד יום שלישי. וביאור מצות אלו בפרקים אלו.

פרק א

א מצות עשה לשחוט את הפסח בארבעה עשר לחדש ניסן אחר חצות, ואין שוחטין אלא מן הכבשים או מן העזים בלבד זכר בן שנה, ואחד האיש ואחד האשה חייבין במצוה זו.

ב ומי שביטל מצוה זו בזדון ועבר יום ארבעה עשר ולא הקריב והוא לא טמא ולא בדרך רחוקה הרי זה חייב כרת, ואם ביטלה בשגגה פטור.

ג אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה כשאר הקדשים, אף בשעת היתר הבמות לא היו מקריבין את הפסח בבמות יחיד, וכל המקריב את הפסח בבמת יחיד לוקה, שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך, מפי השמועה למדו שזו

אזהרה לשוחט בבמת יחיד אפילו בשעת היתר הבמות.

ד שחיתת הפסח אחר חצות, ואם שחטו קודם חצות פסול, ואין שוחטין אותו אלא אחר תמיד של בין הערבים, אחר שמקטירין קטרת של בין הערבים ואחר שמטיבין את הנרות מתחילין לשחוט את הפסחים עד סוף היום, ואם שחטו אחר חצות קודם תמיד של בין הערבים כשר ויהיה אחד ממרס בדם הפסח עד שיזרק דם התמיד ואחר כך יזרוק דם הפסח אחריו, ואם נזרק דם הפסח קודם דם התמיד כשר.

ה השוחט את הפסח בזמנו והיה לו כזית חמץ ברשותו לוקה, שנאמר לא תזבח על חמץ דם זבחי, שלא יזבח הפסח והחמץ קיים, אחד השוחט ואחד הזורק את הדם ואחד המקטיר את האימורין אם היה ברשות אחד מהם או ברשות אחד מבני חבורה שאוכלין פסח זה כזית חמץ בשעת הקרבנות הרי זה לוקה והפסח כשר.

ו דם הפסח טעון שפיכה כנגד היסוד, ואחר ששופכים דמו מפשיטים אותו וקורעין את בטנו ומוציאין את אימוריו ומקטירין אותן חלבין כל זבח וזבח לבדו, ובעל הזבח נוטל פסחו עם העור שלו ומביא לביתו לירושלים וצולהו ואוכלו לערב.

ז המניח אמורים ולא הקטירן עד שלנו ונפסלו בלינה הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא ילין חלב חגי עד בקר, ואע"פ שעבר אינו לוקה לפי שאין בו מעשה.

ח ומקטירין חלבי פסחים כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר, במה דברים אמורים כשחל ארבעה עשר להיות בשבת שהרי חלבי שבת קריבין ביום טוב, אבל אם חל ארבעה עשר להיות בחול אין מקטירין חלבי חול ביום טוב.

ט הפסח נשחט בשלש כתות, שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, קהל, ועדה, וישראל, ואין פוחתין משלשים בני אדם בכל כת וכת.

י היו הכל חמשים, נכנסים בתחלה שלשים ושוחטין, ויוצאים עשרה ונכנסין עשרה, וחוזרין ויוצאין עשרה ונכנסין עשרה.

יא היו פחות מחמשים אין שוחטין את הפסח לכתחלה [ואם שחטו כשר], ואם שחטו כולן בבת אחת כשר, כיצד נשחט, נכנסה הכת הראשונה עד שתתמלא העזרה ונועלין דלתות העזרה ומתחילין לשחוט את פסחיהן, וכל זמן שהן שוחטין ומקריבין קוראים הלויים את ההלל, אם גמרו ההלל ועדיין לא שלמה הכת מלהקריב, שונים, ואם שנו ולא שלמו להקריב משלשין, ומעולם לא שלשו.

יב על כל קריאה וקריאה תוקעין שלש תקיעות בחצוצרות, תקיעה תרועה ותקיעה, הואיל ואין לו נסכים לתקוע בשעת ניסוך תוקעין בשעת שחיטה.

יג הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהן מזרקי כסף ומזרקי זהב, שורה שכולה כסף כסף, שורה שכולה זהב זהב, ולא היו מעורבים כדי שיהיה להם נוי, ולא היו למזרקין שולים כדי שלא יניחום ויקרש הדם.

יד שחט השוחט וקיבל הכהן, נותנו לחבירו וחבירו לחבירו כדי שיתעסקו רבים במצוה עד שיגיע הדם אצל כהן הקרוב למזבח, שופכו שפיכה אחת כנגד היסוד ומקבל מזרק אחד מלא ואחר כך מחזיר את הריקן, ותולין ומפשיטין את כולו וקורעו וממחה את קרביו עד שמסיר מהן הצואה והפרש, ומוציא את האימורין ונותנן בכלי ומולחן ומקטירן הכהן על גבי המזבח, וכיצד תולין ומפשיטין, מסמרות של ברזל היו קבועין בכותלים ובעמודים שבהן תולין ומפשיטין, וכל מי שלא מצא מקום לתלות מקלות דקים וחלקים היו שם מניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט.

טו שלמו מלהקריב פותחין דלתות העזרה ויוצאת כת הראשונה ונכנסה שנייה, יצאת שנייה ונכנסה שלישית, כמעשה ראשונה כך מעשה שנייה ושלישית, שלמה כת שלישית ויצאת רוחצים את העזרה.

טז חל ארבעה עשר להיות בשבת כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, ורוחצין את העזרה בשבת שאין איסור שבות במקדש אפילו בדבר שאינו צורך עבודה איסור שבות במקדש היתר הוא.

יז אין כל אחד ואחד מוליך את פסחו לביתו בשבת, אלא כת הראשונה יוצאין בפסחיהם ויושבין בהר הבית, והשנייה יוצאין בפסחיהן ויושבין בחיל, והשלשית עומדין במקומן בעזרה ושוהים הכל עד מוצאי שבת והולך כל אחד בפסחו

לביתו.

יח שחיטת הפסח וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלבו דוחין את השבת, שאי אפשר לעשותן קודם השבת שהרי קבוע לו זמן שנאמר במועדו, אבל הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו בכלי אינן דוחין את השבת שהרי אפשר לעשותן קודם השבת, ואם יכול לחתוך יבלתו בידו בשבת חותך, ואם היתה יבשה חותכה אפילו בכלי שאין שבות במקדש כלל, וכן צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין את השבת שהרי אפשר לעשותן לאחר השבת.

יט שכח ולא הביא סכין לא יביאנה בשבת, אלא נותנה בין קרני הכבש או בצמרו ומכישו עד שמביאו לעזרה ומקדישו שם, ואע"פ שהוא מחמר בשבת מחמר כלאחר יד הוא ומפני המצוה מותר, במה דברים אמורים כשלא הקדיש פסחו עדיין ולא אמר זה פסח אבל אם הקדישו לא יביא סכין עליו מפני שהוא עובד בקדשים, ומפני מה התיירו להקדיש פסחו בשבת הואיל וקבוע לו זמן מותר להקדישו בשבת, וכן מקדיש אדם חגיגתו ביום טוב ואינו חושש.

כ השוחט את הפסח ונמצא בעל מום או טריפה הרי זה שוחט אחר בין בחול בין בשבת אפילו מאה זה אחר זה שוחט והולך עד שיכשר אחד או עד שתחשך וידחה לשני שהרי אנוס הוא.

פרק ב

א אין שוחטין את הפסח אלא למנוייו שנאמר תכוסו על השם מלמד שמתמנים עליו כשהוא חי, ואלו המתמנים על הפסח הם הנקראים בני חבורה.

ב יחיד ששחט את הפסח לעצמו כשר, והוא שיהיה ראוי לאכול את כולו, ומשתדלין שלא ישחט לכתחלה על יחיד שנאמר יעשו אותו.

ג אין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכול, היה אחד מבני חבורה קטן או זקן או חולה אם יכול לאכול כזית שוחטין עליו ואם לאו אין שוחטין עליו שנאמר איש לפי אכלו עד שיהיה ראוי לאכול, אפילו חבורה של מאה ואין כל אחד מהן יכול לאכול כזית אין שוחטין עליהן.

ד אין עושין חבורה נשים ועבדים או קטנים ועבדים מפני שלא תהיה קלות ראש ביניהן, אבל עושים חבורה כלם נשים אפילו בפסח שני, או כולה עבדים, ושוחטין על הקטנים שיהיו מכלל בני החבורה, לא שתהיה חבורה כולה קטנים שאינן בני דעת, וכן אין עושין חבורה כולה חולים או זקנים או אוננים אף על פי שהן יכולין לאכול הואיל ואכילתם מעוטה, שמא ישאירו הפסח ויביאוהו לידי פיסול, ואם עברו ושחטו על חבורה זו כשר, וכן אין עושין חבורה כולה גרים שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פיסול, ואם שחטו עליהן כשר.

ה שחטו שלא למנוייו או למי שאין כל אחד מהן יכול לאכול כזית או ששחטו לערלים או לטמאים פסול, שחטו למי שיכול לאכול ולמי שאינו יכול לאכול כזית, למנוייו ושלא למנוייו, למולים ולערלים, לטהורים ולטמאין כשר, שאלו הראויין לו אוכלין כהלכה והאחרים כאילו לא חשב עליהם.

ו שחטו למולים וזרק הדם לשם מולים וערלים פסול שהזריקה חמורה שהיא עיקר הקרבן, שחטו למולים שיתכפרו בו ערלים פסול שהרי יש מחשבת ערלים בזריקה, שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו הפסח כשר ואין אדם יוצא בו ידי חובתו לפי שאין מחשבת אוכלים בזריקה. השגת הראב"ד. שחטו למולים וזרק הדם לשם מולים. א"א הא דלא כהלכתא דרב אשי דהוא בתרא קא פסיק מקצת ערלה לא פסלה ל"ש בשחיטה ל"ש בזריקה.

ז מי שהוא בריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה, או חולה בשעת שחיטה ובריא בשעת זריקה, אין שוחטין וזורקין עליו עד שיהיה בריא משעת שחיטה עד שעת זריקה.

ח שוחט אדם על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין שלא מדעתן, אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים ולא על ידי אשתו אלא מדעתן, ואם שתקו ולא מיחו הרי זה מדעתן.

ט שחט על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים והלכו ושחטו הן לעצמן יוצאין בשל רבן.

י שחט על ידי אשתו ובנו ובתו הגדולים וע"י עבדו ושפחתו העברים ושחטו הן לעצמן, אין לך מיחוי גדול מזה ואינן יוצאין אלא בשל עצמן.

יא האשה שהיא בבית בעלה שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל משל בעלה, היתה נחפזת ללכת לבית אביה ברגל הראשון הסמוך לנישואיה כדרך כל הבנות ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל משל אביה, מכאן ואילך תאכל ממקום שהיא רוצה, והוא שתברור לה מקום שתרצה בשעת שחיטה, וכן יתום ששחטו עליו אפוטרופסין יאכל ממקום שהוא רוצה, במה דברים אמורים ביתום קטן אבל גדול נעשה כממנה עצמו על שני פסחים והממנה עצמו על שני פסחים אינו אוכל אלא מן הנשחט ראשון.

יב עבד של שני שותפין בזמן שמקפידין זה על זה שלא יגבנו לא יאכל משל שניהן, ואם אינן מקפידין ממקום שירצה יאכל.

יג מי שחציו עבד וחציו בן חורין, לא יאכל לא משל רבו ולא משל עצמו עד שיעשה כולו בן חורין. השגת הראב"ד. מי שחציו עבד עד משל עצמו. א"א הא דלא כהלכתא דמשנה אחרונה אוכל משל עצמו.

יד עד כמה נמנים על הפסח עד שיהיה בו כזית לכל אחד ואחד, ונמנין עליו ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט כיון שנשחט אינו יכול למשוך את ידו שהרי נשחט עליו, נמנו עליו וחזרו אחרים ונמנו עליו, ראשונים שיש להם כזית אוכלים ופטורים מעשות פסח שני ואחרונים שרבו עד שלא נמצא בו כזית לכל אחד אינן אוכלין וחייבים לעשות פסח שני.

טו הממנה אחרים עמו על חלקו ולא ידעו בהן בני החבורה הרי בני החבורה רשאים ליתן לו חלקו אחר שיצלה בעת האכילה ובני החבורה אוכלין משלהן והוא אוכל חלקו עם האחרים שמנה עליו בחבורה שנייה, וכן בני החבורה שהיה אחד מהם גרגרן רשאים להוציאו מהן ונותנין לו חלקו ויאכלהו בחבורתו, ואם אינו זולל אינן רשאים ליחלקו.

פרק ג

א האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח, אע"פ שדרך רבו לשחוט טלה בכל שנה והלך ושחט עליו גדי או שהיה דרכו לשחוט גדי והלך ושחט עליו טלה הרי זה יאכל ממנו, שהרי לא פירש ואמר לו שחוט לי ממין פלוני, הלך ושחט גדי וטלה אינו אוכל משניהן אלא יצאו לבית השריפה שאין נמנין על שני פסחים, ואם היה מלך או מלכה ואמר לעבדו לשחוט עליו ושחט גדי וטלה יאכל מן הראשון משום שלום מלכות.

ב האומר לשלוחו צא ושחוט עלי את הפסח וקבע לו גדי או טלה ושכח מה אמר לו רבו, הרי זה שוחט גדי וטלה ואומר אם גדי אמר לי גדי שלו וטלה שלי ואם טלה אמר לי טלה שלו וגדי שלי, שכח השולח מה אמר לו שניהן יצאו לבית השריפה, ואם שכח השולח קודם שיזרק הדם חייבין לעשות פסח שני, שכח אחר שנזרק הדם פטור מלעשות פסח שני, וכן הדין באומר לעבדו צא ושחוט עלי וקבע לו ושכח העבד מה אמר לו רבו, והוא שיתן לו רועה של רבו גדי וטלה ויאמר לו שחוט שניהן כדי שתשחוט כמו שאמר לו רבך והרי אחד מהן שלך על מנת שלא יהיה לרבך בו כלום, אם עשה הרועה כך אחר כך יהיה אפשר לעבד להתנות כמו שביארנו.

ג בני חבורה שאמרו לאחד צא ושחוט לנו את הפסח ואמר הוא להן ואתם שחטו עלי ושחטו הם ושחט הוא כלם אוכלין מזה שנשחט ראשון והאחרון יצא לבית השריפה.

ד חבורה שאבד פסחה ואמרו לאחד צא ובקש ושחוט עלינו הלך ומצא פסח שאבד ושחטו והם לקחו פסח אחר ושחטוהו אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והן אוכלין עמו והשני ישרף ואם שלהן נשחט ראשון הן אוכלין משלהן והוא אוכל משלו, אין ידוע אי זה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהן כאחת הוא אוכל משלו והן אינן אוכלין עמו ושלהן יצא לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני.

ה אמר להם זה ששלחוהו לבקש פסח שאבד ולשחטו אם איחרתי שחטו אתם עלי, הלך ומצא ושחט והם לקחו ושחטו, אם שלהן נשחט ראשון הם אוכלין משלהם והוא אוכל עמהם והשני ישרף, ואם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן, אין ידוע אי זה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד הן אוכלין משלהן והוא אינו אוכל עמהן,

ושלו יצא לבית השריפה ופטור מלעשות פסח שני.

ו אבד להן פסחם ואבד לו פסחו ואמר להן צאו ובקשו ושחטו עלי, ואמרו לו צא ובקש ושחטו עלינו והלך ומצא ושחט ומצאו הם ושחטו, כולם אוכלין מן הראשון והשני ישרף, ואם אין ידוע אי זה נשחט תחילה או ששחטו שניהן כאחד שניהן ישרפו ופטורין מלעשות פסח שני, הלך הוא לבקש והלכו הם לבקש ולא אמרו זה לזה כלום, אע"פ שהיה בלבם שישחוט כל אחד מהן על חבירו, או שהיו שם רמיזות ודברים שאומדן הדעת בהן שכל אחד שימצא ישחוט על חבירו, הואיל ולא פירשו ולא אמרו זה לזה כלום אינן אחראין זה לזה.

ז שתי חבורות שנתערבו פסחיהן קודם שישחטו, חבורה זו לוקחין כבש אחד מן התערובות, והשנייה לוקחין השני, ואחד מבני חבורה זו בא אצל אלו, ואחד מבני שנייה בא אצל הראשונה, וכל חבורה מהן אומרות לזה האחד שבא אצלם אם שלנו הוא הפסח הזה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלנו ואם שלך הוא הפסח הזה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך, וכן חמש חבורות של חמשה חמשה בני אדם או עשר חבורות של עשרה עשרה מושכין להן אחד מכל חבורה לחבורה האחרת וכך הם מתנים ואומרים ואחר כך שוחטין.

ח שנים שנתערבו פסחיהן זה לוקח פסח אחד מן התערובות וזה לוקח לו אחד, וזה ממנה על פסחו אחד מן השוק והאחר ממנה עמו אחד מן השוק כדי שיהיו שתי חבורות, ואחר כך יבוא אחד משניהם אצל אלו ויבוא אחד מאלו אצל האחר ומתנה כל אחד עם חבירו שבא אצלו מחבורה שנייה ואומר אם שלי הוא פסח זה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלי ואם שלך הוא ידי משוכה מפסח שלי ונמנית על שלך ונמצא שלא הפסידו כלום.

ט חמשה שנתערבו עורות פסחיהן ונמצאת יבלת בעור אחד מהן כולם יצאו לבית השריפה, ואם נתערבו קודם זריקת דמן חייבין בפסח שני, נתערבו אחר זריקה פטורין מלעשות פסח שני שאם הקריבו פסח שני נמצא זה שקרב בראשון קרב כשר מביא חולין לעזרה, ואם נמנו כולן על פסח אחד נמצא נשחט שלא למחוייב וזה כמי שנשחט שלא למנויין, ואם התנה כל אחד מהן ואמר אם אינו פסח יהיה שלמים דם הפסח בשפיכה ודם השלמים בזריקה והניתנין בזריקה אל יתנם בשפיכה לכתחילה לפיכך פטורין מפסח שני.

פרק ד

א כבר נתבאר בהלכות פסולי המוקדשין שהפסח אינו נשחט אלא לשם פסח ולשם בעליו ואם שחטו במחשבת שינוי השם פסול, השוחט את הפסח על בני חבורה ואמר להם לאחר זמן אותו הפסח ששחטתי עליכם שלא לשמו שחטתינו, אם היה נאמן להן סומכין על דבריו, ואם לאו שורת הדין שאינו נאמן ורוצה להחמיר על עצמו הרי זה משובח ויביא פסח שני. השגת הראב"ד. הרי זה משובח ויביא פסח שני. א"א אין כאן שבח שאם היה פטור אינו יכול להביא פסחו נדבה על תנאי שלמים.

ב בשר הפסח שנטמא ונודע לו קודם זריקה אע"פ שהאימורין טהורין לא יזרוק את הדם שאין הפסח בא אלא לאכילה ואם זרק לא הורצה, ואם לא נודע לו עד שנזרק הדם הורצה שהציץ מרצה על שגגת הבשר שנטמא ואינו מרצה על הזדון, נטמאו מקצת האיברים שורף את הטמאים ואוכל את הטהורים, נטמאו האימורים והבשר קיים זורק את הדם והבשר נאכל לערב, נטמאו הבעלים אחר שנשחט לא יזרוק את הדם ואם זרק לא הורצה, לפיכך חייבין בפסח שני שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף אלא אם נטמאו בטומאת הטהום כמו שביארנו בהלכות ביאת המקדש.

ג הפסח שיצא מירושלים או שנטמא בארבעה עשר ישרף מיד, נטמאו הבעלים או מתו או משכו את ידיהם אפילו נטמאו או מתו קודם זריקת הדם מניחין אותו עד שתעובר צורתו ואחר כך ישרף, זה הכלל כל שפיסולו בגופו ישרף מיד, בדם או בבעלים תעובר צורתו ואחר כך ישרף, לפיכך אם שחטו אחר שנודע שמשכו הבעלים את ידיהם או מתו או נטמאו ונדחו לפסח שני הרי זה ישרף מיד, במה דברים אמורים שישרף אם נטמאו הבעלים כשנטמאו כל בני החבורה, אבל אם נטמאו מקצתן זכו טהורים בחלקם של טמאים, אע"פ שנטמאו מקצתן אחר שהתחילו לאכול זכו הטהורים שעדיין לא התחילו, אבל אם התחילו כולן ונטמאו מקצתן לא זכו טהורים בחלקן של טמאים אלא הטהורים אוכלין חלקם וחלק

הטמאים ישרף, והוא הדין אם מתו מקצתן, נטמא שלם או רובו שורפים אותו לפני הבירה בפני הכל כדי לביישן עד שיזהרו בו, ושורפין אותו מעצי המערכה כדי שלא יחשדו אותו ויאמרו מעצי המערכה גנבו, לפיכך אם ישרפוהו בקש ובקנים ורצו לשרוף משל עצמן שורפין, נטמא מיעוטו וכן הנוהג שורפין אותו בחצרותיהן מעצי עצמן אבל לא מעצי המערכה שלא ישארו מהן אצלם וימעלו בהן.

ד המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים, ירעה עד שיפול בו מום וימכר ויביא בדמיו פסח, ואם לא נפל בה מום עד שהקריב פסחו יביא בדמיו שלמים.

ה הפריש פסחו ומת, לא יביאנו בנו אחריו לשם הפסח אלא לשם שלמים, ואם היה ממונה עם אביו עליו יביאנו לשם פסח, במה דברים אמורים כשמת אביו אחר חצות ארבעה עשר אבל קודם חצות הרי זה נדחה לפסח שני מפני שהוא אונן כמו שיתבאר ויביא פסחו זה בשני.

ו מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר והרי שניהן עומדין יקריב אי זה מהן שירצה לשם פסח והשני יקריב שלמים, מצאו אחר ששחט פסחו הרי זה יקריב שלמים, וכן אם המיר בזה הנמצא אחר שחיטה הרי תמורה זו תקרב שלמים, אבל אם מצאו קודם שחיטת זה שהפריש, הואיל וזה הנמצא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים כמו שביארנו, אם המיר בזה הנמצא, בין קודם שחיטת המופרש תחתיו בין אחר שחיטה, אין תמורתו קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ויביא בדמיה שלמים. השגת הראב"ד. מי שאבד פסחו עד והשני יקרב. א"א זה שיבוש אלא ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו שלמים.

ז פסח שעברה שנתו ושלמים הבאים מחמת הפסח הרי הם כשלמים לכל דבר טעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק מה שאין כן בפסח.

ח פסח שנתערב בשלמים יקרבו כולן שלמים, נתערב בזבחים אחרים ירעו עד שיפול בהן מום ויביא בדמיו היפה שבהן ממין זה ובדמיו היפה שבהן שלמים ויפסיד המותר מביתו כמו שביארנו בפסולי המוקדשין, נתערב בכורות, ירעו הכל עד שיפול בהן מום ויאכלו בכבור בעל מום, ויביא בהמה שהיא יפה כיפה שבתערובות ויאמר כל מקום שהוא הפסח קדושתו תחול על זו ויקריבה שלמים אם קרב פסחו.

ט המפריש פסחו עד שלא נתגייר ונתגייר, עד שלא נשתחרר ונשתחרר, עד שלא הביא שתי שערות והביא, הרי זה מקריבו לשם פסח שאין בעלי חיים נדחין כמו שביארנו בפסולי המוקדשין.

י המפריש מעות לפסחו והותירו, יביא המותר שלמים, הממנה אחרים על פסחו ועל חגיגתו, הרי המעות שיקח מהן בחלקם חולין, אע"פ שזה הפריש טלה לפסחו וזה הפריש מעות לפסחו ולקח ממנו המעות ומנהו על פסחו הרי המעות חולין שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן ואת חגיגתן ואת מעות פסחיהן וחגיגתן.

יא עצים של צליית הפסח כפסח, וכן מצה ומרור הואיל והן מכשירי הפסח הרי הם כפסח, ואם לקח ממעות הפסח ממי שמנה אותן עמו כדי למנותן עמו במצה ומרור, או להיות לו חלק בעצים שצולה בהן הרי המעות חולין.

פרק ה

א מי שהיה טמא בשעת שחיטת הפסח שאין שוחטין עליו, או שהיה בדרך רחוקה, או נאנס באונס אחר, או ששגג ולא הקריב בראשון, הרי זה מביא פסח בארבעה עשר לחדש השני בין הערבים, ושחיטת פסח זה מצות עשה בפני עצמו ודוחה את השבת שאין השני תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו לפיכך חייבין עליו כרת.

ב כיצד מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון אם הזיד ולא הקריב בשני חייב כרת, ואם שגג או נאנס אף בשני פטור, הזיד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני, ואם לא הקריב בשני אף על פי ששגג הרי זה חייב כרת שהרי לא הקריב קרבן ה' במועדו והיה מזיד, אבל מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון, אע"פ שהזיד בשני אינו חייב כרת, שכבר נפטר בפסח ראשון מן הכרת. השגת הראב"ד. מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון אם הזיד. א"א שנה זה במשנתו כרבי, ור' נתן ור' חנינא בן עקביא פליגי עליה. השגת הראב"ד. אע"פ שהזיד בשני. א"א עכשיו סותר את דבריו

ומאי שנא טמא ודרך רחוקה והזיד בשני משוגג או נאנס בראשון והזיד בשני.

ג ומי שהיה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו את הדם, אף על פי שבא לערב לא הורצה וחייב בפסח שני.

ד טמא שיכול לטהר בפסח ראשון, שלא טבל אלא ישב בטומאתו עד שעבר זמן הקרבן, וכן ערל שלא מל עד שעבר זמן הקרבן, הרי זה מזיד בראשון, לפיכך אם לא עשה את השני אפילו בשגגה חייב כרת.

ה כשם שמילת עצמו מעכבתו מלעשות פסח כך מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו בין גדולים בין קטנים מעכבת אותו, שנאמר המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו, ואם שחט קודם שימול אותם הפסח פסול, וכן טבילת אמהותיו לשם עבדות מעכבתו, ודבר זה מפי הקבלה שהטבילה לשפחות כמילה לעבדים. השגת הראב"ד. וכן טבילת אמהותיו. א"א בתוספתא דפסחים בדברים שבין פסח מצרים לפסח דורות.

ו הקן אין מילת עבדיו וטבילת שפחותיו מעכבתו מלהמנות על הפסח, שנאמר וכל עבד איש להוציא את הקטן.

ז גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים, חייבין לעשות פסח שני, ואם שחטו עליו בראשון פטור.

ח נשים שנדחו לשני, בין מפני האונס והשגגה, בין מפני הטומאה ודרך רחוקה, הרי פסח שני להם רשות, רצו שוחטין רצו אין שוחטין, לפיכך אין שוחטין עליהן בפני עצמן בשבת בפסח שני, אבל אם היתה האשה אחת מבני חבורה מותר, ואי זו היא דרך רחוקה חמשה עשר מיל חוץ לחומת ירושלים.

ט מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר הרי זה דרך רחוקה, היה בינו ובניה פחות מזה אינו בדרך רחוקה מפני שהוא יכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת, הלך ולא הגיע מפני שעכבוהו הבהמות בדחקם, או שהיה בירושלים וחיה והיה חולה ברגליו ולא הגיע לעזרה עד שעבר זמן הקרבן הרי זה אנוס ואינו בדרך רחוקה, מי שהיה חבוש חוץ לחומת ירושלים והבטיחוהו לצאת לערב, שוחטין עליו וכשיצא לערב יאכל, במה דברים אמורים כשהיה חבוש ביד ישראל, אבל אם היה חבוש ביד עכו"ם אין שוחטין עליו עד שיצא, ואם שחטו עליו ויצא הרי זה אוכל, ואם לא יצא פטור מלעשות פסח שני שהרי נשחט עליו, וכן האונן והחולה והזקן שהם יכולין לאכול שחטו עליהן ואחר שנזרק הדם נטמאו במת והרי אינן יכולין לאכול, הרי אלו פטורין מלעשות פסח שני. השגת הראב"ד. הלך ולא הגיע. א"א אינו תופס דרך הגמרא.

פרק ו

א אי זהו טמא שנדחה לפסח שני, כל מי שאינו יכול לאכול את הפסח בלילי חמשה עשר בניסן מפני טומאתו כגון זבים וזבות נדות ויולדות ובוועלי נדות, אבל הנוגע בנבלה ושרץ וכיוצא בהן ביום ארבעה עשר הרי זה טובל ושוחטין עליו אחר שיטבול, ולערב כשיעריב שמשו אוכל את הפסח.

ב טמא מת שחל שביעי שלו להיות בארבעה עשר אע"פ שטבל והוזה עליו והרי הוא ראוי לאכול קדשים לערב, אין שוחטין עליו אלא נדחה לפסח שני, שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא מפי השמועה למדו שביעי שלהן היה ועל זה שאלו אם ישחט עליהן והם יאכלו לערב ופירש להן שאין שוחטין עליהן, במה דברים אמורים בשנטמא בטומאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן אבל אם היה טמא בשאר טומאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן, שוחטין עליו שביעי שלו אחר שיטבול ויזה עליו וכשיעריב שמשו אוכל פסחו. השגת הראב"ד. טמא מת שחל שביעי עד אלא נדחה לפסח שני. א"א אין דרך הלכה הולכת כן שהרי רב שאמר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ מכאן למד ואיהו ס"ל שוחטין וזורקין על טבול יום וא"כ זה טבול יום ורחמנא דחייא אלא האי קרא בשלא טבל ולא הזה דהיינו טמא שרץ ומעשה כי הוה הכי הוה ששחטו וזרקו עליהם קודם טבילה והזייה סברו שיעלה להן ולא שאלו אלא אחר זמן שחיטה ונדחו והכתוב מעיד כן שאמרו אנחנו טמאים לנפש אדם ואם לאחר טבילה והזייה מאי טומאה היא בהו. השגת הראב"ד. שהנזיר מגלח עליהם. א"א לא מצאתי לזה שורש אף אם סברת עצמו הוא כיון שאילו אכל קדש בטומאה זו אין חייבין עליה כרת ולא קרבן אם הזה וטבל דין הוא שלא ידחה מפסחו.

ג זב שראה שתי ראיות וספר שבעה ימים וטבל בשביעי שוחטין עליו והוא אוכל לערב, ואם ראה זוב אחר שנזרק הדם הרי זה פטור מלעשות פסח שני, וכן שומרת יום כנגד יום טובלת ביום השימור כמו שביארנו בביאות אסורות, ושוחטין עליה והיא אוכלת לערב, ואם ראתה דם אחר שנזרק דם הפסח פטורה מלעשות פסח שני, ואין שוחטין על הנדה בשביעי שלה, שהרי אינה טובלת עד ליל שמיני ואינה ראויה לאכול קדשים עד ליל תשיעי.

ד מחוסרי כפורים שחל יום הבאת קרבנותיהן בארבעה עשר, שוחטין עליהן ומקריבין קרבנותיהן בארבעה עשר בניסן בין קודם שחיטת הפסח בין אחר שחיטתו, ואוכלין פסחיהן לערב, ואין שוחטין עליהן עד שימסרו קרבנותיהן ביד בית דין שמא יפגעו ולא יקריבו אותם.

ה מצורע שחל שמיני שלו להיות בארבעה עשר וראה קרי בו ביום הרי זה טובל ונכנס לעזרת נשים ומביא קרבנותיו, ואע"פ שטבול יום אסור להכנס לעזרת נשים, הואיל ואיסורו להכנס שם מדבריהם כמו שביארנו בהלכות ביאת מקדש, ויום זה הוא יום הקרבת הפסח במועדו, יבוא עשה שיש בו כרת וידחה איסור של דבריהם.

ו טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת, אין מזין עליו, אלא למחר, ואפילו חל שביעי שלו להיות בשלשה עשר בניסן והוא שבת ידחה ליום ארבעה עשר, ומזין עליו ואין שוחטין עליו כמו שביארנו, אלא ידחה לפסח שני, והלא איסור הזייה בשבת משום שבות והפסח בכרת והיאך יעמידו דבריהם במקום כרת, מפני שביום שהוא אסור בהזייה משום שבות אינו זמן הקרבן שחייבין עליו כרת, לפיכך העמידו דבריהן במקומן אע"פ שהדבר גורם לעתיד לבוא לעמוד במקום כרת. השגת הראב"ד. ידחה ליום ארבעה עשר ומזין עליו. א"א כל זה שיבוש שאם בא שביעי שלו בשבת הכל הפסיד שאין מזין לעולם אלא שלישי ושביעי שיהא השביעי חמישי לשלישי אלא שאין קפידא שיהיה שלישי ושביעי לפרישתו מן המת, ומה שאמר שאין שוחטין עליו אפילו לאחר טבילה והזייה כבר כתבנו מה שנראה לנו. השגת הראב"ד. והלא איסור הזייה וכו' עד אינו זמן הקרבן. א"א זה המפרש שפירש טעם להזאה וערל למה העמידו דבריהם במקום כרת לא עמד טעמו בו כי יום ארבעה עשר הוא זמן שחיטת הפסח וזריקתו והם לעונש הכרת עצמו והערל אם יטבול ביומו מה בכך ולמה נמנע אותו מלאכול ועוד דב"ה אמרי אפילו ערל שמל ששה ימים קודם הפסח קאמרינן שלא יטבול ומצריכין אותו הזייה ג' וז' והרי נרפא מן המכה אם לא הזה ושנה וטבל והזה לא יאכל, ועוד לדבריו מצורע למה לא העמידו דבריהם והרי היא בהזייה אבל הטעם לכולן שהשבות שיכול לבא לידי איסור כרת בו העמידו דבריהם במקום כרת דהאי כרת והאי כרת והיינו ערל עכו"ם כמו שאמרו גזירה שמא יטמא במת לשנה הבאה וכו' והזאה נמי שמא יטלנה בידו וכו' וכן איזמל אבל אונן ובית הפרס שנידש ומצורע לבהונות אין כאן גזירה לפיכך לא העמידו.

ז ישראל ערל שמל בערב הפסח שוחטין עליו אחר שמל, אבל גר שנתגייר ביום ארבעה עשר ומל וטבל אין שוחטין עליו שאינו אוכל לערב והרי הוא כפורש מן הקבר שצריך שבעה ימים ואחר כך יטהר, גזירה שמא יטמא גר זה למת לשנה הבאה ביום ארבעה עשר ויטבול ויאכל לערב ויאמר אשתקד כך עשו לי ישראל כשמלתי טבלתי ואכלתי לערב, והלא גזירה זו מדבריהם ופסח בכרת והיאך העמידו דבריהם במקום כרת ביום הקרבן שהוא יום ארבעה עשר, מפני שאין הגר מתחייב במצות עד שימול ויטבול, ואינו טובל עד שירפא מן המילה כמו שביארנו בענין הגירות, לפיכך העמידו דבריהם במקום זה, שהרי זה המל יש לו שלא לטבול עד שיבריא ולא יבוא לידי חיוב כלל. השגת הראב"ד. ביום הקרבן שהוא יום י"ד. א"א כאן סותר מ"ש למעלה שהוא עושה בכאן יום י"ד זמן הקרבן ולפי דבריו היה לו לומר כאן ליל ט"ו שהוא זמן אכילתו.

ח מי שבא בבית הפרס הרי זה מנפח והולך ואם לא מצא עצם ולא נטמא שוחט ואוכל פסחו ואע"פ שהלך בבית הפרס, שטומאת בית הפרס מדבריהן כמו שביארנו בהלכות טמא מת ולא העמידו דבריהם במקום כרת כמו שביארנו, וכן בית הפרס שנדוש טהור לעושה פסח.

ט האונן ראוי לאכול הפסח לערב, מפני שאיננות לילה מדבריהם לא העמידו דבריהם במקום כרת בדבר זה אלא שוחטין עליו וטובל ואחר כך אוכל כדי שיפרוש מאיננותו ולא יסיח דעתו, במה דברים אמורים שמת לו המת אחר חצות שכבר נתחייב בקרבן פסח, אבל אם מת לו המת קודם חצות אין שוחטין עליו אלא ידחה לשני, ואם שחטו עליו וזרקו הדם

טובל ואוכל לערב, מת לו מת בשלשה עשר וקברו בארבעה עשר הרי הוא ביום קבורה און מדבריהם ואינו תופס לילו מדבריהם, לפיכך שוחטין עליו וטובל ואוכל לערב אף בשאר הקדשים, ויום שמועה ויום ליקוט עצמות הרי הוא כיום קבורה, לפיכך מי שלקט עצמות מתו ביום ארבעה עשר או ששמע שמת לו מת שוחטין עליו וטובל ואוכל בקדשים לערב. **י** מי שחופר בגל לבקש על המת אין שוחטין עליו שמא ימצא שם המת בגל והרי הוא טמא בשעת שחיטה, שחטו עליו ולא נמצא שם מת הרי זה אוכל לערב, נמצא שם מת אחר שנזרק הדם, אם נודע לו בודאי שהיה טמא בשעת זריקת הדם כגון שהיה גל עגול הרי זה חייב בפסח שני, ואם ספק הדבר ושמא לא היה עומד על הטומאה בעת זריקה ולא נטמא אלא אחר זריקה הרי זה פטור מפסח שני.

יא מי שעבר בדרך ומצאו מת מושכב לרוחבה של דרך, אם היה המת טומאת התהום אע"פ שהוא טמא לתרומה הרי זה טהור לפסח ושוחט ואוכל פסחו ואע"פ שאפשר שנגע, הואיל והיא טומאת התהום טהור לפסח, ואע"פ שהמת שלם והוא מן הקצה אל הקצה הרי זה עושה פסחו עד שידע בודאי שנטמא בו, במה דברים אמורים כשהיה מהלך ברגליו שהרי אפשר שלא יגע אבל אם היה רוכב או טעון משא הרי זה טמא אע"פ שהיא טומאת התהום, לפי שאי אפשר שלא יגע ושלא יסיט ושלא יאהיל, וכבר ביארנו טומאת התהום בהלכות נזירות.

יב מי שעשה פסח בחזקת שהוא טהור ואחר כך נודע לו שהיה טמא בטומאת התהום אינו חייב בפסח שני ודבר זה הלכה מפי הקבלה, אבל אם נודע לו שהיה טמא בטומאה ידועה חייב בפסח שני.

יג מי שנטמא במת והוזה עליו שלישי ושביעי ובשביעי שלו נטמא בקבר התהום ולא ידע ועשה פסח בחזקת שהוא טהור ואחר כך נודע לו שהוא טמא בטומאת התהום אינו חייב בפסח שני, שכיון שטבל בשביעי פסקה טומאה הראשונה, אבל אם נטמא בטומאת התהום בששי לטומאתו ולא ידע עד שעשה הפסח, הרי זה חייב בפסח שני שחזקת הטמא טמא עד שיהיה טהור ודאי שרגלים לדבר. השגת הראב"ד. אבל אם נטמא בטומאת התהום. א"א לא נראה מן הגמרא דנזיר אלא אפילו בשביעי עד שלא טבל והזה סותר אבל משטבל והזה שמשא ממילא ערבא ונזיר עד שלא גילח נמי סותר הואיל ומחוסר מעשה.

פרק ז

א רבים שהיו טמאי מת בפסח ראשון אם היו מיעוט הקהל הרי אלו נדחין לפסח שני כשאר הטמאים אבל אם היו רוב הקהל טמאי מת או שהיו הכהנים או כלי שרת טמאים טומאת מת אינן נדחין, אלא יקריבו כולן הפסח בטומאה הטמאים עם טהורים, שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם יחידים נדחים ואין הצבור נדחה, ודבר זה בטומאת המת בלבד כמו שביארנו בביאת המקדש.

ב היו הקהל מחצה טהורים ומחצה טמאי מת, כולן עושין בראשון והטהורים עושין לעצמן בטהרה והטמאים עושין לעצמן בטומאה ואוכלין אותו בטומאה, ואם היו טמאי המת עודפין על הטהורים אפילו אחד יעשו כולן בטומאה.

ג היו האנשים מחצה טמאי מת ומחצה טהורים ובזמן שאתה מונה הנשים בכלל האנשים יהיו הרוב טהורים, הטהורים עושים את הראשון והטמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני, אין עושין ראשון מפני שהן מיעוט, ואין עושין את השני מפני שהנשים בשני רשות ונמצאו הטמאים מחצה ואין מחצה עושין את השני.

ד היו רוב הקהל זבים ומצורעים ובוועלי נדות ומיעוטן טמאי מת, אותן טמאי מת אינן עושין בראשון לפי שהן מיעוט ואין עושין השני שאין היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון, וכאן הואיל ולא עשה רוב הקהל בראשון לא יעשו אלו המיעוט הטמאים למת את השני.

ה היו רוב הקהל טמאי מת ומיעוטן זבים וכיוצא בהן, טמאי מת עושין את הראשון והזבין וכיוצא בהן אינן עושין לא את הראשון ולא את השני, אינן עושין בראשון שאין נדחית בצבור אלא טומאת המת בלבד, ואינן עושין בשני שאין עושין פסח שני אלא אם בא הראשון בטהרה אבל אם נעשה ראשון בטומאה אין שם פסח שני.

ו היו שלישי הקהל טהורים ושליש זבים וכיוצא בהם ושליש טמאי מת אותן טמאי מת אין עושין את הראשון ולא את

השני, אינן עושין ראשון שהרי הן מועטים לגבי טהורים עם הזבים, ובשני לא יעשו שהרי מיעוט עשו בראשון כמו שביארנו, כיצד משערים הפסח לידע אם רוב הקהל טמאים או טהורים, אין משערין בכל האוכלין שאפשר שיהיו עשרים נמנין על פסח אחד ומשלחין אותו ביד אחד לשחוט עליהן אלא משערין בכל הנכנסים לעזרה ועד שהן מבחוץ קודם שתכנס כת הראשונה משערין אותן.

ז יחיד שנטמא בספק רשות היחיד כמו שיתבאר במקומו הרי זה ידחה לפסח שני כשאר טמאי מת, וצבור שנטמא בספק רשות היחיד יעשו כולן בטומאה.

ח פסח שהקריבוהו בטומאה הרי זה נאכל בטומאה, שמתחילתו לא בא אלא לאכילה, ואינו נאכל לכל טמא אלא לטמאי מת שנדחית להם הטומאה הזאת ולכיוצא בהן מטמאי מגע טומאות, אבל הטמאים שהטומאה יוצאה עליהן מגופן, כגון זבים וזבות נדות ויולדות ומצורעים לא יאכלו ממנו ואם אכלו פטורין, מפי השמועה למדו שהנאכל לטהורין חייבין עליו משום טומאה והנאכל לטמאין אין חייבין עליו משום טומאה, אפילו אכלו טמאי המת מהאימורים שלו פטורין, במה דברים אמורים שהפסח יאכל בטומאה כשנטמאו הצבור קודם זריקת הדם, אבל אם נטמאו לאחר זריקת הדם לא יאכל.

ט שחטוהו בטהרה ונטמאו רוב הצבור קודם זריקה, זורק את הדם והפסח לא יאכל, גזירה שמא יטמאו אחר זריקה בשנה אחרת ויאכלוהו בטומאה, היו כלי שרת טמאים בשרץ וכיוצא בו, הואיל ואינן מטמאין את האדם כמו שיתבאר במקומו, אף על פי שנטמאין את הבשר לא יעשוהו אלא הטהורים ויאכל אף על פי שהוא טמא, מוטב שיאכל בטומאת בשר שהיא בלאו ולא יאכלוהו טמאי הגוף שהם בכרת כמו שביארנו בפסולי המוקדשין.

פרק ח

א אכילת בשר הפסח בליל חמשה עשר מצות עשה שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו.

ב ואין מצה ומרור מעכבין, אם לא מצאו מצה ומרור יוצאין ידי חובתן באכילת בשר הפסח לבדו, אבל מרור בלא פסח אינו מצוה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו.

ג מצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע, לפיכך אם הקריב שלמי חגיגה בארבעה עשר, אוכל מהן תחילה ואחר כך אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ממנו, ואם לא אכל אלא כזית יצא ידי חובתו, וכן אכילת בשר פסח שני בליל חמשה עשר לחדש אייר מצות עשה, שנאמר בו על מצות ומרורים יאכלוהו.

ד ושניהן אינן נאכלין אלא צלי אש, והאוכל מהן כזית נא או מבושל בלילי פסחים לוקה שנאמר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים, אכל נא ומבושל כאחת אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהן נכללות בלאו אחד, אכל ממנו נא או מבושל מבעוד יום אינו לוקה שנאמר כי אם צלי אש בשעה שמצוה לאכלו צלי חייב על אכילת נא ומבושל, אבל מבעוד יום פטור.

ה אכל ממנו כזית צלי מבעוד יום עבר על מצות עשה, שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה, בלילה ולא ביום, ולא הבא מכלל עשה עשה הוא.

ו נא שהזהירה עליו תורה הוא הבשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין, אבל אם אכל ממנו בשר חי אינו לוקה וביטל מצות עשה, שנאמר צלי אש, הא שאינו צלי אסור, צלהו כל צרכו עד שנתחרך ואכלו פטור.

ז מבושל שהזהירה עליו תורה בין שנתבשל במים בין שנתבשל בשאר משקין או במי פירות שנאמר ובשל מבושל ריבה הכל.

ח צלהו ואחר כך בשלו, או שבשלו ואחר כך צלהו, או שעשהו צלי קדרה ואכלו חייב, אבל מותר לסוך אותו ביין ושמן ודבש ובשאר משקין ומי פירות, חוץ מן המים, ומותר לטבל הבשר אחר שנצלה במשקים ובמי פירות.

ט אין צולין את הפסח על גבי כלי אבן או כלי מתכות שנאמר צלי אש לא צלי דבר אחר, לפיכך אם היה כלי מנוקב כדי שתשלוט בו האור צולין עליו, ואין צולין אותו בשפוד של מתכת שהרי השפוד כולו חם וצולה מקומו. השגת הראב"ד. אין צולין את הפסח וכו'. א"א והוא שלא יגע בכלי שהרי אמרו נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו.

י הסיק את התנור וגרף את כל האש ותלהו בתנור וצלהו הרי זה אסור שאין זה צלי אש, חתכו ותלהו על גבי גחלים הרי זה צלי אש, צלהו על גבי סיד או חרסית או חמי טבריה הרי זה אסור שאין זה צלי אש, כיצד צולין אותו, תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו בשפוד של עץ ותולהו לתוך התנור והאש למטה ותולה כרעיו ובני מעיו בתנור חוצה לו ולא יתנם בתוכו שזה כמין בישול הוא, ושפוד של רמון היו בוררין לצלייתו כדי שלא יזרוק את מימיו ויבשלהו.

יא נגע הבשר בחרסו של תנור יקלוף את מקומו מפני שהוא צלי החרס.

יב נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו שכל המרק והליחה שתפרוש ממנו כשיצלה אסורה שהרי אינה בשר צלי.

יג נטף מרוטבו על הסלת יקלוף את מקומו וישליכנו.

יד סכו בשמן של תרומה אם חבורת הכהנים יאכלו, ואם של ישראל אם חי הוא ידיחנו וינגב ואם צלי יקלוף את החיצון, סכו בשמן של מעשר שני לא יעשנו דמים על בני חבורה שאין פודין מעשר שני בירושלים כמו שביארנו במקומו, ואין צולין שני פסחים כאחת מפני התערובות אפילו גדי וטלה.

טו כבר ביארנו בכמה מקומות שאין הפסח נאכל אלא עד חצות כדי להרחיק מן העבירה ודין תורה שיאכל כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר, וכבר ביארנו בהלכות חמץ ומצה שהוא טעון הלל בשעת אכילתו ושאיין בני חבורה חוזרין ואוכלין אחר שנרדמו בשינה אפילו בתחילת הלילה.

פרק ט

א כל האוכל מן הפסח אינו אוכל אלא בחבורה אחת ואין מוציאין ממנו מן החבורה שיאכל בה, והמוציא ממנו כזית בשר מחבורה לחבורה בליל חמשה עשר לוקה שנאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, והוא שיניחנו בחוץ, שהוצאה כתובה בו כשבת לפיכך צריך עקירה והנחה כהוצאת שבת, ואין מוציא אחר מוציא בפסח שכיון שהוציא הראשון נפסל, מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ והאגף עצמו שהוא עובי הפתח כלחוץ, החלונות ועובי הכותלים כלפנים, הגגים והעליות אינן בכלל הבית.

ב בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו בין בזדון בין בשגגה נאסר באכילה והרי הוא כבשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה או בשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומות ירושלים שהכל כטריפה ולוקין על אכילתו כמו שביארנו במעשה הקרבנות, אבר שיצא מקצתו חותך הבשר ויורד עד שמגיע לעצם וקולף את הבשר כל שבפנים יאכל וכל שבחוץ ישרף, כשהוא מגיע לעצם חותך בקופיץ אם היה שאר קדשים, ואם היה פסח שאסור לשבור בו עצם קולף עד הפרק ומפרק האבר שיצא מקצתו מן הפרק ומשליכו לחוץ.

ג שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד צריכה כל חבורה מהן לעשות לה היקף שנאמר מן הבשר חוצה, מפי השמועה למדו שצריך ליתן לו חוצה למקום אכילתו, ואלו הופכין את פניהן אילך ואוכלין ואלו הופכין את פניהן אילך ואוכלין כדי שלא יראו מעורבים.

ד היו המים שמוזגים בו יינם באמצע הבית בין שתי החבורות, כשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואחר כך אוכל מה שבפיו, שאסור לאוכל לאכול בשתי חבורות, ומותר לכלה להחזיר פניה מפני חבורתה ואוכלת מפני שהיא בושה לאכול בפניהם.

ה שתי חבורות שנפרצה מחיצה מביניהן אינן אוכלין, וכן אם היתה חבורה אחת ונעשית מחיצה ביניהן אינן אוכלין עד שתסתלק, שאין הפסח נאכל בשתי חבורות ואינן נעקרין מחבורה לחבורה.

ו בני חבורה שנכנסו שלשה מהן או יתר לאכול פסחיהן ולא באו שאר בני חבורה, אם נכנסו בשעה שדרך בני אדם לאכול

הפסחים וחזר המעורר לכולן על השאר ולא באו הרי אלו שנכנסו אוכלין עד שישבעו ואין ממתנינים לשאר, ואפילו באו המתאחרין אחר כך ומצאו אלו השלשה שאכלו הכל אין משלמים להן כדי חלקם, אבל אם נכנסו שנים בלבד הרי אלו ממתנינים, במה דברים אמורים בשעת כניסתן לאכול אבל בעת שנפטרין אין אדם צריך להמתין לחבירו אפילו גמר אחד בלבד מלאכול יצא ואינו צריך להמתין. השגת הראב"ד. בני חבורה שנכנסו. א"א סבב פני כל השמועה לענין אחר שאין הדעת מתיישב עליו ואין השכל מסכים עמו שאין זה הענין מתפרש אלא בחבורה שעושים סבולת ושוכרין להם שמש להשקותם ולסדר להם שולחנם ומאכלם ובא רב הונא לומר שאם שלשה מהם רוצים להתחיל יכנס השמש עמהם ויסדר לפנייהם וישמש אותם ולא יאמר לא אזקק להכנס עד שתהיו כלכם אלא כיון שהוא זמן הסעודה והוא הרגיש בהם שאין ממתנין עד שיהיו כולם אבל יש שממהר יותר מחבירו הילכך יש לו להכנס עם השלשה הראשונים ולשמשם אבל פחות משלשה לא שאינם ראויים לזימון ובטלה דעתם אצל כל אדם אבל אחר אכילה אם ימשך אחד או שנים באכילה ושתייה יותר משאר החבורה יש לו להמתין להם ולשמשם שהמנהג כן הוא יש מאריך ויש מקצר וזו החבורה בין שהן אוכלין מן האמצע בין שהם אוכלין בפ"ע אמר רבינא ואלו המתאחרים אם הם פחות משלשה נותנין לו יותר על שכרו ולית הלכתא כוותיה וזה הענין הפשוט בשמועה זו ולא לענין פסח שיראה כשתי חבורות שלש וארבע גם כל מ"ש בסוף אין בו טעם.

ז המאכיל כזית מן הפסח בין מפסח שני למומר לע"ז, או לגר תושב או לשכיר, הרי זה עובר בלא תעשה ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות, ובן נכר האמור בתורה זה העובד אל נכר, ואין מאכילין ממנו לנכרי אפילו גר תושב או שכיר שנאמר תושב ושכיר לא יאכל בו. השגת הראב"ד. המאכיל כזית מן הפסח וגוי עד תושב ושכיר לא יאכל בו. א"א ואפילו לישראל שאינו ממונה עמו אע"פ שהוא תושבו או שכירו ולכך בא מדרשו ואין צורך לגר תושב שהוא ערל.

ח ערל שאכל כזית מבשר הפסח לוקה שנאמר כל ערל לא יאכל בו, בו הוא שאינו אוכל אבל אוכל הוא מצה ומרור, וכן מותר להאכיל מצה ומרור לגר תושב ולשכיר.

ט כשם שמילת בניו ועבדיו מעכבתו מלשחוט הפסח כך מעכבתו מלאכול שנאמר ומלתה אותו אז יאכל בו, כיצד קנה עבד אחר שנשחט הפסח, או שהיה לו בן שלא הגיע זמנו להמול אלא אחר שחיטת הפסח, הרי זה אסור לאכול עד שימול אותו, וכיצד יהיה הבן ראוי למילה אחר שחיטת הפסח ולא יהיה ראוי קודם שחיטה, כגון שחלצתו חמה שצריך שבעת ימים מעת לעת מיום הבראתו, וכגון שכאבה עינו ונרפאת אחר שחיטה, או שהיה טומטום ונקרע אחר שחיטת הפסח ונמצא זכר.

פרק י

א השובר עצם בפסח טהור הרי זה לוקה שנאמר ועצם לא תשברו בו, וכן נאמר בפסח שני ועצם לא תשברו בו, אבל פסח שבה בטומאה אם שבר בו עצם אינו לוקה, מפי השמועה למדו לא תשברו בו בטהור ולא בטמא, אחד השובר את העצם בלילי חמשה עשר או ששבר בו עצם מבעוד יום או ששבר אחר כמה ימים הרי זה לוקה.

ב לפיכך שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר מבשרו כדי שלא יבואו בהן לידי תקלה.

ג אין חייבין אלא על שבירת עצם שיש עליו כזית בשר או שיש בו מוח, אבל עצם שאין בו מוח ושאינו עליו כזית בשר אינו חייב על שבירתו, היה עליו כזית בשר ושבר העצם שלא במקום הבשר חייב אע"פ שהמקום ששבר פנוי מבשרו.

ד השובר אחר השובר בעצם אחד לוקה.

ה השורף עצמות והמחתך גידים אינו חייב משום שבירת עצם.

ו פסח שהוא נא או מבושל ושבר בו את העצם לוקה, אפילו נפסל בטומאה ויציאה וכיוצא בהם יש בו איסור שבירת העצם, במה דברים אמורים כשהיתה לו שעת הכושר ונפסל אבל אם לא היתה לו שעת הכושר כגון שנתפגל או נעשה מחשבת זמן או מחשבת שינוי השם, אין בו משום שבירת העצם. השגת הראב"ד. פסח שהוא נא וכו' עד שבר עצם האליה. א"א בכלן תפס כרבנן ובאליה תפס כרבי.

ז שבר עצם האליה אינו לוקה שהרי אינו ראוי לאכילה.

ח הסחוסים שהם כמו עצמים רכים, הרי אלו מותרין לאכלן. השגת הראב"ד. הסחוסים וכו' עד שעצמותיו רכין לא יאכל אותן. א"א מה נשתנו סברותיו בכמה מקומות ומעולם לא עלה על דעת מפרש שבאה זו המשנה על איסור שבירת העצם שאם כן היה לו לומר כל שאינו נאכל בשור הגדול לא יאכל בגדי הרך אבל באה על חיוב אכילה שהוא בבל תותירו.

ט היה גדי קטן ורך שעצמותיו רכים לא יאכל אותן שזה שובר עצם ואם אכל לוקה, שאחד השובר עצם קשה או עצם רך, זה הכלל כל שנאכל בשור הגדול אחר שיתבשל הוא שמותר לאכול כנגדו מן הגדי הרך אחר צלייתו כגון ראשי כנפיים והסחוסים.

י גידין הרכין שסופן להקשות אע"פ שהן ראויין לאכילה עתה ונאכלין בפסח אין נמנין עליהן, ונמנין על מוח שבראש מפני שיכול להוציאו בלא שבירת עצם, ואין נמנין על מוח שבקולית והוא העצם הסתום משני ראשיו, שהרי אינו יכול להוציאו אלא בשבירת עצם.

יא כשאדם אוכל את הפסח חותך הבשר ואוכל וחותר העצמות מן הפרק ומפרקן אם רצה, וכשיגיע לגיד הנשה מוציאו ומניחו עם שאר הגידים והעצמות והקרומות שיוצאין בשעת אכילה, שאין מנקין אותו כשאר הבשר ואין מחתכין אותו אלא צולין אותו שלם, ואם חתכו חתיכות חתכות כשר והוא שלא יחסר אבר, צריך אדם להשתדל שלא ישאיר מבשר הפסח עד בקר שנאמר לא תותירו ממנו עד בקר, וכן בשני שנאמר לא ישאירו ממנו עד בקר, ואם השאיר ממנו בין בראשון בין בשני עבר בלא תעשה, ואינו לוקה על לאו זה שהרי ניתק לעשה שנאמר והנותר ממנו באש תשרופו. השגת הראב"ד. כשאדם אוכל את הפסח וכו' עד העצמות והקרומות. א"א בחיי ראשי אין איסור גדול מזה שיצלה הפסח עם גיד הנשה ועם שמנו ועם תרבא דתותי מתנא ועם קרומות שבראש ואם אזכה ואוכל פסח ויביא לפני כזה הייתי חובטו בקרקע לפניו.

יב כשמקריבין את הפסח בראשון מקריבין עמו שלמים ביום י"ד מן הבקר או מן הצאן, גדולים או קטנים, זכרים או נקבות ככל זבחי השלמים, וזו היא הנקראת חגיגת ארבעה עשר ועל זה נאמר בתורה וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, אימתי מביאין עמו חגיגה זו בזמן שהוא בא בחול ובטהרה ובמועט, אבל אם חל יום ארבעה עשר להיות בשבת או שבא הפסח בטומאה או שהיו הפסחים מרובים אין מביאין עמו חגיגה, ואין מקריבין אלא הפסחים בלבד.

יג חגיגת ארבעה עשר רשות ואינה חובה, ונאכלת לשני ימים ולילה אחד ככל זבחי שלמים, ואסור להניח מבשר חגיגת ארבעה עשר ליום השלישי שנאמר ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר, מפי השמועה למדו שזה אזהרה למניח בשר חגיגת ארבעה עשר ליום ששה עשר, שנאמר לבקר עד בקר של יום השני, והמותיר אינו לוקה אלא ישרוף הנותר ממנה כשאר הנותרים.

יד בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השולחן וכל התבשילין העולים עמו על השלחן מתבערין עמו, ואינן נאכלים אלא עד חצות כפסח עצמו גזירה מפני התערובת.

טו מה בין פסח ראשון לפסח שני, הראשון אסור בחמץ בבל יראה ובל ימצא, ואינו נשחט על חמץ, ואין מוציאין ממנו חוץ לחבורה, וטעון הלל באכילתו, ומביאין עמו חגיגה, ואפשר שיבא בטומאה אם נטמא רוב הקהל טומאת מת כמו שביארנו, אבל פסח שני חמץ ומצה עמו בבית, ואינו טעון הלל באכילתו, ומוציאין אותו חוץ לחבורתו, ואין מביאין עמו חגיגה ואינו בא בטומאה, ושניהם דוחין את השבת, וטעונין הלל בעשייתן ונאכלין צלי בבית אחד על מצה ומרור, ואין מותרין מהן, ואין שוברין בהן את העצם, ולמה לא ישוה השני לראשון לכל הדברים מאחר שנאמר ככל חקת הפסח יעשו, לפי שפירש בו מקצת חקת הפסח, ללמד שאינה שוה לראשון אלא בדברים שנתפרשו בו, והן המצות שבגופו והם חקת הפסח, שכלל זה שנאמר במצרים שילקח הפסח מבעשור, ושהוא טעון הגעת דם באגודת אזור למשקוף ולשתי המזוזות ושיאכל בחפזון אין אותן הדברים נוהגות לדורות ולא נעשו אלא בפסח מצרים בלבד.

סליקו להו הלכות קרבן פסח בס"ד.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח

א סדור עשיית מצוות אלו לביל חמשה עשר כך הוא: בתחלה מוזגין כוס לכל אחד ואחד ומברך בורא פרי הגפן ואומר עליו קדוש היום וזמן ושותה, ואחר כך מברך על נטילת ידים ונוטל ידיו, ומביאין שלחן ערוך ועליו מרור וירק אחר ומצה וחרוסת וגופו של כבש הפסח ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר, ובזמן הזה מביאין על השלחן שני מיני בשר אחד אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה.

ב מתחיל ומברך בורא פרי האדמה ולוקח ירק ומטבל אותו בחרוסת ואוכל כזית הוא וכל המסובין עמו כל אחד ואחד אין אוכל פחות מכזית, ואחר כך עוקרין השולחן מלפני קורא ההגדה לבדו, ומוזגין הכוס השני וכאן הבן שואל, ואומר הקורא מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים, שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה והלילה הזה כולו מצה, שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל והלילה הזה כולו צלי, שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרורים, שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסובין והלילה הזה כולנו מסובין.

ג בזמן הזה אינו אומר והלילה הזה כולו צלי שאין לנו קרבן, ומתחיל בגנות וקורא עד שגומר דרש פרשת ארמי אובד אבי כולה.

ד ומחזיר השלחן לפניו ואומר פסח זה שאנו אוכלין על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה', ומגביה המרור בידו ואומר מרור זה שאנו אוכלין על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים שנאמר וימררו את חייהם, ומגביה המצה בידו ואומר מצה זו שאנו אוכלין על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכו', ובזמן הזה אומר פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים על שם שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו וכו'.

ה ואומר לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר להדר לרומם לגדל ולנצח למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה ומאפלה לאור גדול ונאמר לפניו הללויה, הללויה הללו עבדי ה' וגו' עד חלמיש למעינו מים, וחותרם ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו ללילה הזה לאכול בו מצה ומרורים, ובזמן הזה מוסיף כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו ברוך אתה ה' גאל ישראל, ומברך בורא פרי הגפן ושותה הכוס השני.

ו ואחר כך מברך על נטילת ידים ונוטל ידיו שניה שהרי הסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה, ולוקח שני ריקין חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם ומברך המוציא לחם מן הארץ, ומפני מה אינו מברך על שתי ככרות כשאר ימים טובים משום שנאמר דברים ט"ז לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה. ואחר כך כורך מצה ומרור כאחד ומטבל בחרוסת ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצות ומרורים ואוכלן, ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. השגת הראב"ד. ואחר כך לוקח מצה ומרור ומטבל כאחד. א"א זהו כהלל פסחים (קטו), ומ"מ זה הסדר לא דייק.

ז ואחר כך מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הזבח ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר תחלה, ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח ואוכל מגופו של פסח, ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח ולא של זבח פוטרת של פסח.

ח בזמן הזה שאין שם קרבן אחר שמברך המוציא לחם חוזר ומברך על אכילת מצה, ומטבל מצה בחרוסת ואוכל, וחוזר ומברך על אכילת מרור ומטבל מרור בחרוסת ואוכל, ולא ישהה אותו בחרוסת שמא יבטל טעמו, וזו מצוה מדברי

סופרים, וחוזר וכורך מצה ומרור ומטבל בחרוסת ואוכלן בלא ברכה זכר למקדש. השגת הראב"ד. חוזר ומברך על אכילת מצה ומטבל בחרוסת. א"א זה הבל.

ט ואחר כך נמשך בסעודה ואוכל כל מה שהוא רוצה לאכול ושותה כל מה שהוא רוצה לשתות, ובאחרונה אוכל מבשר הפסח אפילו כזית ואינו טועם אחריו כלל, ובזמן הזה אוכל כזית מצה ואינו טועם אחריה כלום, כדי שיהיה הפסח סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו שאכילתן היא המצוה.

י ואחר כך נוטל ידיו ומברך ברכת המזון על כוס שלישי ושותהו, ואחר כך מוזג כוס רביעי וגומר עליו את ההלל, ואומר עליו ברכת השיר והיא יהללך ה' כל מעשיך וכו', ומברך בורא פרי הגפן ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה חוץ מן המים, ויש לו למזוג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול והוא מהודו לה' כי טוב עד על נהרות בבל, וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות, ויש לו לגמור את ההלל בכל מקום שירצה אע"פ שאינו מקום סעודה. השגת הראב"ד. ויש לו לגמור את ההלל בכל מקום שירצה אע"פ שאינו מקום סעודה. א"א אין הדעת מקבלת כן לפי שאין כאן שם לארבעה כוסות אם אינן במקום אחד.

יא מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלים, מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין גזירה שמא יאמרו בשר הפסח הוא, ובכל מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כאחד בליל זה מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ, ואם היה מחותך או שחטר ממנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר הרי זה מותר במקום שנהגו.

יב מי שאין לו יין בלילי הפסח מקדש על הפת כדרך שעושה בשבת ועושה כל הדברים על הסדר הזה, מי שאין לו ירק אלא מרור בלבד, בתחלה מברך על המרור שתי ברכות בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ואוכל, וכשגומר ההגדה מברך על המצה ואוכלה וחוזר ואוכל מן המרור בלא ברכה.

יג מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית כשגומר סעודתו ממצה שאינה משומרת מברך על אכילת מצה ואוכל אותה כזית ואינו טועם אחריו כלום.

יד מי שישן בתוך הסעודה והקיץ אינו חוזר ואוכל, בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה חוזרין ואוכלין, נרדמו כולן ונעורו לא יאכלו, נתנמנמו כולן יאכלו. השגת הראב"ד. מי שישן בתוך הסעודה והקיץ אינו חוזר ואוכל. א"א אם פסח היה אוכל והוא יחידי אינו חוזר ואוכל ממנו משום היסח הדעת נפסל, אם לא היה שם פסח נוטל ידיו ומברך המוציא ואוכל שהשינה מפסקת והוא שישנו כלן ואתא ר"י למימר פסחים (קכ) דאפילו כלן אם נתנמנמו יאכלו דלא הוי היסח הדעת לגבי פסח ולגבי אכילה נמי לא הויא הפסקה, וקיי"ל כרבי יוסי דרבה יליף מיניה (שם פסחים ק"כ).

^א[א] הערה לכלל ההגדה. במקומות שלא צויין מקורם, אזי מקורם הוא ברמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח'. ובסדר הקרבת קרבן פסח, המקור הוא ברמב"ם הלכות קרבן פסח פרק א', וביעב"ץ בסדר הקרבת קרבן פסח שלו.

^ב[ב] ע"פ קיצור שולחן ערוך סימו קי"א סעיף י'.

^ג[ג] ע"פ קיצור שולחן ערוך סימו קי"א סעיף י"א.

^ד[ד] המקורות לסדר קרבן פסח: היעב"ץ בסדר שלו, והרמב"ם בהלכות קרבן פסח.

^ה[ה] נוסח הברכה כן יוצא בגמ' תענית ט"ז, וברמב"ם הלכות תעניות ד' ט"ו.

^ו[ו] כן נראה מסקנת הדברים, אולם אין לסמוך על כך להלכה למעשה, רק יש לשאול חכם.

^ז[ז] כן נראה דמברכים על זריקת הדם, ויש לשאול חכם.

^ח[ח] ביסוד ושורש העבודה איתא וזה לשונו, יזהר לומר לפני כל דבר ודבר של הסדר לשם יחוד וכו' ופסוק ויהי נועם, והעיקר שיכוין שבכל דבר הוא עושה נחת רוח ליוצרנו ובוראנו ית"ש, ויעשה כל דבר בשמחה עצומה ורחמנא לבא בעי.

^ט[ט] כן מפורש הטעם ברמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח' הלכה ו'.

^י[י] נראה פשוט להשמיט את המשך בזמן הגאולה, ואין לסמוך על זה עד שיורה חכם.

^{יא}[יא] יסוד ושורש העבודה

^{יב}[יב] סדר ההגדה, כן משמע ומפורש ברמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח' הלכה ג' והלכה ד'.

^{יג}[יג] אולי בזמן בנין בית המקדש יש להוסיף פסח, ויש לשאול חכם.

^{יד}[יד] מסתמא כן הוא דלא ישתנו המנהגים בזמן בית המקדש, וכן נקטנו בכל ההגדה דלא שנינו מהמנהגים. אולם אין לסמוך על זה, ויש לעשות שאלת חכם או בסנהדרין.

^{טו}[טו] יתכן שצריך להגביה את כבש הפסח, או להורות עליו באצבע.

^{טז}[טז] יתכן שבזמן הגאולה מוסיף כאן "פסח".

^{יז}[יז] בזמן בית המקדש אינו אומר את הקטע כן וכו', רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח'.

^{יח}[יח] מכיוון שלהלכה נפסק שחותמין, מסתמא החתימה קיימת גם בזמן בית המקדש כאשר א"א (לפי הרמב"ם) את הקטע כן וכו'. ועיין ברמב"ם שיש בזה קצת לשון קשה. ואין לקבוע כן להלכה לפני הוראת חכם בזה.

^{יט}[יט] ברמב"ם מפורש כאן לפני המוציא לפרוס לשנים את המצה האמצעית, (במקום בתחילת הסדר) אמנם לא רצינו לשנות מהמנהג. ויש לשאול חכם. גם בסדר החזקת המצות בברכות כתבנו כפי המנהג, ואין להורות כן לפני שאלת חכם.

^כ[כ] כנ"ל ההערה הקודמת.

^{כא}[כא] בזמן הגאולה שכבר נעשה היחוד השלם מסתמא אין אומרים לשם יחוד, וכן הוא בכל ההגדה, ולא באנו בזה להורות הלכה למעשה כלל.

---

^{כב}[כב] ברמב"ם כותב פשוט שעושים כורך מיד. ומביא גם איך הסדר אם אוכל בנפרד ואח"כ כורך. ומכיוון שכבר נהגו כל ישראל לאכלם קודם בנפרד ואח"כ כורך, הבאנו גם אנו כך לזמן בית המקדש. ויש לשאול חכם.

^{כג}[כג] כן נראה פשוט, וכן משמע ברמב"ם.

^{כד}[כד] לא באנו בזה לקבוע מסמרות, ועל כל שינוי לזמן הגאולה יש לשאול חכם.